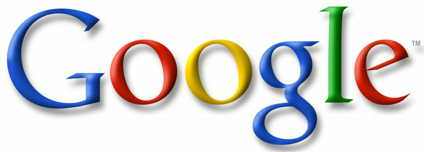

Leiden, den 17 Septr 1905

CATALOGUS

VAN HET

RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN

TE LEIDEN.

AFDEELING GRIEKENLAND EN ITALIË

1e DEEL, Vaatwerk.

UITGEGEVEN VAN WEGE HET MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN, IN 1905.

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL. LEIDEN.

De Catalogus van aardewerk uit Griekenland en Italië, die hierbij den bezoekers van het Museum wordt aangeboden, is evenals de determinatie der stukken en hunne rangschikking, die natuurlijk aan de catalogiseering vooraf moesten gaan, het werk van den Conservator Dr. J. H. HOLWERDA. Deze heeft zooveel mogelijk zich tot datgene bepaald, wat algemeen wordt aangenomen, doch niet zelden was hij genoodzaakt geheel zijn eigen inzicht te volgen, ja enkele malen moest hij zelfs nieuwe benamingen invoeren. Wij hopen dat zoowel studeerenden als mannen van het kunstambacht en andere belangstellenden van het boekje nut mogen trekken.

De Hoogleeraar-Directeur van het Rijks Museum
van Oudheden,

A. E. J. HOLWERDA.

INHOUD VAN DEN CATALOGUS

DER

AFDEELING GRIEKENLAND-ITALIË

1e Deel (Vaatwerk).

GROEPEN

Verklaring der nummers.

De Catalogus is verdeeld in groepen, met een Romeinsch cijfer genummerd. Deze groepen omvatten de afzondelijke nummers (in gewone cijfers).

N.B. De catalogusnummers staan bij de voorwerpen op zwart etiquet. Bij de na het verschijnen van dezen Catalogus verworven stukken wordt een nummer op rood etiquet geplaatst.

Behalve deze Catalogusnummers dragen alle kasten een eigen cijfer, welk cijfer in dezen Catalogus op den kant vermeld is, telkens naast het eerste voorwerp dat in die kast te vinden is.

In den tekst vindt men de volgende afkortingen.

cM. = Centimeter, in welke maat alle afmetingen zijn uitgedrukt.
H. = hoogte.
L. = lengte.
W. = wijd.

INLEIDING.

Historisch overzicht.

Ook Griekenland heeft reeds in *praehistorische tijden*, waaruit ook nog steenen gereedschappen tot ons zijn gekomen, zijne pottenbakkerskunst gehad. Veel is ons echter daarvan niet meer bekend; de spoedig gevolgde zoo bloeiende beschavingsperioden hebben ongetwijfeld zeer veel doen verdwijnen. Eene eigenaardige, eveneens nog praehistorische beschaving is die der oudste lagen van *Troja* geweest; soortgelijk vaatwerk als het daar gevondene wordt ook elders in de Grieksche wereld en Klein-Azië aangetroffen.

De eerste groote bloeiperiode van Grieksche beschaving is de *Mykeensche*, ± 1800—1000, die vooral in groote centra als *Creta*, *Mykene* en *Tiryns*, maar verder nog op tal van andere plaatsen langen tijd bestaan heeft. Vanwaar ze gekomen is of hoe haar ontstaan is te verklaren, ligt in het duister. Waarschijnlijk is Creta het oudste der genoemde brandpunten van beschaving; ook neemt de Mykeensche cultuur daar zeer bijzondere vormen aan. Overal echter bloeit in dezen tijd de pottenbakkerskunst, wier ornamentiek een zoo eigenaardig, grillig karakter draagt, 't welk eenigszins aan de ornamenten van oud Egypte doet denken (men vgl. den catalogus Egyptisch vaatwerk V. B. VI). Eene eigenaardige half Grieksche op zich zelf staande beschaving is reeds in de tijden der Mykeensche en later, die van *Cyprus;* ook daar heeft eene pottenbakkerskunst gebloeid, die zeer origineel werk heeft geleverd.

Op de Mykeensche periode volgt een tijdperk van groot verval in alle opzichten en dan zien we in de eerste tijden van de eigenlijk Helleensche beschaving, ± 800 v. Chr., bijna overal in de Grieksche

wereld eene zeer eigenaardige *geometrische* versieringskunst op het vaatwerk optreden, die in het beroemde *Dipylon*-vaatwerk van de Dipylonbegraafplaats te Athene haar hoogtepunt bereikt. Echter was ook de oude Mykeensche kunst niet geheel gestorven, en straks als Grieken uit Europa de kusten van Klein-Azië hebben bezet en er een bloeiend cultuurleven hebben doen ontstaan, zien we haar daar ± 800 weer eenigszins herleven, echter zeer sterk onder *Aziatischen*, d. i. vooral Assyrischen *invloed*, waaraan we o. a. de dierfriezen danken, die zich zoo lang in de Grieksche kunst hebben gehandhaafd. Deze kunst der Klein-Aziatische kust, der *Jonische en Aeolische Koloniën*, heeft ook haar invloed doen gevoelen op die plaatsen, waar de geometrische kunst heerschte, en zoo ontstond er gedurende eenigen tijd in het begin van de 7e eeuw op verschillende plaatsen van Griekenland eene eigenaardige vermenging van *Geometrische en Aziatische* elementen.

De strooming uit Klein-Azië behoudt echter de overhand en zoo zien we in Griekenland zelf verscheidene centra van vazen-industrie ontstaan, die hare ornamentiek aan Klein-Azië hebben ontleend. Wij noemen slechts het Jonische *Chalcis* en het Dorische *Corinthe.*

Reeds van de vroegste tijden af aan hebben de Grieken in het Oosten voor hun waar grage afnemers gevonden in de *Grieken van Italië*, en in de andere volken die daar tot beschaving waren gekomen, in de eerste plaats de *Etruscers*.

Werd bij dezen reeds zeer vroeg zoowel uit Klein-Azië als later ook uit Griekenland zelf ingevoerd, spoedig werd het ingevoerde nagemaakt en zoo zijn zelfs de Italische namaaksels, die in de graven der Etruscers vooral in zoo grooten getale worden gevonden, voor deze vroege periode de beste getuigen van deze Grieksche kunst, die in haar moederland zelve slechts betrekkelijk geringe sporen achterliet. Overigens hebben deze volken van *Italië* ook hunne *eigen vazenkunst* bezeten; in de tijden dat Griekenland reeds zeer ver is gevorderd, vinden we hier eene in alle opzichten nog zeer primitieve beschaving.

Het oudste vaatwerk der *Italische* volken wordt in de *palafitti* (paalwoningen aan het water) en *terramaren* (paalwoningdorpen in de vlakte) aangetroffen, terwijl verscheidene *necropolen* in Midden-Italië, vooral in *Picenum* ons een meer ontwikkeld stadium der *Italiërs* te zien geven. Het wonderlijke volk der *Etruscers* echter, welks taal we zelfs niet eens kunnen verstaan, heeft al of niet onder vreemden invloed zich op dit gebied van kunstindustrie zelfstandig ontwikkeld, zoodat we, behalve van Etruscische namaaksels van Grieksch werk ook van eene specifiek Etruscische vazenindustrie kunnen spreken.

Reeds in de oudste ons bekende vermoedelijk Etruscische periode, den z. g. Villanova-tijd (zoo genoemd naar de necropolen van Villanova, waar het eerst deze beschaving voor den dag is gekomen) vinden we de Etruscers in het bezit van eene zeer eigenaardige pottenbakkerskunst.

In Griekenland zelf nu is de vazenschilderkunst, gelijk die thans zwarte figuren op het oppervlak van de vaas aanbracht, de *zwartfigurige kunst* dus, hetzij van uit Jonië, hetzij uit Corinthe of van beiden naar *Athene* gekomen. Hier is het dat ze zich, langzamerhand losgemaakt van Aziatischen invloed, onder aanvoering van werkelijk groote kunstenaars, als een *Exekias* en *Amasis*, waarschijnlijk reeds in de eerste helft van de zesde eeuw tot een waar kunsthandwerk heeft ontwikkeld. Dan komt er plotseling eene groote verandering in de techniek. Had men tot nu toe zwarte figuren geschilderd op den rooden grond van de vaas, zoodat men dus, om in de figuur eene binnenteekening aan te brengen, genoodzaakt was met eene scherpe punt in het oppervlak te krassen, altijd eene vrij gebrekkige techniek, thans draait men het om, men beschildert het oppervlak van de vaas geheel, spaart alleen de figuren in het rood van het vaasoppervlak uit en kan er dan de binnenteekening met het penseel in aan brengen (*roodfigurige kunst*). Het behoeft niet gezegd, dat hierdoor de weg tot eene vrijere kunstontwikkeling was gebaand. Verbazend is dan ook de vlucht, die dit kunsthandwerk in Athene, waar een geheele wijk de „pottenbakkerswijk" (kerameikos) genoemd werd, heeft genomen. Een aantal namen van kunstenaars wordt ons door de inscripties der vazen genoemd; we vermelden slechts den nog strengen *Epiktetes*, verder den beroemden *Euphronios*, *Duris* en *Brygos*, onder wie de nog stijve teekenkunst meer en meer los wordt en in de 5ᵉ eeuw haar hoogtepunt bereikt; in de schilderingen der hoogste bloeiperiode zien we zelfs de perspectiefteekening haar intocht doen.

Deze *ontwikkelde roodfigurige kunst* is weder door de Grieken van *Italië*, van *Lucanië*, *Campanië* en *Apulië* overgenomen en ook daar bloeit de roodfigurige vazenkunst in hooge mate in de 4ᵉ eeuw v. Chr. Niet zoo fijn en streng als de kunst der Atheners legt die der Italische Grieken zich meer en meer toe op groote pracht en luxe. Groote prachtvazen schept ze, kostbare stukken, waarbij meer en meer allerlei kleuren worden gebruikt, die de uiterlijke pracht verhoogen, doch de fijnheid van teekening verdwijnt; het *verval* is nabij.

In den *Hellenistischen tijd*, d. i. ongeveer van af de vierde eeuw v. Chr. zien we overal in de Grieksche wereld en in Italië weer een

zelfde soort vaatwerk in gebruik, waarbij eigenlijke teekening is vervallen doordat men het geheele vaasoppervlak met een *zwart* vernis heeft bedekt; slechts in de veelheid van vorm en de meerdere of mindere schittering van het vernis ligt bij deze soort vazen eene verscheidenheid. Versiering wordt bij eene enkele groep aangebracht door kleurige, grove schildering op het zwarte oppervlak, maar de meeste stukken zijn geheel onversierd of vertoonen slechts een enkel ingedrukt figuurtje. Eene groote vlucht neemt echter in dezen tijd het zwarte *reliefvaatwerk*, zeker verreweg de fijnste soort ceramiek, die in dezen *Hellenistischen tijd* ontstond. Want ook verschillende andere minderwaardige soorten zien we opkomen, die veelal slechts door hun vorm merkwaardig zijn.

Het is dit Hellenistische vaatwerk echter, dat weder de elementen heeft geleverd voor de *Romeinsche ceramische kunst*, gelijk die in de eerste eeuw voor en na Chr. vooral zoo gebloeid heeft.

Het interessantste voorbeeld hiervan is zeker wel de bekende *Romeinsche terra sigillata*, die we uit het Hellenistische zwarte reliefvaatwerk als 't ware vóór onze oogen zien geboren worden.

Doch ook andere vormen van *Romeinsche* ceramiek als de bekende *kruik*, het *balsemarium* enz. vinden hunne voorloopers in de Hellenistische wereld.

Verder zien we dan deze Romeinsche soorten zich in de geheele oude wereld verbreiden en levert ons b. v. weer de terra sigillata in hare verschillende vormen het beeld van de opkomst en den bloei, maar ook van het *verval* dier speciale *Romeinsche ceramiek*.

Ook naar het Noorden wordt die Romeinsche kunst overgeplant. Hoe zij echter hier, door nieuwe elementen gevoed, eene zeer hooge vlucht heeft genomen, hoe zij op het vaatwerk der barbaren invloed heeft geoefend en hoe dat barbaren-product zelve ook reeds van het vaatwerk der Grieksch-Romeinsche wereld afhankelijk is, voor al deze vragen verwijzen wij hier naar de afdeeling van praehistorie en Nederlandsche Oudheden, waar we feitelijk een vervolg zullen vinden op ons overzicht.

De Vazencollectie.

De grondslag voor de verzameling werd gelegd door aankoop van het Grieksche vaatwerk, dat kolonel B. E. A. Rottiers op zijne drie reizen naar Griekenland (1820—1826) verzamelde.

In 1839 werd hieraan toegevoegd de rijke collectie, aangekocht voor het Museum, uit de verzameling van Lucien Bonaparte, Prins

van Canino, door Z. M. Koning Willem I uit eigen fondsen bekostigd. Is het vooral hieraan te danken, dat het Museum een groot aantal zeldzame prachtstukken bezit, welke in lateren tijd bijna niet meer te krijgen waren, sedert is de verzameling steeds door vele kleinere aankoopen en schenkingen uitgebreid, zoodat thans, op enkele lacunes na, vrij wel alle perioden der Grieksche vazenschilderkunst vertegenwoordigd zijn.

Literatuur.

Bij de behandeling der verschillende groepen vaatwerk is telkens daarop betrekking hebbende literatuur aangegeven, waarbij echter allerminst de bedoeling is naar volledigheid te streven, doch alleen den studeerende de richting wordt aangewezen, waarin hij te zoeken heeft, om zich meer volkomen op de hoogte te stellen. Met datzelfde doel laten we hier de titels van eenige meer algemeene werken volgen, die bij studie van het klassieke vaatwerk met succes kunnen worden geraadpleegd. De verschillende catalogi der groote musea, onder welke Furtwänglers Berliner Vasenkatalog wel eene eerste plaats inneemt, blijven hier verder ongenoemd.

Verzamelwerken zijn:

Millingen, Vases peints enz.
Stackelberg, Die Gräber der Hellenen.
Inghirami, Vasi fittili.
Dumont et Chaplain, Céramique de la Grèce propre.
Gerhard, Auserlesene Vasenbilder.
„ Etruscische und Campanische Vasenbilder.
De Witte et Lenormant, Élite des monum. ceramograph.
Reinach, Répertoire des vases peints ('t welk in kleine afbeelding eene reproductie geeft van de in bovenstaande werken en elders afgebeelde stukken).

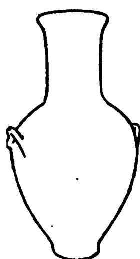
Als handboeken noemen wij:

Birch, Ancient pottery (vrij verouderd).
Rayet et Collignon, Histoire de la céramique Grecque.
Furtwängler und Reichhold, Griechische Vasenmalerei (vooral voor de techniek der pottenbakkerij en schilderkunst zeer interessant).

Vaasvormen en Ornamenten.

Hoewel men onzes inziens vaak te veel hecht aan de technische namen van de Grieksche *vaasvormen* en niet bedenkt dat het toedeelen der bekende namen aan de bekende vormen vaak zeer willekeurig geschied is en dat de wetenschappelijke naam, dien men voor een bepaalden vorm gebruikt meestal niet anders is dan een Grieksch equivalent voor een gewoon Hollandsch woord als wijnkan of waterkruik, schijnt het toch niet ondienstig hier eenige der voornaamste vormen met de geldende benaming te doen volgen.

1 Amphora (geometrische).
2 Amphora. (Corinthische).
3 Amphora
4 Amphora.
5 Aryballos (Corinthische).
6 Aryballos (Attische vorm).
7 Askos (een der vele vormen).
8 Beker (Buchero).
9 Beker (Megarensische).
10 Beugelkan (Mykeensche).
11 Bombylios.
12 Epichysis.

1

2

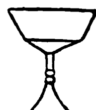

3

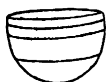

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13 Hydria.

14 Kalpis.

15 Kelebe.

16 Krater.

17 Kruik (Romeinsche).

18 Kotyle.

19 Kylix. (Corinthische).

20 Kylix.

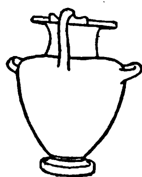
21 Kylix.

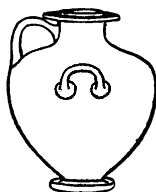
22 Lekane.

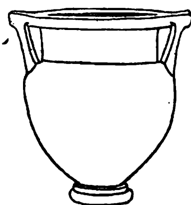
23 Lekythos. (protocorinth.).

24 Lekythos.

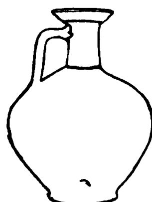
25 Lepaste.

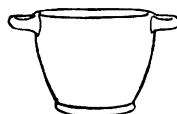

13

14

15

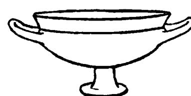

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26 Oinochoë.

27 Pelike.

28 Pyxis.

29 Schaal (Boeötische).

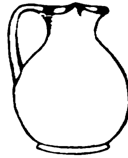
30 Schaal (Italische).

31 Skyphos (Mykeensche).

32 Skyphos.

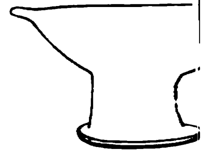
33 Stamnos.

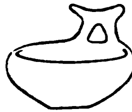
34 Urn (Italische).

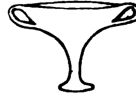

26

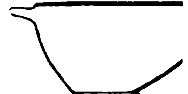

27

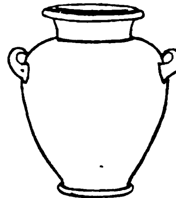

28

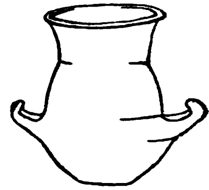

29

30

31

32

33

34

Verder laten we hier eenige *ornamenten* met de daarvoor gel kelijke benamingen volgen:

1 Bladrozet.

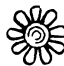
2 Boogfries met lotos en lotosknop.

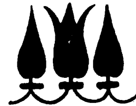
3 Eierlijst.

4 Hakenkruis.

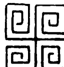
5 Klimopbladmotief (rechtstandig) met puntrozet.

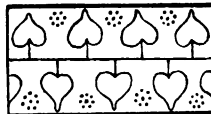
6 Klimopbladrank met puntrozet.

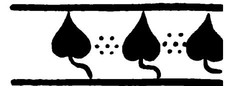

1

2

3

4

5

6

7 Klimopblad-rank.

8 Kymarand.

9 Laurierblad-rank.

10 Loopende hond.

11 Lotos cn pal-met.

12 Lotos en pal-met.

13 Maeander.

14 Maeander (gecompliceerd).

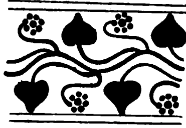
15 Palmet-voluut-rank met lotos.

16 Schaakbord-motief.

17 Spiraal.

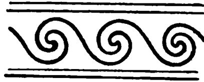
18 Stafornament.

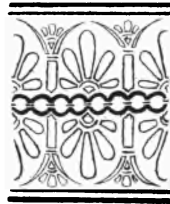
19 Vlechting.

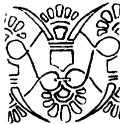

7

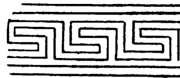

8

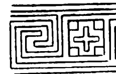

9

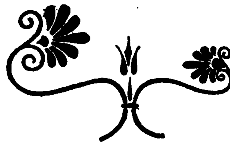

10

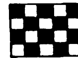

11

12

13

14

15

16

17

18

19

N.B. De catalogusnummers staan bij de voorwerpen op zwart. Bij de na het verschijnen van dezen catalogus verworve wordt een nummer op rood etiquet geplaatst.

I. PRAEHISTORISCH-GRIEKSCH VAATWERK.

Uit de praehistorische, vóór-Mykeensche tijden bezit het bijna geen ongeschonden vaatwerk, dat trouwens ook in 't a natuurlijk zeer zeldzaam is; een overzicht over de produc die vóór-historische tijden wordt echter gegeven door middel beste exemplaren uit de scherven-collectie van het Museum enkel gaaf exemplaar is daartusschen gevoegd.

Kast 1. *a.* Effen zwart gepolijst vaatwerk, gelijk het bijna overal in Gr land wordt gevonden.
Afk. Argos en Sesklo (Thessalië).
(Vgl. Athen. Mittheil. 1896, blz. 398).

b. Dergelijk effen vaatwerk doch grijs gepolijst, soms iets rooda eveneens in geheel Griekenland voorkomend.
Afk. Argos, Melos, Orchomenos.
(Vgl. Athen. Mittheil. 1896, blz. 398).

c. Effen rood of rossig gepolijst vaatwerk.
Afk. Sesklo (Thessalië).

d. Effen gepolijst vaatwerk, rossig of grijs uit Creta.
Afk. Creta.

e. Effen rood geschilderd vaatwerk uit Creta.
Afk. Creta.

f. Zwart gepolijst vaatwerk (als *a*) met ingekraste figuren; ev eens algemeen in Griekenland gevonden.
Afk. Leukas en Creta.

g. Groote onbeschilderde pithosscherf.
Afk. Creta.

h. Kommetje van ruw onbewerkt terra-cotta, gelijk ze veel op Creta worden gevonden.
Afk. Creta.

i. Zwart gepolijste scherf (gelijkende op *a*) uit de eerste nederzetting van Troje.
Afk. Troje.
(Vgl. Dörpfeld, Troja und Ilion I, 244 e. v.).

j. Rood gepolijst vaatwerk uit de tweede laag van Troje.
Afk. Troje.
(Vgl. Dörpfeld, Troja und Ilion I, 244 e. v.).

k. Ander gepolijst vaatwerk uit de tweede laag van Troje.
Afk. Troje.
(Vgl. Dörpfeld, Troja und Ilion I, 244 e. v.).

l. Verschillende scherven uit de derde laag van Troje.
Afk. Troja.
(Vgl. Dörpfeld, Troja und Ilion I, 244 e. v.).

m. Kogelvormige flesch van zwart gepolijst aardewerk, met drie kleine hangooren. Waarschijnlijk z. g. Lydisch, overeenkomende met vaatwerk uit eene der vroegste lagen van Troje.
Afk. Troas.

n. Zoogenaamde Kamares-waar van Creta, het oudste praehistorische vaatwerk met schildering, mat wit op vuil paarszwart, ook met eigenaardige oranje verf. Hier en daar plastische versiering.
(Vgl. Mon. antichi VI, 334. — Journal of Hell. Stud. XXI, 78 en XXIII, 157).

o. Cretensisch vaatwerk in natuurstijl beschilderd, deels in matte verf, deels in vernisverf, een voorlooper van de straks te bespreken Mykeensche schilderkunst. Typisch voor deze vazen is de snavelkan (vgl. de tuit in de collectie). Eene zeer bijzondere wijze van beschilderen toonen eenige scherven, van welke de eene zwart op het vaasoppervlak en op 't zwart weer bruin, de andere wit op bruin en weer bruin op 't wit vertoont.
Afk. Creta.
(Vgl. Journal of Hell. Stud. l.l.).

p. Zeer eigenaardig vaatwerk uit Thessalië. Geometrische figuren op gepolijsten grond geschilderd, soms in meerdere kleuren en in een vernis, dat nu eens mat, dan weer glanzend is. Het stamt uit vóór-Mykeensche graven.

Afk. Dimini en Sesklo.

(Vgl. Athen. Mittheil. IX, 116).

q. Vaatwerk uit Philakopi op Melos; gedeeltelijk geometrische, gedeeltelijk aan Mykene herinnerende ornamenten in verschillend gekleurd vernis op de meestal door een gekleurd overtrek bedekte grove klei.

Afk. Philakopi.

(Vgl. The Soc. for promotion of Hell. Stud. Supplement Paper N°. 4. Excavations at Phylakopi in Melos, blz. 80 e. v.).

II. MYKEENSCH.

Ontdekkingen van vóór-Mykeensch vaatwerk als de vorige soorten, I n—q, welke ontdekkingen uit den laatsten tijd zijn, moeten noodzakelijk onze oude denkbeelden omtrent het Mykeensche vaatwerk geheel veranderen. Meende men vroeger, dat in Mykene oorspronkelijk eene schildertechniek met matte verf heeft gebloeid, die zich daar tot een techniek met glanzend vernis ontwikkelde, de bovenbehandelde vóór-Mykeensche stukken, waarop naast mat, ook reeds glanzend vernis voorkomt, bewijzen natuurlijk de onjuistheid dezer voorstelling. Ook komt daarmede, naar onze meening, de bekende verdeeling van Furtwängler van het materiaal der Mykeensche vazenkunst in „Matte-verf-techniek" en vier stijlen van „Glanzend vernis" te vallen.

We hebben ons waarschijnlijk voor te stellen eene verbreiding van de vazenschilderkunst van Creta uit in vóór-Mykeensche tijden, terwijl de ontdekking van het glanzend vernis in plaats van het matte mogelijk op verschillende plaatsen (Creta, Thessalië, Mykene enz.) gedaan of althans spoedig toegepast kan zijn. Hoe dit zij, die ontdekking is er eene van zeer groot gewicht geweest. Immers het glanzend vernis is zonder twijfel als de groote reden van de ontwikkeling der vazenschilderkunst in Griekenland te beschouwen.

De ornamentiek der Mykeensche vazen is eveneens zeer interessant omdat ze, behalve gewone lijnornamenten, hare motieven ontleent aan de natuur, aan planten en zeedieren; ook de spiraal, die

er zoo vaak op voorkomt, is waarschijnlijk als imitatie van schelpdieren te beschouwen. (Vgl. Egyptische catalogus I blz. 15).

Worden de producten der Mykeensche vazenschilderkunst overal in Griekenland, vooral bij de burchten in de Peloponnesus gevonden, ook Athene en vooral het eiland Rhodos met Ialysos zijn zeer rijke vindplaatsen.

Waar we de indeeling van Furtwängler niet kunnen volgen en de samenhang met het vóór-historische nog zoo weinig vaststaat, maken we in onze collectie van Mykeensche scherven slechts de volgende indeelingen:

a. Matverf-techniek uit Mykeensche centra, uit Argos, Mykene, Eleusis. **Kast 1**

(Vgl. Bull. de Corr. Hell. 1904, I en Ephem. arch. 1898, blz. 51).

b. Scherven in glanzend vernis van Creta. (Furtwängler's 3e stijl).

c. Scherven in hetzelfde glanzend vernis, van Mykene, Tiryns, Argos en Orchomenos. (Furtwängler's 3e stijl).

d. Scherven van late vernistechniek (Furtwängler's 4e stijl) vaak zeer moeielijk van de vorige te onderscheiden.
Afk. Mykene.

Overigens beginnen we met het vaatwerk uit de Mykeensche periode onze bespreking van de eigenlijke vazen-collectie.

Voor de Mykeensche vazen verwijzen we naar 't standaardwerk van Furtwängler- und Löschke, Mykenische Vasen. Verder Furtwängler- und Löschke, Mykenische Thongefässe. Overigens is de tijdschriftliteratuur over deze groep bijzonder rijk.

1. Mykeensch beugelkannetje (typisch Myk. vorm); eenvoudige horizontale cirkels en lijnversiering in paarszwart vernis. **Kast 2.**
Afk. Athene. H. 15 cM.

2. Dergelijk beugelkannetje. Cirkels rondom. Op den schouder een eigenaardig Mykeensch ornament van booglijnen dooreen, een soort schubben vormend. Alles in rood vernis.
Afk. Rhodos. H. 11,5 cM.

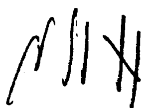
3. Klein beugelkannetje, laat werk, cirkels rondom. Op den schouder eigenaardig boogornament. Alles in mooi hoogrood vernis.
Afk. Rhodos. H. 6 cM.

4. Beugelkannetje. Cirkels rondom. Op den schouder streepornament in bruinzwart vernis.
Afk. Egypte. H. 8,5 cM.

5. Beugelkannetje. Cirkels rondom, in paarszwart vernis.
Afk. Egypte. H. 11,5 cM.

6. Beugelkannetje. Cirkels rondom; op den schouder eigenaardig boogornament en evenwijdige zigzags. Alles in bruinzwart vernis. De inhoud van deze beugelkan is eene pekachtige stof.
Afk. Egypte. H. 11 cM.

7. Vaasje van typisch Mykeensch model met drie kleine oortjes op den schouder. Voet en hals geheel gevernist, verder cirkels rondom, en op den schouder een speciaal Mykeensch bloemornament. Alles in bruinrood vernis.
Afk. Egypte. H. 11,5 cM.

8. Wijde soort skyphos op zeer hoogen voet, met twee ooren, weder een speciaal Mykeensch model. Om den buik behalve rondomloopende cirkels een soort volutenornament van dunne zich slingerende lijnen in paarszwart.
Afk. Rhodos. H. 19 cM.

9. Soort lekane, Mykeensch model, versierd met breede cirkelvormige banden in hoogrood.
Afk. Rhodos. H. 13 cM.

10. Fragment van eene kom versierd met onderling door lijnen verbonden spiralen in bruinzwart; laat Myk. werk.
Afk. Rhodos. H. 7 cM.

11. Kommetje, soort kotyle, in zeer dun bruinzwart vernis beschilderd met cirkelvormigen band en onderling verbonden spiralen; laat Myk. werk.
Afk. Rhodos. H. 8,5 cM.

12. Dergelijk kommetje: de op zichzelf roode klei met geelwit laagje overtrokken; daarop in zeer dun rood vernis eenige cirkelvormige banden rondom, en schubornament. Zeer laat Myk. werk.
Afk. Rhodos. H. 10,5 cM.

13. Groote vaas, amphoorvorm, met drie kleine ooren op den schouder, weder typisch Mykeensch model van Rhodos, (Ialysos). Hals en voet geheel beschilderd in paarszwart vernis. Verder cirkelvormige banden rondom. Het veld van den schouder wordt door verticale banden, gevormd door grillige ranken- en lijnfiguurtjes, in metopen verdeeld, waarin ook de ooren staan, door een kring omgeven.
Afk. Rhodos. H. 46 cM.

14. Dergelijke vaas doch kleiner. De beschildering, hier in roodbruin vernis, overigens geheel als de vorige; alleen op den schouder zeer eigenaardig grillige blad- en bloemmotieven telkens tusschen de ooren.
Afk. Rhodos. H. 35 cM.

15. Schaaltje als 8, doch lager voet. Beschildering geheel afgesleten. Laat Mykeensch. Deze schaal is met de volgende nummers en met een beugelkannetje (in het magazijn) te zamen gevonden in één graf in Athene. Juist deze omstandigheid verleent aan het overigens grove goed zijne waarde.
H. 11,5 cM.

16. Soort kotyle als 11, van binnen gevernist, van buiten een cirkelvormige band rondom in paarsbruin vernis. Laat Mykeensch. (Zie 15).
H. 8,5 cM.

17 en 18. Kruiken met cirkelvormige banden rondom in mat paars. Laat Mykeensch. (Zie 15).
H. 18 en 20 cM.

19. Klein potje met twee ooren, cirkelvormige banden in rood, ook op het grondvlak; typisch Mykeensch model. (Zie 15).
H. 5,5 cM.

20. Pot met drie ooren, typisch Mykeensch model, met cirkelvormige banden en boogversiering in rood vernis. Laat Mykeensch werk. (Zie 15).
H. 12 cM.

21. Potje in het klein als de vorige. Bandversiering en strik in paarszwart. Laat Mykeensch. (Zie 15).
H. 5,5 cM.

22. Miniatuur-potje als 21; klaarblijkelijk afgebroken, waarschijnlijk van een stel van twee aan elkaar bevestigde stukken. Eenvoudige streepversiering in rood. Laat Mykeensch. (Zie 15).
H. 3 cM.

23. Kan met drie verticale ooren en eene tuit. Mykeensch model; de schildering is geheel afgesleten. Laat Mykeensch. (Zie 15).
H. 17 cM.

In het magazijn opgeborgen onder N°. II: 3 stuks vaatwerk.

III. CYPRISCH VAATWERK.

Het vaatwerk uit de graven van Cyprus, het eiland waar eene zoo eigenaardige, uit verschillende oostersche elementen gemengde beschaving heeft geheerscht, is in zijne oudste vormen waarschijnlijk nog vóór het bloeitijdperk der Mykeensche beschaving te stellen. Al dit vaatwerk is niet op de draaischijf gevormd, toch is het vrij dunwandig en goedgebakken. Kan men ook de oudere soorten naar hunne verschillende techniek chronologisch rangschikken, ook later, in de meer historische tijden, draagt het Cyprische vaatwerk een eigen karakter. Toch is het zeer merkwaardig, hoe ook het vaatwerk op groote verwantschap tusschen Cyprus en Egypte (Nieuwe Rijk) wijst. Niet alleen dat verscheidene sub. b. genoemde stukken Cyprisch vaatwerk naar alle waarschijnlijkheid uit Egypte stammen, doch in het Nieuwe Rijk (vgl. die afdeeling van het Museum) vindt men stukken, die men geneigd zou zijn aan Cyprus toe te schrijven. Deze samenhang is echter niet voldoende gekend om in deze kwestie te kunnen beslissen. Waarschijnlijk is hier echter Cyprische invloed in Egypte aan te nemen.

We onderscheiden de volgende soorten:

a. Vaatwerk met ingegrifte figuren, welke dan met wit krijt gevuld waren. (Oudste techniek).

b. Roodbruin handwerk. De vaas is met eene roodbruine kleurstof overtrokken, met versiering van witte verflijnen, en relieflijnen, sterk aan metaalwerk herinnerend.

c. Geelwit handwerk, met paarse of roodbruine matte verf in zeer eenvoudige geometrische ornamentiek versierd.

d. Vaatwerk van vorm en techniek als 't vorige, doch geheel of gedeeltelijk in diervorm. Deze diervormige stukken waren natuurlijk voor dagelijksch gebruik ongeschikt doch waarschijnlijk

zijn het wijgeschenken geweest voor de godin Aphrodite in den vorm van de in werkelijkheid aan die godin geofferde dieren. Verscheidene van deze stukken zijn met een groot aantal kleine oortjes voorzien, welke gediend hebben om er ornamenten als strikken enz. aan te bevestigen, waarmede het voorwerp versierd werd opgehangen.

e. Later Cyprisch onder Ionischen invloed.

Waar in de onderstaande beschrijving der voorwerpen de afkomst niet vermeld is, is die Cyprus.

Men vergelijke „Cecaldi, Monuments antiques de Chypre" (blz. 269) en verder „L. P. de Cesnola, Cyprus", (ed. Stern), „L. P. de Cesnola, Salaminia", „A. E. J. Holwerda, die alten Kyprier in Kunst und Cultus" en „Ohnefalsch Richter, Bibel und Homer."

Voor 't later Cyprisch *(e)* vgl. „Hermann, das Gräberfeld von Marion" blz. 61.

a.

1. Kogelvormige roode kan met hoogen hals en met ingegrifte versiering van spiralen en lijnen. **Kast 3.**
H. 14 cM.

2. Roode kan als voren, met ingegrifte versiering van zigzags en lijnen (voor de oortjes en de snaveltuit vgl. groep *d*).
H. 14 cM.

3. Bruingrijze kan als voren met twee tuiten en behalve met eenvoudige geometrische figuren, versierd met zeer eigenaardige geometrisch geteekende vliegende en loopende vogels.
H. 14 cM.

4. Rood kannetje als voren, met groot beugelhengsel, waarin gaten voor aan te brengen versiering (vgl. groep *d*); de ornamenten bestaan uit ingegrifte lijnen en zigzags.
H. 14,5 cM.

5. Fijn kannetje, roodbruin, versierd met ingegrifte gearceerde metopen op den schouder en gearceerde driehoeken op den buik.
H. 12 cM.

b.

6. Kogelvormig kannetje met langen hals, trechtervormige tuit en groot oor; bruinzwart aardewerk met een enkele reliefstreep versierd.
H. 13,5 cM.

7. Dergelijk kannetje, de trechtervormige tuit afgebroken; bruin aardewerk met relieflijnen.
H. 15,5 cM.

8. Dergelijk kannetje, eveneens met afgebroken tuit, zonder versiering.
H. 13 cM.

9. Dergelijk kannetje.
Afk. waarschijnlijk Egypte. H. 15 cM.

10. Dergelijk dubbel-kannetje.
Afk. waarschijnlijk Egypte. H. 10,5 cM.

11. Kannetje van verwanten vorm, alleen is de buik klein, ovaal en zonder voet.
Afk. waarschijnlijk Egypte. H. 13 cM.

12. Een soort beugelkannetje met tuitje en met vier kleine, thans afgebroken oortjes om den buik. Bruin aardewerk met relieflijnen ter versiering, waaronder de kettingvormige reliefstrepen zeer merkwaardig zijn.
H. 12 cM.

13. Kom met verticaal oor; bruin aardewerk, van onderen lichter gekleurd; versiering van relieflijnen.
H. 13 cM.

14. Groote kan met hoogen, wijden hals, omgebogen rand en bandoor. Bruin aardewerk; hals en buik door relieflijn gescheiden; op het oor evenwijdige krassen. Overigens bestaat de versiering uit witte lijnen, in groepen over het oppervlak verdeeld.
H. 28,5 cM.

15. Kogelamphoortje, met hoogen, wijden hals en twee kleine hangoortjes. Bruin aardewerk, waarschijnlijk oorspronkelijk met witte lijnen versierd.
H. 15,5 cM.

16. Kogelvormig kannetje met betrekkelijk lagen, wijden hals en verticaal oor met uitsteeksels en twee hangoortjes. Bruin aardewerk evenals 15.
H. 13 cM.

c.

17. Kogelvormig kannetje, met betrekkelijk lagen hals; geelwit aardewerk met paarse matte verf beschilderd; eenvoudige geometrische figuren en golflijn.
H. 11 cM.

18, 19. Kannetjes als 17, doch rossig oppervlak en roodbruine beschildering, ornamenten als 17.
H. 14 en 11 cM.

20. Kogelamphoor met hoogen, wijden hals en kleine oortjes; geelwit aardewerk met paarse geometrische beschildering en golflijnen.
H. 17 cM.

21—23. Half-bolvormige nappen met verticaal oor, geelwit aardewerk met paarse geometrische versiering.
H. 7—10 cM.

24. Platte ronde flesch met twee hangooren; geelwit aardewerk; het oppervlak geheel afgesleten.
H. 17 cM.

25. Platte ronde veldflesch met spiralen en concentrische cirkels versierd.
Afk. Egypte. H. 15,5 cM.

d.

26. Beugelkan in den vorm van een rund; geelwit aardewerk met paarse geometrische versiering.
H. 12 cM.

27. Beugelkan in den vorm van een schaap; rossig wit aardewerk, met paarse, wit gepunkteerde banden versierd.
H. 13,5 cM.

28, 29. Flesschen in den vorm van een vogel, bezet met kleine oogjes voor versiering; geelwit aardewerk met paarse geometrische versiering. Vooral de tuit is zeer merkwaardig, omdat we hier eene verklaring vinden voor de gewone kannen met dergelijke tuiten.
H. 26 en 21 cM.

30, 31. Kogelvormige kannen met dergelijke tuit (als 28, 29) die herinnert aan den vogelvorm; geelwit aardewerk met paarse geometrische versiering.
H. 18 en 16 cM.

32. Kannetje als 30 en 31, doch rossig wit vaatwerk en roodbruine geometrische versiering.
H. 18 cM.

33—35. Kannetjes als voren; alleen is bij de tuit de vogelbek tot een spitsen snavel verworden. Geelwit aardewerk met paarse, geometrische versiering.
H. 13—15 cM.

e.

36. Groote schaal, later Cyprisch; de buitenkant met blad-bloesem- en stafornament versierd; de binnenzijde zwart met een uitgespaard veld in het midden, waarin in zwart met paarsrood (gedeeltelijk op het zwart gelegd, gedeeltelijk direct op het oppervlak) de archaïsche figuur van een centaur. Deze schaal behoort tot eene groep Cyprisch vaatwerk uit den lateren archaïschen tijd, toen zich overal de invloed van Klein-Azië in de vazenkunst deed gevoelen; (ze staat dus op ééne lijn in dit opzicht met de straks te noemen groep V); aan dien invloed dankt men de naturalistische ornamentiek aan de buitenzijde. Bijzonder merkwaardig is de centaurfiguur aan de binnenzijde, daar figuurlijke voorstellingen op deze schalen tot de zeldzaamheden behooren.
Middell. 30 cM.

In het magazijn opgeborgen of in de Egyptische verzameling opgenomen zijn onder N°. III^{b}, 10 stuks, terwijl in de Egyptische verzameling nog verschillende andere met Cyprisch vaatwerk verwante stukken zijn opgenomen.

IV. GEOMETRISCH VAATWERK.

Van dit vaatwerk, met geometrische figuren versierd d. w. z. met eene eenvoudige ornamentiek, welke slechts bestaat uit combinaties van rechte lijnen en cirkels of cirkelgedeelten, zooals het in het begin van de Helleensche periode op zeer vele plaatsen van Griekenland in gebruik is geweest, bezit het Museum eene vrij groote collectie, merkwaardig ook door het feit, dat de ontdekking van deze vazensoort door Conze in 1870 vooral ook aan de Leidsche verzameling te danken is.

Op het voetspoor van Wide, die dit vaatwerk zeer uitvoerig behandelde, kunnen we de volgende onderscheiding in onze collectie maken:

a. Geometrisch vaatwerk in vorm of ornament onder Mykeenschen invloed; hoewel niet met zekerheid laat zich toch vermoeden, dat men onder deze soort de oudste stukken vindt.

b. Geometrisch Boeötisch vaatwerk; de klei is hier grover, het vaak door een overtrek gevormde oppervlak betrekkelijk ruw en de gebruikte verf mat; veelvuldig gebruik van rood.

c. Geometrisch vaatwerk van de eilanden. Hieronder vatten we samen eene collectie gewoon, zelfs ten deele zeer laat geometrisch versierd vaatwerk, òf zeker òf vermoedelijk van de Grieksche eilanden (behalve de straks speciaal te onderscheiden soorten van de eilanden) afkomstig.

d. Attische Dipylon, zoo genoemd naar de Dipylon-begraafplaats bij den Kerameikos te Athene, waar een bijzonder soort geometrisch vaatwerk voor den dag is gekomen; men vindt hier, naast zeer oude vormen met zeer eenvoudige versiering, ook prachtige geometrisch versierde stukken, die zeker uit een iets lateren tijd stammen en wel een heel eind in de zevende eeuw reiken. Hiertoe behooren ook de kolossale grafamphoren, welke eenmaal als grafteeken dienst deden.

e. Geometrisch vaatwerk van Melos, een rijk versierde, laat geometrische soort.

f. Geometrisch vaatwerk van Thera, waar deze soort zeer sterk vertegenwoordigd is en ook een specialen vorm heeft aangenomen. De Thera-amphoren zijn van eene meest roodachtige klei met helgeel overtrek; ze hebben een zeer gedrongen vorm.

g. Italisch geometrisch vaatwerk. Klaarblijkelijk latere Italische namaak van Grieksch geometrisch vaatwerk.

Men vergelijke „Conze, zur Geschichte der Anfänge Griechischer Kunst" waarin ook verscheidene stukken dezer collectie zijn afgebeeld (dit zal worden aangeduid door een C. met het nummer van tafel en plaat achter de vermelding van het stuk) „Wide, Geometrische Vasen aus Griechenland", in het Jahrbuch des Deutsch. arch. Institut 1899 en 1900. Verder noemen we van de vele tijdschrift-artikels nog die in de Athen. Mitth. 1892 en het opstel van Thoney over Dipylon in de Atti 1901 I over *f.* Vgl. ook „Dragendorff, Thera".

a.

1. Amphora met deksel; een fijn overtrek waarop in matte verf eenvoudige lijnfiguren. Niet eigenlijk geometrisch zijn de strik op de ooren en de spiraal op het deksel. (Waarschijnlijk van een der eilanden; Rhodos?). **Kast 4.**

H. 32 cM.

2. Groote buikige pot met deksel en twee dubbele hengsels (zeer typische vorm voor geometrisch vaatwerk). Eenvoudige lijnversiering, behalve tusschen de hengsels, aan de eene zijde, waar eene groep ornamenten zich bevindt gedeeltelijk zuiver geometrisch, gedeeltelijk aan de grillige figuren der Mykeensche kunst herinnerend (C. III [1]).
Afk. als 1. H. 34 cM.

3—6. Kannetjes van een aan Mykene herinnerend model met eenvoudige geometrische versiering.
Afk. waarschijnlijk van een der eilanden. H. 13—6 cM.

b.

7. Boeötisch geometrische schaal, zooals ze tot deksel voor een groote vaas gediend heeft; vandaar is de buitenkant vōoral georneerd. Geometrische versiering, deels eenvoudige cirkels, o. a. eenige roode, deels allerlei geometrische figuren, o. a. 't hakenkruis.
Afk. Boeötië. Middell. 23 cM.

8. Boeötisch geometrisch potje met grove lineaire versiering in zwart en rood en zwarte punten.
Afk. Thebe. H. 10 cM.

c.

9. Amphora van geometrisch model; het oppervlak van de vaas heeft te veel geleden om zekere determinatie toe te laten. De vorm is vooral die der Attische amphoren; de afkomst waarschijnlijk van een der eilanden. Rijke geometrische versiering o. a. zigzag, maeanders en cirkels met raaklijnen.
H. 42 cM. (C. III [4]).

10. Kannetje bijna geheel zwart met enkele eenvoudige lineaire versiering aan de voorzijde.
Afk. waarschijnlijk van een der eilanden. H. 9 cM.

11—15. Nappen met één verticaal bandoor, gewoon geometrisch model; het oppervlak bijna geheel zwart met een enkel uitgespaard veld, gevuld met lineaire figuren.
Afk. waarschijnlijk van een der eilanden. H. 8—6 cM.

16. Dergelijke nap doch wijder.
Afk. als boven. H. 4,5 cM.

17—19. Dergelijke nappen, geheel rood gekleurd.
Afk. als boven. H. 5 cM.

20, 21. Kommen met twee horizontale ooren, oppervlak bijna geheel zwart met enkele uitgespaarde velden met lineaire ornamenten, o. a. zigzags aan beide zijden tusschen de ooren; ruw, locaal werk.
Afk. waarschijnlijk van een der eilanden. H. 7 cM.

22. Dergelijke kom met dergelijke versiering, zeer afgesleten.
Afk. waarschijnlijk als voren. H. 11 cM.

23. Dergelijke kom en dergelijke versiering, in plaats van zigzags maeanders.
Afk. waarschijnlijk als voren (C. III [3]). H. 9 cM.

24. Dergelijke kom en dergelijke versiering als 16 e. v. beschildering in rood.
Afk. waarschijnlijk als voren. H. 10 cM.

25. Klein kratertje met opstaande ooren en eenvoudige lineaire versiering.
Afk. waarschijnlijk als voren. H. 7 cM.

26. Klein kannetje met eenigszins buitengewone lineaire versiering; concentrische cirkels op den buik, golflijnen en meer gecompliceerde figuur.
Afk. als voren. H. 6,5 cM.

27. Kommetje met verticale bandooren, blijkbaar laat locaal werk; lineaire figuren en geometrisch geteekende vogels in rood.
Afk. waarschijnlijk als voren (C. III [5]). H. 7,5 cM.

28. Gedeelte van een soort pyxis, dergelijk laat locaal werk als 27, lineaire ornamentiek in rood.
Afk. waarschijnlijk als voren. H. 4,5 cM.

29. Fleschje van eigenaardig hoekigen vorm, dergelijk laat locaal werk; lineaire ornamenten in rood.
Afk. waarschijnlijk als voren. H. 9 cM.

30. Schaaltje eenvoudig geometrische versiering.
Afk. waarschijnlijk Afrikaansche kust. Middell. 10 cM.

d.

Kast 5. 31. Ruw napje met aan metaal herinnerende welvingen. Versiering gedeeltelijk eenvoudig lineaire, gedeeltelijk een aan Mykene herinnerend bladmotief. Daar het uit Athene afkomstig is zullen we het dus waarschijnlijk als een voorlooper van het Dipylon te beschouwen hebben.
H. 5.5 cM.

32. Zeer oud met de hand gevormd napje, versierd met eenvoudige lineaire ornamenten.
Afk. de Kerameikos in Athene. H. 5 cM.

33. Napje van typisch geometrischen vorm, geheel met rood gebrand vernis gekleurd, een enkel lineair ornament; zeer oud Dipylon.
H. 4.5 cM.

34. Napje van dergelijken vorm, versierd met horizontale strepen en eene eigenaardige, niet streng geometrische golflijn.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 3.5 cM.

35. Dipylon-kommetje met twee horizontale ooren, gedeeltelijk geheel zwart beschilderd, gedeeltelijk met geometrische figuren o. a. geometrisch geteekende vogels.
Afk. de Kerameikos. H. 7,5 cM.

36. Dergelijk kommetje met gelijke ornamenten doch roodgebrand vernis.
Afk. de Kerameikos. H. 8 cM.

37. Dergelijk kommetje doch kleiner, eenvoudige geometrische ornamenten in paars.
Afk. de Kerameikos. H. 5 cM.

38. Dergelijk kommetje, eenigszins varieërende vorm. Eenvoudige puntversiering.
Afk. de Kerameikos. H. 5 cM.

39. Groote kom van dergelijken vorm, grootendeels zwart geverfd; enkele eenvoudige geometrische ornamenten.
Afk. Athene, waarschijnlijk z.g. zwart Dipylon. H. 17 cM.

40—44. Cylindervormige kannetjes met groot bandoor, typische Dipylon-vorm. Eenvoudige geometrische versiering.
Afk. de Kerameikos. H. 6.5—10.5 cM.

45. Klein kannetje gedeeltelijk zwart, gedeeltelijk met eenvoudige geometrische ornamenten.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 5 cM.

46—49. Groote Dipylon-kannen (Oinochoë) van verschillenden vorm, met klaverbladvormige tuit. De versiering is grootendeels eenvoudig zwarte beschildering; verder eenvoudige geometrische ornamenten, z.g. zwart Dipylon.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 30,5—24,5 cM.

50. Zwart-Dipylon kannetje van den vorm als de voorgaande, met geometrische versiering o. a. geometrisch geteekende paardjes (C. IV).
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 12,5 cM.

51. Schaal van typischen Dipylon-vorm met hoogen rand en onderaan twee bandooren. Het geheele oppervlak rijk met geometrische figuren, waaronder maeanders, hakenkruis en schaakbord enz. versierd. Binnen geheel zwart. Een mooi stuk later-Dipylon.
Afk. de Kerameikos. H. 9 cM.

52. Dergelijke schaal. De geometrische versiering nog rijker, meer gecompliceerde maeander, hakenkruis, schaakbord, enz. en geometrisch geteekende vogels. Mooi laat-Dipylon.
Afk. de Kerameikos. H. 9 cM.

53. Ronde Dipylon-pyxis met deksel, waarop een ronde knop en geometrisch gevormde paardjes als handvat. De paardjes zijn zwart met uitgespaarde teekening. Pot en deksel rijk versierd met geometrische figuren, vooral een eenvoudige maeander. Zeer merkwaardig, laat-Dipylon stuk.
Afk. Athene. H. 25 cM.

54. Scherf van eene kolossale Dipylon-grafvaas, waarop, behalve andere geometrische figuren, geometrisch geteekende rouwbedrijvende vrouwen.
Afk. Athene. L. 21 cM.

55. Dergelijke scherf met de geometrisch geteekende afbeelding van een lijkstoet. Links de wagen, waarop het ondergedeelte van een man met schild, daarvoor de paarden, daarvoor twee mannen, waarvan nog slechts de schilden bewaard zijn.
Afk. Athene. L. 28 cM.

e.

Kast 6. 56. Groote amphora met hoogen hals; typisch geometrische dubbelooren. De vorm herinnert sterk aan het Attische Dipylon. Het geheele oppervlak is rijk met laat geometrische figuren versierd, waaronder ook feitelijk niet geometrische als de golflijn, het vierblad en de fijn geteekende dierfiguren. De afkomst van dit stuk is onzeker, in ieder geval van de eilanden en wel zeer waarschijnlijk van Melos (vergl. 57).
H. 62 cM.

57. Groote klokkrater met twee dubbelooren met beugels. De vorm is geheel die van de Melisch geometrische kraters in Athene b. v. Het oppervlak rijk met laat-geometrische figuren versierd, o. a. ook geometrische dieren. De binnenzijde geheel geverfd.
Afk. de Grieksche eilanden, waarschijnlijk Melos. H. 50 cM.

f.

58. Thera-amphora, laat geometrisch. De vorm is gedrongen, de ornamenten op het gele overtrek zijn eenvoudige laat-geometrische, voornamelijk tusschen de beide ooren aangebracht. Grootendeels is de vaas onversierd. Zij is een echt type van deze soort (C. I [1]).
Afk. waarschijnlijk Thera. H. 48 cM.

59. Kleine amphora met geometrisch dubbelhengsel van den vorm en de techniek der geometrische Thera-amphoren. Eenvoudige geometrische versiering op geel overtrek, o. a. de figuur van een geometrischen vogel.
Afk. waarschijnlijk Thera. H. 26 cM.

60. Potje met deksel, zeer fijn, laat werk; eenvoudige geometrische versiering, waaronder eene fries geometrisch geteekende vogels. Dit stuk, dat een zeer groote kunstvaardigheid verraadt, is een mooi voorbeeld hoe in lateren tijd van hoogeren kunstbloei, de geometrische stijl nog zijne beoefenaars vond en hoe hij zich ook op het eiland Thera heeft gehandhaafd.
Afk. Thera. H. 23,5 cM.

g.

61. Slanke kan met eenvoudige bruine geometrische versiering, terwijl over het geheele oppervlak een eigenaardige roode gloed ligt, de kenmerken van de in Italië vervaardigde namaaksels der Grieksche geometrische kunstproducten.
Afk. Italië. H. 22 cM.

In het magazijn opgeborgen onder N°. IV, 2 stuks.

V. NA-GEOMETRISCHE STIJLEN.

Hieronder brengen wij verschillende vazen-groepen te zamen, die gedeeltelijk onderling onafhankelijk, deze gemeenschappelijke eigenschap vertoonen, dat zij eene ornamentiek bezitten, die, hoewel nog ten deele geometrisch, toch zeer sterk door andere invloeden wordt beheerscht. Het zijn:

a. De Apulisch-geometrische vazen, eene zeer eigenaardige inheemsche ceramiek, die zich onder geometrischen invloed ontwikkeld heeft. De tijd dezer ontwikkeling laat zich niet met zekerheid vaststellen, het is mogelijk, dat de geometrische stijl hier nog zeer laat heeft gewerkt. Behalve door het dofpaarse vernis onderscheiden deze vazen zich ook door hare zeer grillige vormen, welke zij weer ten deele gemeen hebben met de volgende groep.

b. De Messapische vazen, onder gelijke invloeden als de vorigen bij dezen volkstam ontstaan, die zich vooral ook door sierlijke grillige ornamentvormen met veel gebruik van rood onderscheiden en in hare versiering vaak onmiskenbaar Aziatischen invloed vertoonen.

c. Dit laatste hebben zij gemeen met eene groep, die overigens niet met de vorige samenhangt, de Boeötische vazen, die in zeer sterke mate overgangsvormen van de geometrische tot de naturalistische (Aziatische) ornamentiek vertoonen. Ze zijn vrij ruw uit grove klei vervaardigd, vaak voorzien met een overtrek, waarop de ornamenten zijn aangebracht in mat vernis van verschillende kleur met veel gebruik van wit. Naast geometrische ornamenten zien we er ook gewone dierfiguren en natuurornamenten op verschijnen.

d. Het eigenaardigst zijn misschien nog op dit gebied de groote amphoren overeenkomende met het type van den geometrischen stijl, die naast eene geometrische versiering Aziatische elementen vertoonen.

Ten slotte vermelden we hier de laat Cyprische schaal III. e. 36, *die in zekeren zin ook tot deze groep behoort.*

Voor *a.* en *b.* vergl. men „Patroni, la Ceramica antica. Cap 1", „Monumenti antichi VI 350." „Notizie degli scavi passim" vooral 1897, 433 en 1898, 195. „M. Mayer in de Röm. Mitth." 1897 en 1898"; voor *c.* vgl. „Jahrbuch d. Deutsch. arch. Inst." III 325 e. v., voor *d.* vgl. „Conze, Anfänge" en „Notizie degli scavi" 1893, 1895 en 1897 passim.

a.

Kast 6. 1. Groote kom met schuinen rand en in plaats van ooren twee opstaande uitsteeksels, die kleine kommetjes dragen (een bekende Etruscische vorm, vergl. VII. b.); de vorm herinnert aan metaalwerk. Het vaasoppervlak met geelgrijs overtrek voorzien, met mat paarse lineaire, geen eigenlijke geometrische ornamenten beschilderd.
Afk. Napels. H. 21 cM.

2. Een soort amphora met hoog-uitstekende bandooren eveneens versierd met ornamenten in mat paars, deels geometrisch, deels niet, als b. v. de afvallende schubben onderaan.
Afk. Napels. H. 19 cM.

3. Potje met typisch bandoor, eindigende in twee horens (een bekende Oud-Italische vorm, vgl. VI. b. 12.) in mat paars met lineaire ornamenten versierd.
Afk. Nola H. 10 cM.

4. Grillig schenkpotje (askos) in vogelvorm. De staart wordt gevormd door een napvormig aanhangsel, welks holte door gaatjes met den binnenkant van den pot in verbinding staat. Deksel en een gedeelte van het bandoor zijn moderne restauratie. De hals van den vogel is een uitsteeksel tot vasthouden dienende. Het oppervlak in mat paars met lineaire figuren versierd.
Afk. Napels. H. 10,5 cM.

5. Klein zeer grillig gevormd vaasje op drie pootjes met hooge tuit, oor met hoog uitsteeksel en napvormig aanhangsel, welks holte met het binnenste van het vaasje door gaatjes in verbinding staat. Lineaire versiering in paars.
Afk. Napels. H. 8 cM.

b.

6. Z. g. Messapische amphora met hoekige bandooren, met schijven afgezet (Lucaansche vorm). Het grijsgeel overtrokken oppervlak is met grillige, deels geometrische, deels naturalistische ornamenten in paars en rood beschilderd: typisch zijn vooral de verloopen palmetvoluutvormen op den schouder en de gestiliseerde boom op de ooren.
Afk. Napels. H. 31 cM.

7. Messapische askos met twee halzen, waarvan de een, eene zeefvormige afsluiting aan den bovenkant, de andere eene dergelijke afsluiting dieper in heeft; tusschen beide halzen een beugelhengsel. Zeer rijke grillige ornamentiek in paars en rood, bijna niet geometrisch. Merkwaardig zijn o. a. de krans in rood en wit boven over den buik en het z.g. loopende hond-ornament daarboven en boven aan de halzen.
Afk. Sicilië. H. 23 cM.

c.
8. Schaal van het eigenaardige model dezer Boeötische schalen met 2 ooren, waarop naast gewone geometrische ornamenten, o. a. onder aan den buik in den vorm van een kelk het stralenornament, dat aan de natuur moet ontleend zijn en ook in de Aziatisch-Ionische kunst thuis behoort. Verder zien we er de voor deze vazen zeer typische vogels, gedeeltelijk weer met geometrische vulling.
Afk. Boeötië. H. 28 cM.

9. Dergelijke schaal met dergelijke ornamentiek, waarvan weer typisch zijn de vogels en de witte puntrozetten.
Afk. Boeötië. H. 21 cM.

10. Dergelijke schaal met vier ooren, geen overtrek; naast geometrische ornamenten in zeer mat zwartbruin en rood de sterk gekrulde z. g. loopende hond.
Afk. Boeötië. H. 12 cM.

11. Amphoortje van den eigenaardigen deze groep eigen amphorenvorm met platte verticale ooren. Behalve geometrische versiering in mat paars en rood aan voor- en achterzijde een veld, waarin twee niet-geometrisch geteekende ganzen en zeer typische ster-rozetten.
Afk. Boeötië. H. 9 cM.

d.
12. Amphora van zeer bijzondere techniek en geometrische versiering. Het oppervlak is voor een groot gedeelte met paarszwart beschilderd, waarop in wit concentrische cirkels en andere ornamenten zijn aangebracht, eene techniek ongetwijfeld verwant met de straks te behandelen polychrome vazen (vgl. IX. b). Op het deksel in wit en zwart een niet-geometrisch cirkelornament. Op de uitgespaarde velden eenvoudige geometrische orna-

menten. Zoo is dit stuk wel in geometrischen stijl, doch klaarklaarblijkelijk onder lateren invloed. (C. I [2]).
Afk. waarschijnlijk een der eilanden. H. 51 cM.

Afzonderlijk voetstuk.

13. Amphora met zeer slanke voet, in vorm en techniek zeer aan de Thera-amphoren herinnerend. De ornamentiek maakt dit stuk zeer zeldzaam en merkwaardig. Ze is overigens geheel eenvoudig geometrisch, doch aan de voorzijde vormen twee groote niet geometrische uit ruiten en gekromde lijnen bestaande ornamenten een metope, die gevuld is met eene groote dierfiguur, welke geheel aan de Aziatisch-Ionische kunst ontleend is (men vergelijke straks de Clazomeensche Sarcophagen, X). Ook het staformament bovenop den schouder van de vaas is van dergelijken niet-geometrischen aard. We zien hier dus het indringen van Aziatische elementen in de geometrische kunst en deze vaas behoort tot een der zeer zeldzame overgangsvormen (C. XI [2], vgl. ook C. XI [1]).
Afk. de Grieksche eilanden. H. 53 cM.

14. Voet waarschijnlijk van een dergelijk soort vaas.
Afk. als boven. H. 14 cM.

VI. ITALISCH-PRAEHISTORISCH.

Van de oudste ons bekende bevolking van Noord- en Middel-Italië, het volk der Italiërs, dat daar gedurende vrij langen tijd in paaldorpen woonde, waarvan de resten gevonden worden in de thans nog zoo veelvuldig voorkomende Italiaansche terramares en palafitti, en dat vooral uit eene latere periode van zijn bestaan, welke vlak aan de bekende Villanova-periode vooraf ging, uitgestrekte necropolen in het N. en het O. van het land heeft achtergelaten, bezit het Museum eene menigte voorwerpen; hiervan worden de producten van pottebakkerskunst hier behandeld als voorbeelden van de meest primitieve voorbrengselen van den Grieksch-Italischen stam (de andere steenen, bronzen, ijzeren en leemen voorwerpen treft men aan in de afdeeling van kleine kunstvoorwerpen van Griekenland en Italië). We maken hier de volgende onderscheiding:

a. *Scherven uit de palafitti afkomstig uit Offida in de buurt van Ascoli in Picenum, de oudste ceramiek hier gevonden; groot is de gelijkenis van dit vaatwerk met dat van vele stammen in Midden-Europa, ook in ons land. Samenhang is dan ook zeker te constateeren (Men vergelijke de praehistorische-Nederlandsche afdeeling).*

b. Vaatwerk uit de necropolen van de Italiërs in de buurt van Offida in Picenum; dit volk is van denzelfden stam als de volken, die ook op verschillende andere plaatsen van Italië de overblijfselen hunner beschaving achterlieten. Op tal van plaatsen van dit land is dan ook dergelijk vaatwerk gevonden. Tot de rijkste vondsten, die tevens de grootste gelijkenis met de onze vertoonen, behooren die der necropolis bij Novillara, waaruit dezelfde vormentypen voor den dag zijn gekomen. Ook waar het niet uitdrukkelijk vermeld wordt, kan men de verschillende stukken vergelijken. Dit vaatwerk is ruw met de hand gevormd uit een mengsel van klei en steentjes; bij de eene soort is daarbij kool toegevoegd, die bij het bakken verbrandde, eene zwarte kleur achterlatende; daarna is het oppervlak van het vaatwerk, nog warm, bestreken met was of hars, die het glad maakt en de poriën sluit (zwartachtig vaatwerk). Bij een andere soort is aan de klei en vooral aan het hars of was-overtrek ijzeroxyde toegevoegd die, verhit, het vaatwerk roodachtig kleurt (roodachtig vaatwerk). Tusschen beide technieken in bestaan natuurlijk tal van overgangen, zoodat het meeste eene twijfelachtige bruin-grijze kleur heeft. De vorm van dit vaatwerk zeer typisch eigen aan deze beschaving en gelijkende op verschillende andere praehistorische vondsten in Europa (vgl. ook hier de praehist. Nederl. afd.), komt vaak dat der Villanova-periode zeer nabij.

Het vaatwerk is verder òf geheel onversierd, òf met uitsteeksels georneerd, òf wel zijn ruwe geometrische figuren er in gegraveerd.

Merkwaardig is het voorkomen van een enkel stuk blijkbaar Grieksch import, tusschen het inheemsche vaatwerk.

c. Hieronder vatten we samen andere praehistorische vondsten, waarschijnlijk van een verwanten stam of van eene andere praehistorische bevolking. Ze zijn uit een zeer ruw mengsel van klei en steentjes gemaakt; niet onmogelijk oud-Etruscisch of aan de Villanova-periode verwant.

Voor de techniek van het vaatwerk onder *b.* vgl. „Monum. antich. V." (geciteerd als Nov. met bladz. of tafel). Verder vindt men analogieën passim in de Notizie degli scavi (hier en daar geciteerd als Notizie met jaartal en bladz.) zie verder ook „Helbig, die Italiker in der Poëbene" (geciteerd als H.) en „Montelius, la civilisation primitive en Italie."

Voor dergelijk praehistorisch als onder *c.*, vgl. men „Notizie degli scavi" passim vooral 1902 blz. 1902, 98, 1903 en 375, vgl. ook het „Bulletino di paletnologia Italiana" passim.

a.

Kast 7. 1. Scherven van een zeer grof mengsel klei met allerlei soort steentjes; ook enkele ooren zijn er bij. Enkele scherven ook met indruk-versiering of gekartelden rand.
Afk. Offida.

2. Scherven van fijnere onvermengde pottenbakkersaarde.
Afk. als 1.

b.

3, 4. Zwartachtige urnen zeer eigenaardige vorm, wijde buik en trechtervormige hals, ooren en hoornachtige uitsteeksels. De vorm is een typisch Italische aan metaal herinnerend, verwant met dien der Villanova-urnen.
(Vgl. Nov. tafel XIII [2]. Notizie 1903, 115) H. 30 en 23 cM.

5—8. Roodachtige urnen van denzelfden vorm ongeveer, sommige met geribde ooren, of met eigenaardige napjesvormige uitsteeksels; hier en daar een typische regelmatige, schijfvormige indruk in het oppervlak.
H. 39—16,5 cM.

9. Dergelijke roodachtige urn met mooie ingekraste geometrische figuren versierd.
H. 30 cM.

10, 11. Urnen, roodachtig vaatwerk, ovaal met opstaanden rand en eigenaardig vierkante platte uitsteeksels als voren.
H. 31 en 22,5 cM.

12, 13. Platte schalen, zwartachtig vaatwerk met mooi glimmend oppervlak; halve-maanvormige handvatsels, zooals ze kenmerkend zijn voor het vaatwerk der Italiërs uit terramares, of graven. Merkwaardig zijn ook de aan metaalwerk herinnerende verhevenheden binnen in de schaal.
Wijd 19,5 cM.
Voor dezen vorm, vooral dien der ooren vgl. Montelius Pl. 26 Nov. taf. XIII [11], H. taf. 1, zie ook Notizie passim, vooral 1892, 70).

14. Dergelijke schaal, roodachtig vaatwerk.
Wijd 16 cM.

15—17. Bakjes met vernauwde monding en dergelijke ooren. Het oppervlak, waarvan hier en daar het overtrek afgesleten is, met eenvoudige geometrische ingekraste figuren versierd.
H. 5,5—7 cM.

18—20. Ovale bekertjes met naar buiten omgebogen rand, een enkel met hoornvormige uitsteeksels.
H. 9—6 cM.

21, 22. Ovale bekers met naar binnen gebogen rand en hoornvormige uitsteeksels.
H. 9,5 en 14 cM.

23—26. Bekers van beide technieken, op hoogen voet, een in Oud-Italië zeer veel voorkomend type. (Men vgl. de vormen van de Buchero-bekers, zie beneden onder VII *c*.). Het bovenstuk is met eenvoudige geometrische ingekraste figuren, bij een enkele ook met uitsteeksels, versierd.
H. 15—13 cM.
(Vgl. Montelius passim).

27. Dergelijke beker, lager op den voet, eigenaardig met lange, diepe groeven en punten versierd.
H. 11 cM.

28. Dergelijke beker met recht naar binnen gebogen bovenrand. Het geheele oppervlak met ingegrifte geometrische ornamenten versierd.
H. 12 cM.

29. Dergelijke beker, groot en onversierd, alleen met een eigenaardig soort richelvormige uitsteeksels in oorvorm, bij wijze van oor, eveneens een algemeene Oud-Italische vorm.
H. 15,5 cM.
(Vgl. Nov. XIII [14] enz.).

30. Beker zonder voet met dergelijke richelvormige uitsteeksels.
H. 9 cM.
(Vgl. Nov. XII [12]).

31. Dergelijke beker zonder voet, glad oppervlak.
H. 9 cM.

32. Wijde schotel, glad oppervlak.
H. 9 cM.

33. Ovale kom met één oor en hoornvormige uitsteeksels.
H. 12,5 cM.

34. Dergelijke kom met naar buiten omgebogen rand.
H. 11 cM.

35. Vaasje, buikig, met hooge opstaande randen, twee groote ooren tegenover elkaar.
H. 12,5 cM.

36. Dergelijk vaasje, prachtig exemplaar, zwarte techniek.
H. 11 cM.

37, 38. Dergelijke vaasjes van verwanten vorm, zeer hooge rand en bovendien eigenaardige ronde indrukken in den buik.
H. 12 en 13,5 cM.

39. Dergelijk vaasje met puntooren en ingekraste zigzagversiering onder den rand.
H. 11,5 cM.

40, 41. Schaaltjes met groote ooren, aan den Griekschen Kantharos-vorm herinnerend.
H. 8,5 en 11,5 cM.
(Vgl. Nov. IX [22]).

42. Bekertje met eigenaardig puntoor, naar buiten gebogen rand en ronde indrukken in den buik.
H. 9 cM.

43. Dergelijke beker, grooter en met twee puntooren naast elkaar, weder een typische Italische vorm.
H. 13,5 cM.
(Vgl. Nov. XII [10]).

44. Potje met opstaanden rand en oorspronkelijk twee ooren naast elkaar.
H. 11,5 cM.

45, 46. Ruwe nappen met één opstaand oor.
H. 7 en 10 cM.

47. Kan van typisch Italischen vorm, met hoogen hals en klein oor.
H. 16 cM.
(Vgl. Nov. XIII).

48. Kannetje met hoogen hals, klaverbladvormige tuit, die Griekschen invloed doet vermoeden, hoog oor en eigenaardig ronde indrukken in den buik.
H. 12,5 cM.

49. Kannetje met trechtervormigen hals.
H. 17 cM.

50. Platte schaal met twee ooren. Binnenin een eigenaardige omphalos, waarvan ingekraste lijnen uitgaan.
H. 8,5 cM.

51. Platte schaal met één oor.
H. 9,5 cM.

52. Deksel met klein rond oor met twee uitsteeksels.
H. 8 cM.

53—57. Miniatuur-vaatwerk, bakjes met één of twee ooren, waarschijnlijk gediend hebbende voor kinderspeelgoed of gebruikt bij offers.
H. 5,5—4,5 cM.

58. Kan met klaverbladvormige tuit, geheel van Grieksch model, van fijne pottenbakkersaarde, waarover oorspronkelijk een overtrek, zeer zacht gebakken, waarschijnlijk wel locaal werk doch naar Grieksch voorbeeld; een zeer interessant stuk, dus als getuige van den Griekschen invloed en voor de dateering der nederzetting, daar het gevonden is in hetzelfde graf met stukken van het vorige vaatwerk.
H. 24 cM.

c.

59—62. Ovale potjes met omgebogen rand. Praehistorisch vaatwerk van zeer grof gemengde klei.
Afk. Volterra. H. 13,5—9 cM.

63. Potje met kleine hangooren, waarschijnlijk Italisch praehistorisch vaatwerk, zeer eigenaardig model.
Afk. waarschijnlijk Nola. H. 8 cM.

64. Kannetje waarschijnlijk Italisch praehistorisch. Eigenaardige versiering door ingedrukte punten.
Afk. onbekend, vermoedeiijk Italië. H. 11 cM.

In het magazijn opgeborgen:
Onder N°. VI *a*. een aantal scherven.
" N°. VI *b*. 16 stuks vaatwerk.
" N°. VI *c*. 2 " "

VII. ETRUSCISCH VAATWERK.

Hoewel de scheiding tusschen eigenlijk Oud-Italisch en Etruscisch nog onzeker is en o. a. de z g. Villanova-cultuur niet met volle zekerheid aan de Etruriërs kan worden toegeschreven, beginnen we toch ons overzicht over het Etruscische vaatwerk met de Villanova-periode, kenbaar aan hare typisch gevormde urnen, gelijkend op die van de Oud-Italiërs, die we bij de vorige groep zagen, en het eigenaardige vaatwerk van ruw gemengde klei met bruinzwart oppervlak en zeer typische vormen. Ook rood vaatwerk met een rood overtrek op de wijze van het roodachtig vaatwerk der vorige groep behoort, althans gedeeltelijk, tot deze periode.

Een volgende soort Etruscisch vaatwerk is het groote vaatwerk, namaak van koperen vormen, nog vervaardigd uit ruw gemengde klei en eveneens nog met roodachtig overtrek van een mengsel van was en ijzeroxyde, het z.g. „brown ware". Bij deze soort sluiten zich het roodachtige vaatwerk met witte beschildering en de z.g. Canopus-urnen, met menschenhoofd en armen, aan, meestal in dezelfde vazentechniek vervaardigd.

Ten slotte rekenen we hier tot deze groep het z. g. Buchero-nero in de ruimste beteekenis. Men onderscheidt dit Buchero nl. naar de meerdere fijnheid van materiaal enz. en naar den vorm in Italisch en Etruscisch Buchero. Het eerste bestaat nog uit zeer ruw gemengde klei en is overgoten met een zwartgebrand mengsel was en kool, het tweede bestaat uit fijne pottenbakkersklei en is waarschijnlijk langen tijd aan rook blootgesteld en daardoor zwart geworden. Daar echter niet altijd met zekerheid deze beide technieken te onderkennen zijn, is deze onderscheiding niet altijd gemakkelijk practisch in toepassing te brengen. Het Etruscische Buchero wordt verder vaak in z.g. „Buchero sottile" en „Buchero grosso" onderscheiden; het eerste, fijn Buchero, is dunwandig en bootst de vormen van geslagen metalen vaatwerk na, terwijl het grove Buchero, dikwandig, meer de vormen van gietwerk te zien geeft. Om deze onderscheiding systematisch toe te passen, daartoe bestaan er te veel onzekere overgangen. Eene derde onderscheiding is in de versieringstechniek gelegen. Naast het onversierde vaatwerk, waartoe zeker de alleroudste stukken be-

hooren, is het oudste, behoorend tot de 7de eeuw v. Chr., het Buchero, met ingedrukte figuren versierd; daarop volgt in het begin van de 6de eeuw het Buchero met bolle reliefs, uit het oppervlak uitstekend als gegoten metalen reliefs, en eindelijk het Buchero met fijne ingekraste figuren.

Wij rekenen hier het Buchero onder Etruscisch vaatwerk en zonder twijfel is ook het meeste Etruscische arbeid; dat neemt echter niet weg, dat ook wij overtuigd zijn, dat vooral voor de latere soorten Grieksche modellen tot voorbeeld hebben gediend. Ook Griekenland had zijne Bucherofabrieken; zeer waarschijnlijk heeft er op Lesbos o.a. een bestaan, die ook naar Italië veel zal hebben geëxporteerd; ook deze kwestie is echter niet geheel uitgemaakt. Bij de groote onzekerheid, die er nog op dit gebied heerscht, lijkt het ons raadzaam geen eigenlijke onderscheiding aan te brengen; slechts bij bepaalde sprekende typen zullen wij de boven besproken categorie of categorieën noemen, waartoe het stuk behoort.

Wij maken hier dus de volgende onderscheidingen:

a. Villanova en verwanten,

b. Roodachtig vaatwerk en verwanten (Brown-ware),

c. Buchero-nero (zwartachtig vaatwerk).

Vgl. voor dit Etruscisch vaatwerk in 't algemeen „Martha, l'art Etrusque": Verder „Barnabei" in de „Mon. antich. IV." en „Karo, de arte vascularia." Behalve in deze geschriften vindt men geheel overeenkomstige exemplaren in de „Vases antiques du Louvre" van Poittier en in „Notizie degli Scavi passim" o. a. 1898 blz. 50 en 441 e. v.

a.

1. Schaaltjes met twee opstaande ooren, Villanova-vorm en techniek uit grof gemengde klei, bruinzwart. **Kast 8.**
Afk. Cortona. H. 10 cM.

2. Napje met een oor (afgebroken), als boven.
Afk. als boven. H. 5 cM.

3, 4. Vaasjes in amphoravorm met hoog opstaanden rand en twee ooren, vorm en techniek aan Villanova-stukken herinnerend.
Afk. Nola. H. 8,5 cM.

5. Klein kannetje in Villanova-vorm. Roode grof gemengde aarde, het overtrek geheel verdwenen.
Afk. waarschijnlijk Etrurië. H. 9 cM.

6. Kannetje met tuit van eigenaardigen vorm. Roode grofgemengde aarde als 5; het roode overtrek gedeeltelijk nog bewaard. Wat techniek betreft, behoort dit stuk feitelijk tot groep *b*.
Afk. waarschijnlijk Etrurië. H. 17 cM.

7, 8. Potjes met oor. Stof en techniek als boven.
Afk. als boven. H. 10 en 11,5 cM.

b.

9. Groote kan met klaverbladvormigen mond. Roodachtig vaatwerk uit grofgemengde klei; overtrek met ijzeroxyde, ornamenten in bol relief geheel aan metaalvormen herinnerend. Nabootsing van koperen vaatwerk.
Afk. Mont Alcino. H. 33 cM.

10. Groote krater van dezelfde soort vaatwerk. Typisch voor de metaalimitatie zijn de kleine oortjes tusschen rand en buik, waarin losse ringen hangen.
Afk. Mont Alcino. H. 26,5 cM.

11, 12. Groote buikige urnen van hetzelfde soort vaatwerk; de ribbels en uitsteeksels herinneren weer aan de metaaltechniek.
Afk. Mont Alcino. H. 34 en 36 cM.

13, 14. Hooge urnen van hetzelfde soort vaatwerk. De vorm herinnerend aan de Villanova-urnen; de ribben en de uitsteeksels, waaronder typische, napjes dragende, zijn ontleend aan de metaaltechniek.
Afk. Mont Alcino. H. 46,5 en 39,5 cM.

15. Hooge urn van typischen Villanova-vorm doch in tegenstelling met de Villanova-urnen met twee ooren. De techniek is dezelfde als die der vorigen; echter zijn hier op het roode oppervlak in wit eenvoudige geometrische ornamenten aangebracht.
Afk. Mont Alcino. H. 43 cM.

16. Urn in menschengestalte met menschenhoofd en (grootendeels bijgewerkte) armen. Hetzelfde soort vaatwerk.
Afk. Chiusi. H. 57 cM.

c.

17. Skyphos van Grieksch model, hard gebakken aarde, de kleur varieerend tusschen zwart en rood. Geen eigenlijk Buchero maar toch eene oud-Etruscische verwante techniek. Om den rand ingekraste driehoeken.
Afk. Mont Alcino. H. 11,5 cM.

18. Schaaltje op voet, dezelfde techniek als 17; onder aan de schaal en den voet eigenaardige Etruscische figuurlijke ornamenten ingekrast.
Afk. Mont Alcino. H. 6,5 cM.

19. Kannetje, dezelfde techniek, ingekraste ornamenten op hals en schouder.
Afk. Mont Alcino. H. 12,5 cM.

20, 21. Dergelijke kannetjes zonder ingekraste versiering.
Afk. Mont Alcino. H. 14,5 en 9 cM.

22. Napje van echt Italisch Buchero, ruwgemengde klei met zwart overtrek van was met koolmengsel. Ook de vorm is typisch voor dit soort vaatwerk.
Afk. Nola. H. 8 cM.

23. Potje op vier pooten van Italisch Buchero, het oppervlak zeer slecht gebakken met roodachtige vlekken. Ook de vorm en vooral de ribbels op den schouder zijn zeer typisch voor deze soort.
Afk. Mont Alcino. H. 14,5 cM.

24. Amphoortje van Italisch Buchero, het oppervlak hier en daar roodachtig. Ook de vorm en de ribbels op den buik zijn typisch voor deze soort.
Afk. omtrek van Napels. H. 15,5 cM.

25. Potje met twee ooren aan een kant. Hard gebakken klei, aan den rook blootgesteld. De vorm is echt Italisch.
Afk. Mont Alcino. H. 11 cM.

26, 27. Kannetje met klaverbladvormigen mond (Grieksche oinochoë). Etruscisch Buchero, hard gebakken klei, aan den rook blootgesteld, doch leelijk locaal werk, grijze tint.
Afk. Mont Alcino. H. 16 en 20 cM.

28, 29. Schaaltjes op voet. Grof Buchero. Gebakken klei, aan den rook blootgesteld.
Afk. Mont Alcino. H. 5 en 6 cM.

30. Schaaltje met hoogen rand, Etruscisch Buchero. Gebakken klei, aan den rook blootgesteld.
Afk. Mont Alcino. H. 6 cM.

31. Plat schaaltje als voren.
H. 4,7 cM.

32, 33. Bakjes als voren.
H. 3,5 en 3 cM.

34—40. Schaaltjes met rond opstaanden rand als voren. Zeer schillend in intensiteit der zwarte kleur, eenige zeer mooi zw andere bepaald grijs, dus van onvolmaakte bewerking.
Afk. Mont Alcino. H. 4—5,5 cM.

41. Dergelijk schaaltje.
Afk. Italië. H. 2,5 cM.

42. Plat schaaltje met naar buiten omgebogen randen, overig als boven, slechte techniek.
Afk. Mont Alcino. Middell. 15 cM.

43. Potje; goed, grof Etruscisch Buchero.
Afk. Cortona. H. 5,5 cM.

44 48. Bekers op een voet, meer of minder hoog. Goed Etruscisch Buchero, gebakken klei aan den rook blootgest Versiering ontbreekt òf geheel, òf bestaat slechts uit en ribbels.
Afk. Mont Alcino. H. 19—10 cM.

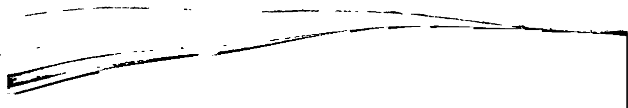
49. Dergelijke beker.
Afk. Chiusi. H. 15 cM.

50. Dergelijke beker.
Afk. Cortona. H. 13 cM.

51. Bovenstuk van een dergelijken beker.
Afk. Cortona. H. 6,5 cM.

52. Kantharos (Grieksch model) van Etruscisch Buchero, goe techniek.
Afk. Mont Alcino. H. 12,5 cM.

53. Fragment van een dergelijken kantharos, grijze kleur, slecht wer
Afk. onzeker. H. 12 cM.

54. Potje met twee ooren, den skyphosvorm naderend. Mooi zwart Etruscisch Buchero. Twee ingedrukte evenwijdige strepen op den buik. De zigzagkrassen daartusschen zijn van modernen tijd.
Afk. Mont Alcino. H. 12 cM.

55. Dergelijk potje.
Afk. Mont Alcino. H. 12 cM.

56—58. Bekers op hoogen voet als 44 e. v. doch met ingedrukt stafornament rondom.
Afk. Cortona. H. 12,5—10 cM.

59. Dergelijke beker, rondom versierd met eene rij menschelijke figuurtjes; om de twaalf keeren dezelfde figuurtjes in dezelfde volgorde terug, waarschijnlijk zijn ze er dus ingedrukt door er een cylinder met den negatieven vorm over te rollen. De beteekenis der voorstelling, indien ze die bezit, is onzeker.
Afk. Sienna. H. 13 cM.

60. Groote pot met deksel met ronden knop tusschen vier uitsteeksels. Als eenige versiering is, evenals bij de vorige, eene rij dierfiguren en daaronder stafornament ingedrukt. De dieren komen hier niet regelmatig terug; waarschijnlijk is hier dus geen cylinder, doch zijn afzonderlijke vormen voor het indrukken gebruikt. **Kast 9.**
Afk. Sienna. H. 63 cM.

61. Kan, oinochoë, met klaverbladvormigen mond, grof Buchero, geheel metaalmodel, vgl. vooral de schijven boven het hengsel: in den metaalstijl de houders van een dekselscharnier.
Afk. Mont Alcino. H. 32,5 cM.

62. Dergelijke oinochoë, grof Buchero met reliefversiering, metaalmodel. Op den schouder een stafornament als in metaal uitgeslagen. Op het oor een liggende hond in relief. Slechte techniek, het oppervlak geheel grijs geworden.
Afk. Etrurië. H. 26,5 cM.

63. Dergelijke kan, oinochoë, in grof Buchero met reliefversiering, geheel metaalmodel. Op den schouder hetzelfde stafornament, rondom den buik bolle relieffries van gevleugelde paardjes, welke ieder afzonderlijk los gevormd voor het bakken tegen het vaasoppervlak zijn aangeplakt.
Afk. Volterra. H. 30 cM.

64. Dergelijke kan, oinochoë, geheel in denzelfden stijl, techniek en ornamenteering. De relieffries vertoont hier gevleugelde sfinxen. Bovenaan het hengsel, waarop in bolrelief een liggende hond, is aan weerskanten, bij wijze van de houders van het dekselscharnier in den metaalstijl, eene schijf met menschenkop in bolrelief.
Afk. Nola. H. 36 cM.

65. Dergelijke kan, oinochoë, geheel in denzelfden stijl, techniek en ornamenteering. De relieffries vertoont hier zittende gevleugelde panters. Op de schijven boven aan het hengsel eene vaas (?) in bolrelief.
Afk. omtrek Napels. H. 37,5 cM.

Afzonderlijk voetstuk.

66. Groote hydria in denzelfden metaalstijl, techniek en ornamenteering. Op de drie schijven boven aan den rand een eenvoudig palmetvoluutornament, rondom den hals eene fries van leeuwtjes. Onder het uitgeslagen stafornament op den schouder eene bolle relieffries van herten en sfinxen, afgewisseld door palmetvoluutornamenten.
Afk. omtrek Napels. H. 51 cM.

Kast 9.

67. Pot in denzelfden metaalstijl en techniek. Onder het uitgeslagen stafornament op den schouder een ornament van gegraveerde zigzags, om den spitsen buik loopend.
Afk. Mont Alcino. H. 11,5 cM.

68. Beker van het gewone model op hoogen voet, in denzelfden metaalstijl; grof Buchero met bolle reliefs, rondom eene bolle fries van liggende panters door een eigenaardig volutenornament afgewisseld. Boven, langs den rand gegraveerde zigzags, sterk bijgewerkt.
Afk. Chiusi. H. 15 cM.

69. Deksel in denzelfden metaalstijl, grof Buchero met bolle reliefs. Deze vertoonen manskopjes afgewisseld door hetzelfde eigenaardige volutenornament.
Afk. omtrek Napels (?). H. 10 cM.

70, 71. Schenkkannetjes met klaverbladvormigen mond. Mooi Etruscisch Buchero zonder versiering.
Afk. Mont Alcino. H. 17 en 18,5 cM.

72. Schaal, kylix, Grieksch model met opstaanden rand. Mooi Etruscisch Buchero zonder versiering.
Afk. Mont Alcino. H. 10 cM.

73. Beker op lagen voet, onderaan den buik geribd. Mooi Etruscisch Buchero met de hiervoor eigenaardige versiering van ingegrifte waaiervormige ornamenten.
Afk. Etrurië. H. 8 cM.

74. Kantharos naar Grieksch model, dezelfde soort Buchero als de vorige met dezelfde versiering.
Afk. Mont Alcino. H. 12 cM.

75. Kan van prachtig Etruscisch Buchero, een mooi voorbeeld van z. g. Buchero sottile; niet onwaarschijnlijk hebben we hierin een stuk van Grieksch import te zien. Om den buik eene fries van ingegrifte strepen, op den schouder hetzelfde waaiermotief als boven.
Afk. omtrek Napels. H. 27 cM.

76, 77. Dergelijke kannetjes, minder mooie techniek, Buchero sottile. Op den schouder hetzelfde waaiermotief, onderaan kelkstralen.
Afk. Mont Alcino. H. 19,5 en 17,5 cM.

78. Potje met een oor en eenvoudig ingeprest stafornament om den buik. Wat dit stuk eene eigenaardige zelfstandige plaats doet innemen is de mooie zilverglans, die hier en daar zichtbaar is. Het behoort dus tot de zeldzame stukken Buchero, die eene nabootsing zijn van zilver vaatwerk.
Afk. Mont Alcino. H. 9 cM.

79. Slank amphoortje in den vorm van Buchero sottile doch zwaar. Verdacht exemplaar.
Afk. omtrek Napels. H. 21 cM.

80. Kan met klaverbladvormigen mond, Etruscisch Buchero zonder versiering. Verdacht exemplaar.
Afk. omtrek Napels. H. 22 cM.

81. Kannetje met trechtervormigen hals. Op de schijf aan het hengsel een menschenkop in relief. Vorm van Buchero sottile doch zwaar. Verdacht exemplaar, in alle geval bijgewerkt.
Afk. omtrek Napels. H. 22,5 cM.

82. Thymiaterion, offervaasje; Etruscisch Buchero, zonder versiering. Techniek en afkomst verdacht.
Afk. omtrek Napels. H. 9 cM.

83. Trechter met kleine gaatjes, eigenaardige vorm. De techniek zeer verdacht; in alle geval sterk bijgewerkt.
Afk. Chiusi. H. 12 cM.

In het magazijn opgeborgen onder N°. VII *a*. 1 stuk.
" " " " " N°. VII *c*. 8 stuks.

VIII. NA-MYKEENSCH.

De Mykeensche vazenkunst heeft zich echter, ook na het verval der eigenlijke Mykeensche beschaving, voortgezet. In Klein-Azië vooral, zijn op verschillende plaatsen fabrieken van vaatwerk geweest, die aan de Mykeensche versieringswijze bleven vasthouden; daar ontwikkelden zich ook verschillende nieuwe kunstgenres op dit gebied. Vooral naar Italië werd veel geëxporteerd en daar vooral, treffen we in de graven der Etrusciërs de producten dier vazenkunst aan. In het materiaal eene scheiding te maken is overbodig, wel zien we er aan, hoe zich deze na-mykeensche kunst langzamerhand ontwikkelt tot eene eigenlijke Ionische zwart figurige kunst zooals we die straks op de Klein-Aziatische kusten zullen vinden, en waarvan deze moeilijk zuiver te scheiden is.

Literatuur hierover vindt men in: „Boehlau, Aus Ionischen und Italischen Nekropolen." Vgl. voor de eerste nummers „Monum. Antich. I," 819 IV 269 e. v. „Notizie d. Sc." 1885, 608.

Kast 10. 1, 2. Lekane, geheel Mykeensch model met eenvoudige streepversiering, slecht vernis, eveneens aan Mykene herinnerend.
Afk. de Hellespont. H. 10 en 9,5 cM.

3, 4. Kleine lekanai, verwant model doch gedrongener; eveneens eenvoudige streepversiering.
Afk. Tripoli. H. 6,5 cM.

5. Lekane met deksel, verwant model. De ornamentiek is reeds die der zwartfigurige vazen. Behalve horizontale strepen, op den schouder een puntband en puntenrijen door lijnen verbonden. Om den buik eene boogfries met knoppen. Dit is dus een Ionisch zwartfigurig stuk, feitelijk direct aansluitend aan groep XIII.
Afk. Tripoli. H. 12 cM.

6. Mooie lekane met deksel, feitelijk ook Ionisch zwartfigurig. Op den schouder een zeer geliefd motief van ranken met bladeren en bloemen. Om den buik boogfries met knoppen.
Afk. Tripoli. H. 14 cM.

7. Na-Mykeensche kan met klaverbladvormige monding. De hals geheel gekleurd in de matte paarsachtige kleur, waarmee ook de horizontale strepen op het vaalgele oppervlak getrokken zijn, eene aan Mykene herinnerende ornamentiek.
Afk. Napels. H. 25,5 cM.

8. Dergelijke kan met dergelijke versiering, op den schouder verticale golflijnen.
Afk. omtrek Napels. H. 26,5 cM.

9. Dergelijke kan. Versiering overigens dezelfde, alleen van den hals op den schouder naar beneden gericht stralen, waartusschen puntrozetten.
Afk. Napels. H. 30 cM.

10. Kan met schuine tuit, de rand klaverbladvormig ingebogen. Versiering enkele verniscirkels om buik en hals, die geheel aan Mykene herinneren.
Afk. Mont Alcino. H. 27 cM.

11. Kan, zeer wijd gedrongen model met ronden rand en eigenaardig hangoor, de ornamentiek in bruinpaars is feitelijk reeds geheel die der Ionisch zwartfigurige vazen. Onder den geheel geschilderden hals stafornament, verder, behalve horizontale banden om den buik, een ornamentband bestaande uit eene streep met aan beide zijden klimopbladeren tegenover elkaar. Om den voet een stralenkelk.
Afk. omtrek Napels. H. 20 cM.

12 Kothon op Mykeensche wijze in mat paars met cirkels versierd. Dit stuk is in één graf in Athene te zamen gevonden met het terra cotta huisraad in de afdeeling terracotten (Inventaris I, 1904/12).
Wijd 8,5 cM.

13. Schaal met deksel, versierd met streepversiering (de verticale streepjes bladimitatie) het deksel grootendeels geverfd, eenige

uitgespaarde banden met bladmotief of puntband versierd. Feitelijk weer een Ionisch zwartfigurig stuk.
Afk. Tripoli. H. 7,5 cM.

14. Schaaltje met deksel, een soort lepaste, feitelijk Ionisch zwartfigurig, de schaal grootendeels geschilderd, behalve de band met streepversiering; op het deksel een eigenaardig bladornament.
Afk. Tripoli. H. 6 cM.

15. Kleine hydria versierd met strepen, stafornament op den schouder, en om den buik een knopornament.
Afk. onbekend. H. 8 cM.

16. Kannetje met klaverbladvormige monding en hoog oor, grove beschildering in zwart met grof bladornament. Feitelijk Ionisch zwartfigurig.
Afk. onbekend. H. 9,5 cM.

17. Zalffleschje met zwarte banden en om het midden eene rank met puntige bladeren, een later zeer bekend ornament. Waarschijnlijk Ionisch zwartfigurig.
Afk. Tripoli. H. 10 cM.

18. Vaasje, waarschijnlijk Ionisch zwartfigurig; slechts rand en voet in mat zwart vernis beschilderd.
Afk. onbekend. H. 10 cM.

19. Groote aryballos grootendeels met dof vernis zwart geverfd, op den schouder een uitgespaarde band, met blad of knopornament; waarschijnlijk Ionisch zwartfigurig.
Afk. Mont Alcino. H. 11,5 cM.

De eigenlijke Ionische zwartfigurige kunst wordt voortgezet onder N°. XIII.

IX. POLYCHROOM VAATWERK.

Evenals de vorige groep heeft zich in den Na-Mykeenschen tijd in Klein-Azië, zeer waarschijnlijk in de Aeolische koloniën, ook een vazensoort ontwikkeld. die, in navolging van metalen vaatwerk een zwart geverfd oppervlak heeft, waarop dan in kleuren en met graveering allerlei ornamenten geschilderd zijn. Ook van dit vaatwerk worden de meeste exemplaren in graven in Italië gevonden.

Evenals de vorige groep heeft ook deze grooten invloed op de latere kunst geoefend.

Terecht wordt toch dit vaatwerk beschouwd als een der voorloopers van het Corinthische (vgl. groep XII); zoowel in de vormen als in de teekening van dit laatste is zeker groote invloed van onze groep te bespeuren; men noemt haar dan ook vaak de Procorinthische. Ook de straks te noemen Protocorinthische soort heeft den invloed van deze groep ondervonden, terwijl ten slotte zoowel onze groep als het Corinthische zeer veel in Italië zijn nagemaakt geworden. Eene juiste scheiding aan te brengen tusschen de Italiaansche namaaksels, die aan Procorinthisch, die aan Corinthisch of aan Protocorinthisch hun vorm ontleenen, is dus bij de groote verwantschap der drie niet altijd mogelijk.

Tot onze Polychrome, z.g. Procorinthische soort rekenen we hier slechts die stukken, die geheel van Klein-Aziatische afstamming of Italische namaak van Klein-Aziatische stukken zijn.

In de tweede plaats rekenen we tot deze polychrome groep een zeer eigenaardig soort vaatwerk, dat zonder twijfel onder invloed van de vorige, gedurende betrekkelijk korten tijd, waarschijnlijk in de eerste helft van de 7de eeuw voor Chr. in Attica is gemaakt; het is eveneens voor een groot deel zwartgeverfd in imitatie van metaal. Die metaal-imitatie blijkt ook bij den meest voorkomenden vorm er van, het schaaltje, dat een z. g. omphalos, eene sterke bolvormige welving, van binnen vertoont, geheel aan metaalvoorbeeld ontleend. Op het zwart zijn de ornamenten weer in rood en wit opgebracht. We scheiden dus deze groep in:

a. Klein-Aziatisch-polychrome vazen (z. g. procorinthische).
b. Attisch polychrome schaaltjes.

Voor *a.* vergelijke men „Boehlau, aus Ion. und Ital. Necropol" blz. 89, e. v. vgl. „Notizie d. Sc." 1896, 263, 1903, 269, en voor *b.* vgl. „J. Six" in de „Gazette archeol." 1888 blz. 281.

a.

1. Kan met klaverbladvormigen rand. De hals zwart, op den schouder uitgespaarde rand met bladornament, de buik voor de helft zwart, waarop paarse strepen, gegraveerde schubben en witte punten. Het oppervlak is sterk afgesleten.
   Afk. Mont Alcino. H. 30 cM.

2. Kan met rooden rand, met uitsteeksels aan het oor (herinnerend aan metaalwerk). Om den voet uitgespaard veld met bladornament; verder is het oppervlak geheel zwart met paarse strepen, **Kast 10.**

om den schouder een groot stafornament op 't zwart geschilderd, afwisselend in wit en rood. Aan de achterzijde witte rozetten.
Afk. Mont Alcino. H. 25 cM.

3. Amphora, de hals en de bovenhelft van den buik zwart geschilderd, daarop paarse strepen, witte puntrij, een wit veld met een loopenden hond in zwart geschilderd en om den buik eene rij gegraveerde schijven, waarvan de eene helft wit, de andere paars gekleurd is; daaronder eene witte golflijn.
Afk. Chiusi. H. 34 cM.

4. Kannetje, halfbol, met zeer gedrongen hals en klaverbladvormigen rand, geheel zwart geschilderd met paarse horizontale kringen.
Afk. Troas. H. 11,5 cM.

b.

5. Attisch polychroom omphalosschaaltje. Van buiten slechts aan den rand geverfd. Van binnen geheel zwart met in wit eene rank met puntbladen rondom loopend, verder witte puntjes en stafornament. Op den omphalos een slordig getrokken witte kring.
Afk. Athene. Wijd 15 cM.

6. Dergelijk schaaltje. Dezelfde bladrank doch nu in rood, wit omlijnd. Witte strepen binnen om den rand en om den omphalos, die, zelf uitgespaard, slordig met zwarte kringen is beschilderd.
Afk. Athene. Wijd 15,5 cM.

7. Dergelijk schaaltje, kleiner. Binnen om den rand en om den omphalos een uitgespaard veld met zwarte punten en strepen; de omphalos geheel zwart. Verder een breede zwarte band, waarop in wit eene boogfries met lotossen en palmetjes. Vooral dit laatste ornament is op deze vazensoort zeer merkwaardig.
Afk. Athene. Middell. 13,5 cM.

X. CLAZOMEENSCHE SARCOPHAGEN.

Zijn de producten der eigenlijk Ionische zwartfigurige vazenschilderkunst grootendeels voor ons verloren gegaan, haar aard en techniek leeren ons toch de Clazomeensche sarcophagen kennen, die, in vrij grooten getale in de buurt van Clazomenae gevonden, uit grove aarde gebakken zijn en daarna evenals het vaatwerk beschilderd. Ze bieden ons dus eene welkome aanvulling van eene leemte in onze kennis der vazenschilderkunst.

Deze sarcophagen vertoonen overigens slechts de grove klei met eene laag fijnere overtrokken, de bovenrand echter draagt beschildering, op de volgende wijze aangebracht: Het geheele bovenvlak is met een dun laagje witte pijpaarde bestreken. Daarop zijn met dunne lijnen de figuren in omtrek geteekend, waarna dan het grootste gedeelte als silhouetten geheel is zwart gemaakt. Sommige gedeelten, vooral de dierkoppen, werden alleen in omtrekteekening gelaten, terwijl dan op het witte binnenvlak de binnenteekening met dezelfde vernislijnen werd aangebracht. Op de zwarte silhouetten geschiedde de binnenteekening met witte verflijnen. De omtrekteekening wordt veelal als eene oudere techniek, de silhouettenteekening als eene jongere beschouwd. Op latere stukken van vazenschilderkunst vinden we dan ook slechts de laatste; (vertoonen deze stukken soms witte vlakken, b.v. bij naakte vrouwenfiguren, dan zijn die, in tegenstelling met de Ionische techniek der Clazomeensche sarcophagen, in witte verf aangebracht op de zwarte silhouetten, geen uitgespaarde omtrekteekening). Deze sarcophagen, die dus de voornaamste vertegenwoordigsters der Ionische schildertechniek zijn, stammen waarschijnlijk uit het laatst der zevende eeuw; hare vergevorderde ornamentiek waarschuwt ons ze niet al te vroeg te stellen.

Voor literatuur verwijzen wij naar „Antike Denkm." I. 32, „Bull. de corr. Hell" 1895, 65, „Journ. of Hell. Stud." 1883, 1 en „Jahrb. d. Arch. Inst." 1904, 151.

1. Groote sarcophaag. Op het hoofdeinde een ornament van voluten en palmetten aan weerskanten waarvan eene sfinx gedeeltelijk in omtrekteekening geteekend, met eigenaardige vulfiguren. Daaronder aan beide zijden kymaornamenten. Op de zijkanten bovenaan aan beide zijden een vrouwenkop in omtrekteekening met sieraden in het oor. Daaronder een puntband en een maeander. Verder over de geheele langzijde eene vlechting met palmettenvulling. Op het eind daarvan weder puntbanden, maeander en palmet-voluutornament. **Afzonderlijk geplaatst.**

   Aan het voeteneind eene fries van lotossen en palmetten. Aan de binnenzijde van den rand zeer eenvoudige maeanderband door zigszags gevormd.

   L. 197 cM.

2. Groote sarcophaag. Op het hoofdeinde bovenaan een band met blokjesversiering; daaronder een gecompliceerd palmettenvolutenornament aan weerszijden waarvan eene sfinx, kop en vleugels in omtrekteekening. Het veld verder gevuld met vul-

palmetjes, hakenkruis en puntrozetten. Hieronder aan weerszijden maeanders en een eigenaardig vierkant door diagonalen gesneden; dan, door maeanders onder en boven afgesloten, eene vlechting met palmetvulling. Daaronder voluut-palmetornament door maeanders afgesloten. Op het voeteneinde verticale golflijnen; de binnenrand met zigzagstrepen.
L. 197 cM.

3. Groote sarcophaag. Op het hoofdeinde een gecompliceerde maeander met blokjes enz. afgewisseld. Op de langzijde een eenvoudig slingerende band. Op het voeteneinde een band van afwisselende maeanders, blokjes, sterrozetten palmetvoluten enz. Waarschijnlijk later werk.
L. 189 cM.

4. Kleine sarcophaag voor een kind. Op hoofd- en voeteneinde lotossen en palmetten afwisselend tegenover elkaar gesteld, door ranken verbonden. Op de langzijden vrij gecompliceerde maeanders.
L. 104 cM.

5. Zeer kleine sarcophaag voor een kind. Op hoofd- en voeteneinde maeanders, op beide langzijden een slingerende band.
L. 56 cM.

6. Fragmenten van eene groote sarcophaag. Op het bewaarde gedeelte van het boveneinde, door maeander en vlechtwerk omgeven, in silhouet-stijl geschilderd eene voorstelling van vier gewapende mannen bij een altaar. Op de resten der langzijden eene vlechting met vulpalmetten, waaronder gedeeltelijk in omtrekteekening een panter. Op het bewaarde deel van het voeteneinde gedeeltelijk in omtrekteekening dieren; het veld met vulfiguren. Op de binnenzijde van den rand een gecompliceerde maeander, afgewisseld met rozetten enz. Op den buitenrand kymaornament.

7. Allerlei fragmenten van andere kisten, welke nog verschillende ornamenten vertoonen.

In het magazijn opgeborgen onder N°. X verschillende onherkenbare fragmenten.

XI. PROTOCORINTHISCH.

Onder de oudste vazensoorten, die in de achtste eeuw in Griekenland (Europeesch), zelf zijn vervaardigd geworden onder invloed van de bovengenoemde Aziatische groepen (VIII en IX), behoort de zeer verspreide Protocorinthische groep, die niet onwaarschijnlijk hare fabriek in de stad Chalcis op Euboea had. Het is een zeer fijn fabrikaat, zoowel in materie en vorm als in teekening. Verwantschap met het Procorinthische vooral is niet te loochenen.

Behalve deze echt Grieksche stukken vindt men in Italië vooral tal van in dat land zelf vervaardigde namaaksels van deze vazensoort, welke namaaksels den Procorinthischen invloed in nog veel sterker mate plegen te vertoonen dan de echte Grieksche producten.

We onderscheiden hier dus:

a. Echt-Grieksche Protocorinthische stukken;

b. Italisch-Protocorinthische stukken.

Voor de literatuur vgl. men „Annali dell' Instituto" 1877, 37. „Wilisch, die altcorinthische Thonindustrie." „Boehlau, Aus Ion. und Ital. Necrop." „Monumenti Antichi" I. 847 enz., „Pallat, Ein Vazenfund aus Aegina. Atth. Mitth." 1897.

a.

1. Protocorinthische lekythos van den voor dit soort typischen vorm. Versiering eenvoudig van paarszwarte banden en stralen rondom boven den voet. **Kast 11.**
   Afk. Thebe. H. 8,5 cM.

2. Dergelijke lekythos, meer gedrongen. Versiering eenvoudige bruine cirkels. Op den schouder eigenaardig ornament van afgebroken golflijnen.
   Afk. Sicyon. H. 5,5 cM.

3. Dergelijke lekythos, ornamentiek meer gecompliceerd; behalve stralen en cirkels o. a. een soort schaakbordornament, puntbanden, puntrozetten en bladeren en op den schouder het voor deze groep typische motief van hard achter elkaar loopende dieren.
   Afk. Griekenland. H. 8 cM.

4. Dergelijke lekythos, breed en gedrongen. Voornamelijk cirkelversiering. Rondom den buik een band metopen en triglyphen. Op den schouder hetzelfde loopende dierenmotief. Op den bovenrand stralen.
   Afk. Smyrna. H. 6 cM.

5. Dergelijke lekythos bijzonder klein. Behalve cirkelversiering, stralen om den voet en schaakbordornament, om buik en schouder beiden het loopende dierenmotief.
H. 6,5 cM.

b.

6. Grootere lekythos van Protocorinthischen vorm. De versiering herinnert sterk aan het Procorinthische. Boven den voet en op den schouder bladmotief; op den bovenrand een soort stralen. Om den buik een breede zwarte band, waarop gegraveerd met paars en wit een schubornament. Het is een Italisch Protocorinthisch stuk, sterk onder Procorinthischen invloed.
Afk. Verzameling Canino. H. 10,5 cM.

7. Lekythos van onderen geheel in eene punt eindigende, eenvoudige lijnversiering; op den bovenrand een soort stralen, op den schouder bladmotief. Waarschijnlijk weer Italisch-Protocorinthisch.
Afk. Italië. H. 10 cM.

8. Fleschvormige lekythos van Procorinthisch model. Eenvoudige versiering met vernisbanden, rood en zwart; beneden eene fries van de bekende hardloopende dieren. Zeer sterk uitgewischte teekening. Italisch-Protocorinthisch fabrikaat.
Afk. Italië. H. 15 cM.

9. Dergelijke fleschvormige lekythos met dezelfde versiering, nog sterker uitgewischt. Eveneens Italisch-Protocorinthisch.
Afk. Chiusi. H. 17 cM.

10. Skyphos van Protocorinthisch model en versiering; eenvoudige banden, zwart en rood en lijnversiering om den rand. Waarschijnlijk locale namaak van Protocorinthisch fabrikaat.
Afk. Athene. H. 5,5 cM.

In het magazijn opgeborgen onder N°. XI twee stuks.

XII. CORINTHISCH.

Onder Protocorinthischen en Procorinthischen invloed heeft zich nog in de 8e eeuw, ook in Corinthe eene zwartfigurige vazenindustrie ontwikkeld, kenbaar niet alleen aan hare fijne vormen en de fijne eerst geelwitte later meer roodachtige aarde, maar ook aan de zeer eigenaardige teekeningen, meest dierfiguren sterk met rood en paars opge-

verkt, terwijl het veld geheel met vulfiguren, als rozetten, is aangevuld.

Wijst de groote verspreiding en het groote aantal dezer vazen op ene zeer bloeiende industrie in die stad, ook elders is deze soort nagenaakt o. a. in Boeötie.

We onderscheiden dus:

a. Echt Corinthische waar.

b. Locale namaaksels van Corinthische waar.

Voor literatuur vgl. men „Wilisch, die alt-Corinthische Thonindustrie" en het daar geciteerde.

a.

1. Groote vroeg-Corinthische skyphos, eigenaardig dof-zwart en paarse ornamenten op geelwitten grond, hier en daar sterk afgesleten. Van binnen geheel zwart. Van buiten stralenkelk rondom boven den geverfden voet; een band van verticale golflijnen om den rand. Daartusschen dierfries, vogels met menschenkop, zwanen, panters in eigenaardig oud-Corinthischen stijl, met graveering. Het veld gevuld met grove vulfiguren, vooral rozetten. **Kast 11.**
   Afk. Sicyon. H. 13 cM.

2. Kleine skyphos (fragmentarisch), vrij vroeg-Corinthisch; de klei is niet zoo geel meer. Ornamentiek als de vorige. De dierfries bestaat uit rammen, panters en vogels nog in oud-corinthischen stijl. Eveneens nog vele en grove vulfiguren.
   Afk. Sicyon. H. 8,5 cM.

3. Skyphos, fragmentarisch als de vorigen, waarschijnlijk iets later. Ornamentiek als de vorige, de dierfries bestaat uitsluitend uit zwanen en vrij grove vulfiguren. De stijl der teekening lijkt iets jonger, het rood is minder paars.
   Afk. Sicyon (?). H. 7 cM.

4. Skyphos, iets grooter dan de vorigen, later-Corinthisch. De kleur van de klei is warmer. Ornamentiek als de vorigen. De dierfries vertoont vogels met menschenkop, waarop een polos staat, panters, leeuw, hert en zwaan. De teekening der dieren is slanker en jonger dan bij de vorigen, toch nog vele en vrij grove vulfiguren.
   Afk. Sicyon. H. 9 cM.

5. Amphoortje van typisch Corinthisch model. Boven rondom den geschilderden voet fijne stralen. Om den buik en op den

schouder dierfiguren: panters, zwaan, ram en vogel geteekend ongeveer in denzelfden stijl als N°. 4. (Merkwaardig zijn de dieren naast elkaar, die elkaar half bedekken). Het is dus een iets jonger Corinthisch stuk, maar toch zijn de vulfiguren enz. grof en veelvuldig.
Afk. Sicyon. H. 17 cM.

6. Vrij laat-Corinthische kylix van het echte Corinthische model. Van binnen geheel zwart. Boven den voet fijne stralen. Om den buik eene dierfries, vogels met menschenkop, waarop een polos staat; panters en een leeuw, allen geteekend in den lateren Corinthischen stijl, op vrij rood oppervlak met veel gebruik van roodachtig paars. Ook de vulfiguren zijn minder talrijk, fijner en met kleuren opgeteekend, alles kenmerken van jongeren datum.
Afk. Sicyon (?). H. 7 cM.

7. Twee scherven van eene kylix, laat-Corinthische stijl. Op het onderste stuk boven stralen een in jongen stijl geteekende omziende panter met fijne puntrozetten, daarboven een panterpoot van eene tweede dierfries. Op de andere scherf een strijd: twee boogschutters en de boog van een derde, achter de eersten een struisvogel. Alles in laat-Corinthischen stijl geteekend, slank met fijnere vulrozetten.
Afk. Rhodos. L. 10 en 8 cM.

8, 9. Aryballoi met zoogenaamd vierbladornament aan de voorzijde.
Afk. Athene (?). H. 7 en 8 cM.

10. Aryballos met aan de voorzijde een ornament van 6 bladeren.
Afk. Athene (?). H. 7 cM.

b.

11. Bombylios, groot, van den typischen Corinthischen vorm, met plat standvlak. Boeötisch-Corinthisch werk. Bladorneering op rand en hals. Lager gegraveerde en gekleurde schubversiering op de wijze der Procorinthische vazen. Daaronder eene rij gewapende mannen met schilden in zeer grove teekening met grove vulfiguren. Nog lager een band met gegraveerde en gekleurde verticale strepen, aan het Procorinthische herinnerend. Verder horizontale ringen.
Afk. Boeötië. H. 21 cM.

12. Bombylios als boven, versiering van rand en hals als boven. De geheele buik wordt ingenomen door eene grove panterfiguur aan de eene en een Corinthisch ornament, een soort kruis in den z.g. wapenstijl van lotossen, palmetten en voluten gevormd, aan de andere zijde. Waarschijnlijk ook Boeötisch-Corinthisch werk.
Afk. Troas. H. 20 cM.

13. Kleine bombylios zonder standvlak. Op rand en hals bladornament, daaronder zeer afgesleten en zeer gebrekkig geteekend drie dierfiguren onder elkaar, o. a. herten, leeuwen en bokken met vulrozetten. Zeer laat locaal werk. Boeötisch-Corinthisch.
Afk. Thebe. H. 11 cM.

14. Kleine bombylios van onderen ingedrukt. Behalve bladversiering op den hals en horizontale ringen, om het midden een breedere band met gegraveerde en gekleurde verticale strepen (als bij 11). Waarschijnlijk locaal werk.
Afk. Corinthe (?). H. 7,5 cM.

15. Kleine bombylios, bladornament op rand en hals. Het geheele oppervlak wordt verder ingenomen door eene groote gans en een kleineren zwaan, vrij grof geteekend met vulfiguren. Op den bodem onderaan eene rozet. Italisch-Corinthisch locaal werk.
Afk. Pompeji (?). H. 9 cM.

16. Kleine bombylios, ornamentiek overigens als 15, doch op den buik twee hanen tegenover elkaar, met vulfiguren. Alles sterk afgesleten. Locaal werk.
Afk. Troas. H. 9 cM.

17. Kleine bombylios, ornamentiek als 15. Op den buik een groote vogel met menschenkop en vulfiguren, zeer grof geteekend en sterk afgesleten. Locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 9 cM.

18—20. Kleine bombylioi zonder standvlak, cirkel op den rand. Op den schouder bladornament, daaronder, tusschen twee breede horizontale banden, rijen puntjes.
Afk. Italië (20 uit Chiusi). H. 7,5 cM.

21. Vrij groote aryballos op een laag voetje. Op den rand cirkels, op den schouder bladornament, verder, behalve cirkels, een

breede band om den buik door graveering en kleuren in verticale strepen verdeeld (als 11). Locaal werk. Boeötisch-Corinthisch.
Afk. Thebe. H. 10,5 cM.

22. Kleinere aryballos zonder standvlak. Cirkels en bladornament op rand en schouder, om 't bovengedeelte van den buik horizontale cirkels in zwart en paars. Locaal Italisch-Corinthisch werk.
Afk. Italië. H. 8 cM.

23. Aryballos op laag voetje. Ornamenten als boven, verder om den buik een groote vogel met menschenkop, zeer grof geteekend en met rood opgewerkt. Daarachter een kleine vogel en achteraan eene zeer merkwaardige lijnteekening van een mansgezicht. Zeer weinig vulfiguren. Locaal Boeötisch-Corinthisch werk.
Afk. Thebe. H. 9 cM.

24. Aryballos met laag voetje. Ornamenten als boven. Om den buik een vogel met menschenkop en eene gans; grove teekening; weinig vulfiguren. Locaal Boeötisch-Corinthisch werk.
Afk. Thebe. H. 9 cM.

25. Zeer fijne aryballos, van onderen met een putje, waaromheen een bladornament. Bladeren op rand en schouder. Om den buik tweemaal de figuur van eene gevleugelde Artemis, met iedere hand eene gans bij den nek houdende. Achteraan is een aanvang gemaakt met het bekende Corinthische kruis van lotossen en palmetten in wapenstijl, doch de afwerking is niet voltooid; alleen twee lotossen tegenover elkaar zijn afgebeeld. Fijne vulfiguren. Mogelijk hebben we hier wel een stuk later echt-Corinthisch werk, hoewel de afkomst op Boeötisch-Corinthisch wijst en de teekening geen zekerheid geeft.
Afk. Thebe. H. 7 cM.

26. Aryballos zonder standvlak, cirkel en bladversiering om rand en schouder. Op den buik eene rij ganzen, zeer grof geteekend met vulfiguren. Waarschijnlijk Italisch-Corinthisch werk.
Afk. Cortona. H. 8 cM.

27. Aryballos als 26. Van onderen cirkels, om den buik twee sfinxen en een vogel (geheel uitgewischt), met vulfiguren. Zeer grove teekening. Waarschijnlijk Italisch-Corinthisch werk.
Afk. Chiusi. H. 6 cM.

28. Aryballos met bladornament op rand en schouder. Onderaan eigenaardig radornament. Voorop een kruis van lotos-palmetten en ranken. Locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 6 cM.

29. Grof gevormde aryballos. Op den rand cirkels. Van voren variatie op het vierbladornament. Zeer ruw locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 6,5 cM.

30. Aryballos. Op den rand het bladornament; van onderen radornament, van voren kruis van lotos-palmetten en ranken; ruw locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 6 cM.

31. Aryballos. Op den rand bladornament, van onderen radornament van voren zeer uitgewischt eene sfinx. Ruw locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 6 cM.

32. Aryballos, bladornament om den rand en beneden. Om den buik, zeer sterk uitgewischt, dansende mannen en vulfiguren. Ruw locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 5,5 cM.

33. Aryballos. Cirkels op den rand en van onderen. Op den schouder een bladornament. Van voren op den buik, drie gewapende mannen, van achteren een cirkel. Ruw locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 6,5 cM.

34. Aryballos als de vorige georneerd. Op den buik alleen drie gewapende mannen. Ruw locaal werk.
Afk. Rhodos. H. 5,5 cM.

35. Platte aryballos met ringvormig buikje. Bladornament op den rand, op den buik een cirkel en puntversiering.
Afk. Lemnos. H. 6,5 cM.
(Vgl. „Furtwängler, Berl. Vasenkat." 1094).

36. Bovenstuk van een grooten aryballos. Op rand en schouder bladornament. Verder is van den buik nog behouden het bovengedeelte van eene dierfries, panters en gans met veel grove vulfiguren. Grove teekening met veel graveering. Boeötisch-Corinthisch werk.
Afk. Thebe. H. 8 cM.

37. Zoogenaamde drievoet met deksel (feitelijk een soort pyxis). Zoowel op de voeten als op het deksel, zwanen met punten als vulfiguren, vrij grove teekening. Waarschijnlijk laat Boeötisch-Corinthisch werk.
Afk. waarschijnlijk Attica. H. 7 cM.

38. Kannetje, half kogelvormig met groot standvlak, kleinen lagen hals met klaverbladvormigen rand en hoog oor. De versiering bestaat uit ringen in zwart en paars. Corinthisch model. Waarschijnlijk eene locale namaak van Corinthisch werk.
Afk. onbekend. H. 11 cM.

39. Potje, eenvoudig met cirkel, lijn- en puntversiering. Waarschijnlijk Boeötische namaak van Corinthisch werk.
Afk. waarschijnlijk Thebe. H. 9,5 cM.

In het magazijn opgeborgen onder N°. XII, 28 stuks.

XIII. IONISCH EN CHALCIDISCH ZWARTFIGURIG.

Wij zagen reeds hoe de Na-Mykeensche vazensoorten in Ionië aan de Klein-Aziatische kust zich tot eene zwartfigurige kunst ontwikkelden. Ook deze industrie heeft veel naar Italië geëxporteerd, waar hare producten veelvuldig werden nagemaakt. Gevolg hiervan is, dat we die Ionisch zwartfigurige vazenkunst voornamelijk slechts uit Italische copieën kennen, gelijk die bij verschillende volksstammen op de hun eigenaardige wijze werden vervaardigd.

Eene echt Grieksch-Ionische stad, Chalcis op Euboea, is ook spoedig, zeker in de eerste helft van de zesde eeuw, zwartfigurig vaatwerk gaan maken. Deze laatste soort wordt vooral gedetermineerd door het er op voorkomende Chalcidische alphabet. We onderscheiden hier dus:

a. Ionisch-Italische soort.

b. Chalcidische soort.

Voor *a.* vgl. men „Patroni, la Ceramica antica" blz. 29 e. v. „Boehlau in de Ath. Mitth." 1900, 95 e. v. vgl. „Gaz. archeol. VII 19 e. v." „Endt, Ionische Vasenmalerei." Voor *b.* vgl. „Kirchhoff, Studiën zur Gesch. des Gr. Alphabets" blz. 123 (waar bij vergissing twee Leidsche amphoren worden genoemd, zie ook „Roulez. Choixde Vases peints V").

a.

1. Amphora, geheel geverfd in vaal bruinzwart vernis. Rondom boven den voet een uitgespaard veld met stralenkelk. Aan voor- en achterzijde een uitgespaard veld op den buik, waarin twee oogen met witte cornea, twee groote in elkaar gekronkelde slangen met de koppen naar elkaar toegekeerd en daartusschen een dolfijn. Veel gebruik van wit en een weinig graveering. Italiaansche namaak van Ionische waar, verwant met de Ionische oogschalen (zie XV *b*. 7). **Kast 12.**
   Afk. Italië. H. 34 cM.
   (Vgl. Boehlau l. l.).

2. Amphora in alle opzichten geheel als de vorige, alleen tusschen de slangekoppen een loopende haas i. pl. v. den visch.
   Afk. Italië. H. 35 cM.
   (Vgl. Boehlau l. l.).

3. Kleine kyathos, van binnen geheel zwart; van buiten zeer slordige teekening met wit en graveering: twee oogen waartusschen eene gans. Waarschijnlijk Ionisch-Italisch werk.
   Afk. onbekend. H. 10 cM.

4. Amphora grootendeels zwart geverfd, alleen uitgespaarde velden aan beide zijden op hals, schouder en buik. Daarin op hals en schouder eene boogfries met een zeer eigenaardig lotos- en bloesemornament met rood en wit opgeschilderd. Op den buik aan eene zijde eene kline, waarop een oude en een jonge man met kylix in de hand, eene scène uit een drinkgelag dus; aan de andere zijde eene hardloopende vrouw bij een altaar met vuur; achter het altaar een krans en een tak. Hoogst eigenaardig stuk zoowel om de slordige teekening met vernis, waar hier en daar de vaaskleur doorschemert als ook om de ornamenten. Zeer waarschijnlijk Ionisch-Italisch werk.
   Afk. Italië. H. 30 cM.

5. Kleine amphora, grootendeels zwart. Rondom boven den voet een uitgespaard veld met stralenkelk. Aan voor- en achterzijde op schouder en buik een uitgespaard veld; daarin weder een stafornament en aan de eene zijde twee worstelaars, aan de andere een paard. Eigenaardige slordige teekening en vernis als bij 4. Ionisch-Italisch werk.
   Afk. Italië. H. 23,5 cM.

6. Soort amphoortje met beugelhengsel, een typisch Italiaansch model. Voornamelijk lijn- en puntversiering in roodachtig vernis. Echt Ionisch-Italisch werk.
   Afk. Italië. H. 23,5 cM.

7. Amphora, zeer eigenaardige versiering, in zeer glimmend vernis geschilderd. Op den hals aan beide zijden eene rank met klimopbladeren. Op den schouder een eigenaardig ruwe maeander, vrij gecompliceerd. Op den buik een groot uitgespaard veld rondom, dat door ruitvormige ornamenten onder de ooren in tweeën gedeeld wordt. Aan beide zijden twee hardloopende mannen. Alles zeer eigenaardig slordig geteekend zonder bijkleuren in zeer dun glanzend vernis, waardoor op vele plaatsen het oppervlak doorschemert; kenmerkend is ook de drukke beweging der figuren. Ionisch-Italisch, mogelijk Iapygisch werk.
   Afk. Italië. H. 24 cM.

8. Klein fleschje van zeer vreemden vorm; zwart gevernist met uitgespaard veld. Daarop onder het oor een lotos, rondom onder den hals een soort stafornament en om den buik een drinkgelagscène. Op den grond een krater en eene oinochoë, daarbij vier mannen met zeer levendige gebaren, waarvan een op de fluit speelt. De figuren zijn zonder kleur of graveering, slordig in zwart vernis geschilderd. Ionisch werk.
   Afk. Assos. H. 11 cM.

b.

9. Chalcidische amphora van typisch model, om den hals het karakteristieke ornament, de band van afwisselende tegenover elkaar gestelde lotossen en palmetten. Hals en schouder door een ribbel gescheiden, daaronder stafornament; stralenkelk aan den onderkant van de vaas. Onder de hoofdvoorstelling eene fries van afwisselende open en gesloten lotosknoppen, door eenvoudige booglijnen verbonden. De hoofdvoorstelling op den buik vertoont een dans van in chitonen gekleede maenaden (kleed rood, naakte deelen wit beide kleuren op zwart opgeschilderd) en silenen met hoeven en staart en zwaren roodgekleurden haar- en baardgroei, allen in drukke beweging. Bij deze figuren staan de namen bijgeschreven en wel in volgorde: Κλυτο (Klyto), Ἱππαιος (Hippaios), Ξανθο (Xantho), Δορκις (Dorkis), Χορα (Chora), Σιμος (Simos), Μυϱο (Myro), Ϝιο (Wio), Αντιες (Anties), Μολπε (Molpe), Ρανον (?). Op

den schouder eene zeer levendige voorstelling van dansende mannen, het bovenlijf bekleed in roodgekleurden chiton.

Afk. Verzameling Canino H. 39 cM.

Afgebeeld bij Roulez, Vases peints du Musée de Leyde, pl. V.

10. Chalcidische schaal, kylix, met eigenaardige knoppen op de ooren. Op de ooren een bladmotief. Onder de ooren aan de eene zijde een panter, aan de andere een vogel. Zeer eigenaardig voor chalcidische stukken en aan Ionië herinnerend is de bloemknop op langen steel, welke boven het oor uit geschilderd is. Voet en binnenzijde van de schaal geheel zwart met roode horizontale strepen. De hoofdvoorstellingen aan de buitenzijde, die verder van onderen een stralenkelk en daarboven een stafornament vertoont, zijn aan beide zijden vertrekkende krijgers geflankeerd door achterblijvende verwanten. Vooral karakteristiek zijn de figuren van den persoon met twee paarden rijdende, wier pooten en kop zeer fijn zijn uitgewerkt; verder de schildteekens en de gehelmde kop en face. Ook hier is zeer sterk van rood gebruik gemaakt, het wit, waarmee deelen van de wapenrustingen en het vrouwelijk naakt was geschilderd, is grootendeels afgesleten. De kleeding is slechts in grove trekken door lijnen geteekend en wordt gevariëerd op ouderwetsche wijze door opgeschilderde rozetten en andere figuurtjes. Aan de eene zijde zijn bij eenige personen niets beteekenende inscripties gezet nl. ξενϙενϙε, γελιϝυ, παιε, πιϙνευ. Deze schaal is een zeer zeldzaam stuk.

Afk. Verzameling Canino. H. 14 cM.

(Vgl. „Furtwängler Berliner Vasenkatalog" 1672 en „Monumenti dell' Inst." I 51).

XIV. ATTISCH-CORINTHISCH.

Als voorlooper van de eigenlijke Attische zwartfigurige vazenkunst zijn te beschouwen de producten van eene Attische fabriek die z.g. Attisch-Corinthische vazen (ook wel Ionisch-Corinthisch of Tyrrheensch genoemd) heeft gemaakt. Deze stukken zijn vervaardigd in Attika, doch naar Ionisch of Corinthisch voorbeeld; men ziet er, hoewel eenigszins bescheidener, de dierfiguren, die we in Ionië en Corinthe zagen, en daarnaast de zeer primitief geteekende figuurlijke voorstelling; de figuren zijn in zwart op het lichtterracotta oppervlak geschilderd met gebruik van rood en wit ter opteekening en ingegrifte lijnen voor de binnenteekening. Alles

verraadt den Klein-Aziatischen invloed, hetzij indirect over Corinthe, hetzij direct uit Ionië. (In deze laatste kwestie behoeft hier niet te worden partij gekozen).

Vgl. „A. E. J. Holwerda, Corinthisch-Attische Vazen" (in 't Jahrbuch des Instit. 1890) en „Thiersch, Tyrrhenische Amphoren" (eene uitvoerige behandeling in boekvorm).

Kast 12. 1. Amphora van gedrukt model op lagen afgeronden voet, van onderen schuin geprofileerde rand; kleine ronde ooren en rond geprofileerde lage voet. De teekening in zwart met veel rood en wit voor 't vrouwelijk naakt; de binnenteekening ingekrast. Op den hals aan beide zijden in wapenstijl een kruis, twee palmetten en twee driepuntige lotossen twee aan twee tegenover elkaar en door ranken verbonden. Op den schouder stafornament, daaronder de voorstellingen, wier grond door twee horizontale lijnen gevormd wordt. Aan de eene zijde eene obscoene scène van drie mannen, geflankeerd door twee sfinxen, aan de andere zijde een kampstrijd van twee helden over het lijk van een gevallene; beiden worden bijgestaan door eene gewapende godin, terwijl de scène geflankeerd wordt door een ruiter en een in lang gewaad gekleed man. De inscripties op deze zijde voorkomende bestaan slechts uit onsamenhangende letters. Onder de voorstelling eene dierfries van vogels met menschenkop, panters en rammen. Rondom boven den voet kelkstralen.
Afk. Verzameling Canino. H. 37 cM.

2. Amphora, van denzelfden vorm, doch slanker. Teekentechniek als voren. Op den hals en midden op den buik een band van tegenover elkaar gestelde afwisselende lotussen en palmetten door ranken verbonden. Daartusschen onder een stafornament op den schouder de hoofdvoorstelling, waarvan de grond door eene enkele lijn gevormd is. Aan de eene zijde een strijd van twee mannen tegen eene amazone, geflankeerd door sfinxen. Aan de andere zijde een dansende man tusschen twee vogels met onderaan eene dierfries, rammen en panters met vulfiguren. Rondom boven den voet kelkstralen.
Afk. Verzameling Canino. H. 39,5 cM.

3. Hydria, de hals naar boven trechtervormig uitloopend, de rand van boven schuin geprofileerd. De hals zwart evenals een deel van den schouder onder het hengsel. Schildertechniek als voren; het wit afgesleten. Op den rand en bovenaan den schouder staf-

ornament. De hoofdvoorstelling op den schouder, waarvan de grond door twee horizontale strepen gevormd is, toont den strijd van Theseus en den Minotaurus, door verschillende goden en personen bijgewoond, die door inscripties worden genoemd. In het midden de strijd van Theseus (inscr. Θε...) en den Minotaurus (inscr. ....υρος). Aan weerszijden daarvan eene vrouw met een krans, waarvan de een door de inscriptie als Ariadne (Αριαννε) genoemd wordt. Daarop volgen naar links Hermes met hoed, staf en enkelvleugels, een man, Rainipos, in prachtgewaad, door inkrassen versierd (inscr. Ραινιπος), eene omkijkende vrouw, (inscr. Τι....κε) en weer een man Astydamas (inscr. Αστυδαμα); de hanen, die hier aan deze zijde de scène afsluiten, dragen ook een naam (γεκκος (?) en χαιτος). Rechts van Ariadne staat in prachtgewaad Minos (inscr. Μινος) voor de op haar troon zittende Demodike (inscr. Δεμοδικε). Achter den troon, welks leuning van achteren in een ganzekop eindigt, staan de herauten Kallikrates (inscr. Καλλικρατες) en Prokritos (inscr. Προκριτος). Ook aan deze zijde wordt de voorstelling door een haan en eene kip afgesloten, waarbij inscripties (Χαιτος en Σφεκις) staan. Hieronder tusschen de ooren aan de voorzijde een band van tegenover elkaar gestelde afwisselende lotossen met drie punten en palmetten door ranken verbonden, aan de achterzijde eene dierfries, panters en sfinxen. Daaronder weer rondloopend eene dierfries, vogels met menschenkop; leeuwen, panters, sfinxen en hanen. Rondom boven den voet kelkstralen.

Afk. Verzameling Canino. H. 40 cM.

Dit stuk is afgebeeld bij Roulez, Vases peints du Musée de Leyde pl. X.

4. Hals van eene groote vaas, waarvan het oor afgebroken is; beschilderd in zwart en wit; het laatste sterk afgesleten, waarschijnlijk ook Attisch-Corinthisch werk. Boven om den geprofileerden rand open en gesloten lotosknoppen, door bogen verbonden, daartusschen telkens eene dikke punt (Ionisch motief). Daaronder eene dierfries, leeuwen, panters, rammen, vogels met menschenkop en vulfiguren. Daaronder het bovenstuk van vier groote in wijd kleed gehulde vrouwefiguren met kransen en bloemen in de hand.

Afk. Griekenland. H. 19 cM.

XV. ATTISCH ZWARTFIGURIG.

Zeker reeds in de 6e eeuw heeft dus de vazenschilderkunst, die zwarte ornamenten en vooral mensch- en dierfiguren schilderde op het vaasoppervlak om die dan met wit en paarsrood op te schilderen en de binnenteekening door inkrassen met eene scherpe stift aan te brengen, zich naar Athene overgeplant, waar ze hare verdere ontwikkeling en hoogsten bloei heeft gehad. Na de reeds besproken Attisch-Corinthische waar komen in de eerste plaats de zoogenaamde oud-Attische stukken, welke nog zeer sterk onder vreemden invloed staan, nog niet het dieproode oppervlak van later kennen en zich door stijve archaische teekening met veel gebruik van wit en rood kenmerken. Die zwartfigurige kunst heeft zich dus langzamerhand in Athene ontwikkeld; hare oudere of minder verzorgde producten zijn vaak niet goed van de Ionische te onderscheiden.

Zijn oorspronkelijk de figuren stijf met zeer onbeholpen binnenteekening, terwijl men zich voor de kleeding vergenoegt met het vlak ervan met allerlei versierselen als rozetten enz te vullen, meer en meer komt er losheid in de figuren, men gaat meer bewegingen weergeven, zelfs wordt eene enkele maal de profielstelling der figuren verlaten. Deze verbetering van de teekening is het voornaamste criterium voor de ouderdomsbepaling. Hiermee gaat gepaard een steeds mooier worden van het glanzend zwarte vernis, zoodat er onder de latere soorten ware prachtstukken worden aangetroffen, die dan ook zonder twijfel aan de hand van een bepaald grooten meester moeten worden toegeschreven. Wel zijn er eenige meesters in deze vazentechniek bekend, doch het is niet mogelijk eenig stuk van onze collectie aan een van hen toe te schrijven. Zoogenaamd gesigneerde vazen, d. w. z. voorzien van den naam van den maker, bezit de verzameling niet.

Zeer rijk wordt ook de variëteit in vaasvormen, zóó dat het ons het best schijnt deze vazensoort naar den vorm der beschilderde vazen in onderafdeelingen te verdeelen. We maken hierbij dus de volgende onderscheidingen:

a. Borden en bakjes, b. Schalen (kylix), c. Nappen (skyphos), d. Pyxides, e. Hydrien, f. Kannen (oinochoë), g. Kyathoi, h. Stamnoi, i. Amphoren en j. Lekythen.

Voor literatuur vgl. men de in de inleiding genoemde verzamelwerken, „Klein, Vasen mit Meistersignaturen" en „Wien. Vorlegeblätt." 1888—90, waarin vele afbeeldingen van vazen met kunstenaarsnamen. Verscheidene Leidsche stukken zijn, hoewel zeer onvoldoende, afgebeeld in „Roulez, Vases peints du Musée de Leyde."

a.

1. Oud-Attisch bord, zeer zeldzaam exemplaar van eigenaardigen vorm, eenigszins bol en met ronden rand. Op den rand een band gesloten lotosknoppen door bogen verbonden. Binnenin zeer onbeholpen geteekend, zonder idee van compositie, de strijd van twee helden om het lijk van een gevallene. De zwarte figuren waren zeer sterk met rood en wit opgewerkt, dat echter grootendeels is verdwenen. Merkwaardig is ook het ongeproportioneerde in de teekening en het onzekere van den omtrek; hier en daar binnenteekening door krassen. Aan de achterzijde is het eenigszins holle vlak slechts met zwarte kringen beschilderd. **Kast 13.**

   Afk. waarschijnlijk Attica. Wijd 24 cM.

   (Onvoldoende afgebeeld Athen. Mitth. 1882, IV).

2. Dergelijk oud-Attisch bord, eveneens zeer zeldzaam, geheel gelijk aan het vorige, behalve de teekening binnenin. Deze is aan boven- en benedenkant afgesloten door een ornamentband van tegenover elkander gestelde klimopbladeren; afgebeeld is eene erotische scène, een knaap die van twee mannen dieren ten geschenke krijgt. Aan weerszijden eene vrouwenfiguur. Ook deze teekening was met rood en wit opgewerkt, de binnenteekening gegraveerd. De compositie en de teekening der figuren is hier beter geslaagd dan bij het vorige stuk.

   Afk. waarschijnlijk Attica. Wijd 22 cM.

   (Vgl. Roulez XVII).

3. Dergelijk oud-Attisch bord van ongeveer denzelfden vorm; zeer zeldzaam stuk. Op den rand een eigenaardig bladornament. Van het binnenvlak wordt een groot deel door ornamenten, als stafornamenten en een zeer eigenaardigen band van twee rijen punten door lijntjes verbonden, ingenomen. In het midden de afbeelding van Dionysos en een man, de eerste met een beker en een klimoptak, de tweede met een krans en een dergelijken tak in de handen. De teekening was zeer sterk met rood opgewerkt. Aan de achterzijde is het bord vlak, met drie cirkelvormige ribbels en met zwarte kringen beschilderd.

   Afk. waarschijnlijk Attica. Wijd 22 cM.

   (Onvoldoende afgebeeld. Athen. Mitth. 1882, IV).

4. Klein bordje met ronden rand, waarop ruw een krans van langwerpige bladeren is geschilderd. Binnenin de caricatuurachtig geteekende voorstelling van een loopenden sater. Alle optee-

kening met kleuren en alle graveering ontbreekt; waarschijnlijk is het echter toch een oud-Attisch stuk.

Afk. waarschijnlijk Attica. Wijd 8,5 cM.

5. Bakje, van buiten de roode kleikleur met zwart geverniste ringen, van binnen zwart met uitgespaard veld, waarin eene voorstelling van een sater en eene nimf in zwart met wit opgeschilderd. Waarschijnlijk Attisch.

Afk. Verzameling Canino. Wijd 9,5 cM.

6. Dergelijk bakje, van binnen de voorstelling van eene sfinx met rood opgeschilderd. Als boven.

Afk. Verzameling Canino. Wijd 9,5 cM.

b.

7. Drinkschaal (kylix) van oorspronkelijk Ionischen vorm, gelijk die in het begin van de 6e eeuw ook in Attica is ingeburgerd. Het is eene oogenschaal, d. w. z. op de buitenzijde zijn aan weerszijden twee oogen, de rest van eene gezichtsafbeelding (er zijn dergelijke Ionische schalen, die er neus en ooren bij vertoonen). Oorspronkelijk is deze oogenschaal Ionisch, ze wordt echter spoedig ook in Attica nagemaakt, zoodat van elk exemplaar afzonderlijk de eigenlijke plaats van vervaardiging zeer moeielijk is na te gaan.

Dit stuk is waarschijnlijk Attisch, de oogen vertoonen eene witte cornea, in de plaats van de ooren zijn bladornamenten getreden, op die van den neus is een figuurtje van een zittenden Dionysos met bladranken. Onder de ooren eene vlechting. De binnenzijde geheel zwart behalve in het midden een gorgokop. Alles opgewerkt met rood en wit, en gegraveerd.

Afk. Verzameling Canino. Wijd 22 cM.

(Vgl. Boehlau in de Athen. Mitth. 1901).

8. Dergelijke oogenschaal (kylix), waarschijnlijk iets jonger dan de vorige, het gezichtstype nog meer verloopen. De oogen met witte cornea vertoonen gedeeltelijk de kleur van het vaasoppervlak. In plaats van de ooren een sater met taenia, in plaats van den neus eene groep van een zittenden Dionysos met een sater omgeven door bladranken. Onder de ooren een visch, alles vrij sterk met rood en wit opgewerkt en gegraveerd. De binnenkant zwart; in het midden een uitgespaard veld waarin een dansende man met kylix in de hand.

Afk. Verzameling Canino. Wijd 23,5 cM.

(Vgl. Boehlau l. l.)

9. Drinkschaal (kylix) Attisch-zwartfigurig (voor den vorm zie 7). Aan beide zijden aan den buitenkant eene groep van Dionysos en drie saters, waarvan twee op een ezel gezeten. Op den achtergrond bladranken, onder de ooren een visch. De binnenkant zwart met uitgespaard veld, waarin eene caricatuurachtig geteekende figuur van een gekluisterden slaaf met emmer; hier en daar vrij sterk overschilderd.
Afk. Etrurië. Wijd 19,5 cM.

10. Drinkschaal (kylix) Attische vorm uit het begin van de 6^e eeuw. Zeer merkwaardig stuk, geheel zwart gevernist, alleen buitenop rondom uitgespaarde kringen, op de breedste waarvan eene fijn geteekende dierfries, vogels met menschenkoppen, panters, rammen, en een leeuw. Bij de ooren eene rank uitloopende in voluten, die een palmet omsluiten. Deze ornamenteering herinnert nog sterk aan Ionië, toch is dit stuk zuiver Attisch zwartfigurig.
Afk. Nola. Wijd 22 cM.
(Vgl. Boehlau l. l. en Wien. Vorl. Bl. 1889 II).

11. Dergelijke kylix met dezelfde versiering. Op den uitgespaarden band aan weerszijden eene vogelfiguur en menschelijke figuurtjes.
Afk. waarschijnlijk als voren. Wijd 22,5 cM.

12. Fijn drinkschaaltje (kylix) Attisch model, geheel in den stijl der vroege streng-archaische meesters in de 6^e eeuw, zooals Exekias. Van binnen geheel zwart met uitgespaard veld in het midden; aan de buitenzijde de voet en het onderstuk van de schaal zelf gevernist, de rest van de schaal geheel in de mooie kleur van de klei, de rand sterk van het benedenstuk gescheiden, en die scheiding ook in verf aangegeven. De eenige versiering is aan weerszijden, in het midden op den rand een klein figuurtje van een hollenden ruiter, gevolgd door een man, met veel gegraveerd detail en opteekening met rood.
Afk. Verzameling Canino. Wijd 13 cM.
(Vgl. Boehlau l. l. en Wien. Vorl. Bl. 1888 V, VII, 1889 V, VI).

c.

13. Nap, late kylixvorm waarschijnlijk laat Attisch-zwartfigurig. Zwart met uitgespaarden band, waarop telkens bij de ooren eene rank met palmet, daartusschen eene liggende figuur en een sater, zeer ruw geteekend zonder opteekening of graveering.
Afk. Palaestina. Wijd 13,5 cM.

14. Dergelijke nap met dezelfde ornamenteering; aan weerszijden weer liggende figuren.
Afk. Italië. Wijd 15,5 cM.

15. Dergelijke nap, late kylixvorm, ornamenteering enz. als boven; de figuren bijna onherkenbaar, eene zittende figuur en eene sfinx, graveering in de zeer grove teekening.
Afk. waarschijnlijk Griekenland. Wijd 13,5 cM.

16. Skyphos, grof model, waarschijnlijk Attisch-zwartfigurig. De mogelijkheid is echter niet uitgesloten, dat het Ionisch werk zou zijn. Zwart gevernist, buitenom een uitgespaarde band, waarop, in zwart, rood en wit, hardloopende gevleugelde gorgonen, geschilderd zijn met veel graveering.
Afk. Reggio. H. 10,5 cM.

17. Skyphos, grof model, laat Attisch-zwartfigurig werk. Van buiten een grootendeels uitgespaard veld, waarop aan weerskanten figuren, telkens geflankeerd door eene zittende sfinx bij de ooren. Die figuren zijn aan weerszijden twee dansende mannen en eene vrouw, in zwart met witte opteekening en gegraveerd. Rondom boven den voet een geheel verloopen stralenkelk, om den rand een puntband.
Afk. Italië. H. 17,5 cM.
Voor fabrikaat van hetzelfde late maaksel zie Notizie degli Scavi 1892, blz. 326.

18. Soort skyphos, fijn model. Vroeg Attisch-zwartfigurig met oogen, geheel zwart met uitgespaard veld rondom den buik, daarom aan weerszijden tusschen twee oogen een sater, met rood opgeteekend en gegraveerd, en bladranken op den achtergrond. Onder de ooren een klimopblad.
Afk. Verzameling Canino. H. 7,5 cM.

19. Potje in skyphosvorm als 18, doch zonder ooren, geheel zwart met uitgespaarden band om den buik, waarop eene fries van dieren als leeuwen, zwijnen en een arend. Het terrein weergegeven door boomen en bladranken. De figuren met graveering opgewerkt.
Afk. Etrurië. H. 8,5 cM.

20. Potje als voren, op dezelfde wijze versierd; de sterk bijgewerkte teekening is evenals die van N°. 18 van zeer laat zwart-

figurige techniek, zeer slordig; ze stelt voor eene stierenjacht; het terrein door boomen en bladranken omgeven.
Afk. Napels. H. 12 cM.

d.

21. Pyxis met deksel, georneerd met puntbanden en boogfries met knoppen, het deksel zwart.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 12 cM.

22. Fragment van eene pyxis, locaal Attisch-zwartfigurig werk. Rondom de afbeelding van gewapende soldaten, gezeten, te voet en te paard.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 9 cM.

23. Pyxisdeksel, georneerd met boogfries, met knoppen en stafornament.
Afk. waarschijnlijk Athene. Wijd 9 cM.

24. Dekselschaal, zeer grof locaal werk, waarschijnlijk Attisch. Grootendeels zwart geschilderd met eenige uitgespaarde velden met lineaire ornamenten.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 11 cM.

25. Deksel van zulk eene schaal, straalornament om den knop.
Afk. waarschijnlijk Athene. Wijd 13 cM.

e.

26. Oud-Attische hydria, zeer geprononceerde ribbel tusschen hals en schouder, de overgang van schouder en buik zeer hoekig, rondgeprofileerde voet, zeer ouderwetsch model. Het geheele oppervlak zwart, ook de binnenzijde van den hals, waarin eenige paarse cirkels; een stralenkelk op uitgespaard veld om den voet en een groot uitgespaard veld aan de voorzijde op schouder en buik. Daarop de voorstellingen in zwart, met veel gebruik van paarsrood en wit, het laatste vooral voor 't vrouwelijk naakt. Zeer weinig gegraveerde binnenteekening der kleederen, wier versiering slechts uit kleur of opgeschilderde rozetten bestaat. **Afzonderlijk voetstuk.**

Op den schouder is onder een stafornament een strijd afgebeeld van Heracles in de leeuwenhuid en drie andere helden tegen drie amazonen met schilden, waarop zeer merkwaardige emblemen; de bijgeschreven inscripties zijn slechts onsamenhangende letters.

Op den buik is, aan weerszijden afgezet door een rand klimopbladeren op rechte stelen tegenover elkaar en van onderen door een band afwisselend tegenover elkaar gestelde driepuntige lotossen en palmetten verbonden door ranken, de volgende voorstelling: Op een wagen, getrokken door een vierspan, staan een man en vrouw; achter hen een bekranste man, voor den wagen eene vrouw, die hare handen ophoudt, en voor de paarden twee in haar mantel gehulde vrouwen. Ook hier zijn de inscripties slechts willekeurige letters. De beteekenis van deze voorstelling is zeer waarschijnlijk een huwelijksstoet met den god Dionysos er achter.

Afk. Verzameling Canino. H. 31 cM.

(Men vgl. hiervoor Gerhard Auserl. Vasenb. IV, CCCX e. v.).

Kast 14. 27. Laat-archaische hydria van de eigenaardig schilderachtige techniek, die sterk werkt met rood en opschildering, omstreeks het midden van de 6e eeuw v. Chr. Geheel zwart oppervlak, ook de binnenzijde van den hals, waarin paarsroode cirkels. Beneden rondom boven den voet een stralenkelk op uitgespaard veld. Boven tegen den hals een stafornament, daaronder een kampstrijd van twee gewapende krijgers en twee kamprechters. Dit schouderbeeld is door eene lijn gescheiden van de voornaamste afbeelding op den buik, welke aan de zijkanten door een ornament van tegenover elkaar gestelde klimopbladeren, aan de onderzijde door eene boogfries met knoppen wordt afgezet. De hoofdvoorstelling is eene veel voorkomende godenverzameling. In het midden Apollo met de lier tusschen Leto en Artemis, links Hermes, rechts Dionysos.

Alle figuren zijn sterk met wit en paarsrood opgeteekend, ook de kleeding is op archaische wijze met figuurtjes in die kleuren bezet, verder eenvoudige graveering.

Afk. Verzameling Canino. H. 44 cM.

(Voor de verklaring vgl. men Gerh. Aus. Vas. I, 13 e. v.).

28. Hydria, jonger dan de vorige, de rand van binnen nog zwart, geen paarse cirkels. Dispositie als bij de vorige, alleen in plaats van eene boogfries onder het groote veld, eene zeer fijn geteekende jachtvoorstelling van ruiters en jagers te voet jagend op een hert. De teekening op den schouder is nog geheel in den laat-archaischen stijl als boven, sterk met rood opgeteekend en met figuurtjes bezet. De beteekenis van het schouderbeeld met zijn vierspan, den zittenden ouden man, den god

god Hermes, enz. is niet duidelijk. Op den buik de voorstelling van een badhuis, de buitenzuilen wit, eene binnenzuil zwart; het geveldak met paardjes als acroterien en slangen in den gevel. Binnenin twee panterkoppen als waterspuwers, waaronder twee mannen eene douche nemen. Aan weerskanten van het badhuis een boom, waarbij twee mannen in gesprek, sommige met oliefleschjes, aryballoi, in de handen. Aan de boomen hangen de kleederen en aryballoi.

De teekening van deze voorstelling, de losse houding en fijne binnenteekening der figuren getuigen van eene zeer rijpe kunstontwikkeling, eigenaardig in contrast met den stijl van de afbeelding op den schouder. Bij sommige figuren staan de inscr. καλος (mooi), Αντιμενες (Antimenes) en Φιλον σε (?).

Afk. Verzameling Canino. H. 43,5 cM.

(Vgl. Roulez XIX; Klein, Lieblingsnamen[2] 48; Oester. Jahresh. II. 18).

29. Hydria, ongeveer gelijktijdig als de vorige, mogelijk iets jonger. Bijna geen opteekening met rood, de kleeding wel met figuurtjes opgeschilderd, doch sterk door graveering geteekend. Dispositie geheel als de vorigen, alleen onderaan in plaats van een ornament eene dierfries, twee wilde zwijnen en een leeuw. Op den schouder drie epheben te paard in eene renbaan, gekarakteriseerd door den eindpaal rechts. Op den buik de strijd van Peleus en Thetis; het vermogen der godin om zich in allerlei dieren enz. te veranderen, 't geen op Grieksche vazenvoorstellingen zeer verschillend wordt aangegeven, is hier uitgedrukt door den wolfskop, welke zich naast haar hoofd op den schouder bevindt. Het bovenstuk van den worstelenden Peleus is bijna geheel alleen door graveering geteekend, het wit van het naakte lichaam der godin is aan den rechterarm zeer gesleten, haar linkerarm bevindt zich onder het kleed; dit alles maakt de voorstelling op het eerste gezicht verward. Rechts van de middengroep eene gezellin van Thetis, links de kentaur Cheiron, aan een tak op den schouder zijn jachtbuit dragende.

Afk. Verzameling Canino. H. 39,5 cM.

(Vgl. Roulez XII).

30. Hydria, weer ongeveer gelijktijdig, doch iets jonger. De rand is hier onbeschilderd en binnenin is op een uitgespaard veld een stafornament. Dispositie overigens als voren, doch onder

het groote veld op den buik een eenvoudige maeanderrand. Op den schouder weer eene voorstelling van een vierspan; krijgers, waaronder een boogschutter met Phrygische muts, een zittende oude man en eene vrouw. De beteekenis is niet zeker. Op den buik weer eene godenverzameling (vgl. N°. 27), Apollo Leto en Artemis, Hermes en Poseidon met drietand en staf. Opteekening met rood en wit, de kleedval slechts door graveering weergegeven.
Afk. Verzameling Canino. H. 45,5 cM.

31. Hydria, ongeveer gelijktijdig, doch naar de teekening te oordeelen zeker tot de jongsten behoorend. De rand ongeverfd, van binnen zwart. Dispositie ongeveer dezelfde als voren; beneden een zeer veel gebruikte rand van palmetranken. Op den schouder een strijd van acht gewapende krijgers zeer levendig geteekend, de schilden van emblemen voorzien, waarvan vooral het op het schild gehechte masker zeer eigenaardig is. Op den buik Iolaos op zijn krijgswagen met vierspan, vóór hem de godin Athena met hare met slangen omzette aegis om, voor de paarden uit loopt een knaap. De inscripties geven de namen Ιολαος en Αθεναα en verder de fragmenten Ηο en καλε (mooi). De onder het pantser van den held uitkomende chiton door graveering aangegeven, evenals de verdere binnenteekening.
Afk. Verzameling Canino. H. 46,5 cM.
(Vgl. Roulez pl. IX).

32. Kleine hydria, grof locaal werk, geheel zwart met uitgespaard veld, op den schouder klimopbladeren. Op den buik eene dansende persoon geflankeerd door twee personen in een mantel gekleed. Opteekening met rood en graveering alles zeer ruw.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 12 cM.

f.

33. Oud Attisch-zwartfigurige oinochoë met klaverbladvormige monding, geheel zwart, vrij gebrekkig vernis, de rand roodgekleurd; op het uitgespaarde veld op den buik onder een stafornament twee vogels met menschenkoppen en vulrozetten, nog geheel aan Ionië en Corinthe herinnerend. De figuren zeer sterk met paarsrood en wit opgeschilderd.
Afk. Verzameling Canino. H. 20,5 cM.

34. Klein kannetje, oinochoë, locaal werk in later archaischen stijl, om den voet op een uitgespaard veld een stralenkelk, onder

om den hals een eigenaardig in relief uitstekende band met zigzagversiering, op den buik onder een stafornament de met rood en wit opgeschilderde voorstelling van Dionysos, twee dansende maenaden en een sater; het wit hier en daar direct op het vaasoppervlak aangebracht. Waarschijnlijk locaal Attisch, hoewel verschillende details op de mogelijkheid wijzen, dat we hier Ionisch werk hebben.

Afk. Verzameling Canino. H. 15 cM.

35. Oinochoë met klaverbladvormigen rand, zwart met geschilderden mondrand. Vooraan een uitgespaard veld, waarop op den hals een rood ornament van tegenovergestelde klimopbladeren; de voorstelling op den buik afgezet van boven door een stafornament, aan de kanten door een ornament van door lijnen verbonden punten. De voorstelling toont twee amazonen, ieder met haar paard aan den teugel, sterk opgeteekend met wit en met weinig binnenteekening. Slordige teekening, waarschijnlijk locaal Attisch werk, hoewel ook hier de mogelijkheid niet is uitgesloten dat het Ionisch zijn zou.

Afk. Verzameling Canino. H. 25 cM.

36. Oinochoë met eigenaardigen aan metaalvormen herinnerenden sterk omgebogen klaverbladvormigen rand met uitsteeksels en bandoor. Zeer leelijk zwart vernis; geschilderde ornamenteering als bij de vorigen. De voorstelling biedt de zeer verwarde teekening van een strijder in een wagen, getrokken door een vierspan en face gesteld, en een voor den wagen gevallene. Slordige teekening met rood en wit opgeschilderd, eigenaardig vooral in de en face gestelde koppen der middelste paarden. Werk als boven, waarschijnlijk locaal Attisch, niet onmogelijk Ionisch.

Afk. Verzameling Canino. H. 25 cM.

37. Kleine oinochoë met eigenaardig wijde klaverbladvormig gebogen monding. Geheel zwart, slecht vernis met van voren een uitgespaard veld, waarop in een rand van punten en lijnen, twee saters bij een groot mengvat. Grove slordige teekening. Opschildering met rood, ruwe binnenteekening, waarschijnlijk locaal Attisch werk.

Afk. Etrurië. H. 13,5 cM.

38. Kleine oinochoë met klaverbladvormige monding. Geheel zwart met roodgeverfden rand. Op het uitgespaarde veld aan de voorzijde onder een stafornament twee dansende maenaden met klappers (krotaloi), ranken op den achtergrond, slordige teekening met wit en rood opgewerkt. Locaal Attisch werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 16 cM.

39. Kleine oinochoë van geheel denzelfden vorm, techniek, en ornamenteering als de vorige, ongetwijfeld hetzelfde fabricaat. Alleen vertoont hier de voorstelling eene door een sater gedragene maenade en bladranken.
Afk. Verzameling Canino. H. 16,5 cM.

Kast 15.

40. Oinochoë met klaverbladvormige monding, Attisch zwartfigurig, geheel zwart met twee uitgespaarde velden van voren naast elkaar. Van boven stafornament. De beide velden om de zijkanten afgezet met een band van door lijnen verbonden punten. In het veld links, met opteekening met rood en wit en veel graveering in de binnenteekening, Apollo met zijne lier en Artemis (?), in het veld rechts eene maenade. Op den achtergrond bladranken.
Afk. Verzameling Canino. H. 22,5 cM.

41. Oinochoë als boven. Een veld uitgespaard aan de voorzijde, daarop, omlijst met ornamenten als boven, drie dansende maenaden en bladranken; techniek als boven.
Afk. Verzameling Canino. H. 21 cM.

42. Oinochoë als boven, distributie, ornamentiek en techniek als boven. Dionysos in het midden gezeten met een kantharos in de hand; rechts en links loopt een sater, eene maenade dragende. Op den achtergrond bladranken.
Afk. Verzameling Canino. H. 22 cM.

43. Oinochoë als boven, van dezelfde distributie, ornamentiek en techniek. De voorstelling is Dionysos in het midden, met een beker in de hand, gezeten naast eene maenade met een krans. Voor en achter hen telkens twee zittende maenaden met kransen; op den achtergrond bladranken. De teekening, vooral de opschildering met wit, heeft veel geleden, waardoor de voorstelling minder duidelijk is.
Afk. Verzameling Canino. H. 23,5 cM.

44. Oinochoë als boven, ornamentiek als boven, behalve aan de zijkanten een soort maeanderband. De voorstelling met veel binnenteekening door graveering en rood geeft twee mannen in reistenue met hoed en twee speren, waarvan een een paardje bij den teugel houdt. Op den achtergrond een boom met bladranken.
Afk. Verzameling Canino. H. 22 cM.

45. Oinochoë als boven, met rood gekleurden mondrand. Ornamentiek en distributie als 40 e. v. In het veld rechts Athena met een met slangen omzette aegis en wapenen, links Heracles zittend met de leeuwenhuid om, gewapend, en met eene lier en eene schenkkan in de hand. De teekening, hoewel nog archaisch, is bijzonder fijn, het zwart vernis prachtig glimmend, zeer gelukkig aangebracht wit en rood en fijne graveering. Dit alles maakt deze kan tot een prachtexemplaar der gevorderde zwartfigurige techniek.
Afk. Verzameling Canino. H. 24 cM.
(Vgl. Roulez pl. VII).

46. Oinochoë van anderen vorm, slank, de hals en buik in elkaar overloopend met ronden geprofileerden rand, zwart, met aan de voorzijde een grootendeels uitgespaard veld. Daarop om rand en hals schaakbord, maeander en puntband. Op den buik met veel binnenteekening door graveering, rood en wit, de voorstelling van eene maenade, rijdende op een rund. Op den achtergrond ranken.
Afk. Verzameling Canino. H. 16 cM.

47. Oinochoë van dergelijken vorm, de rand minder geprononceerd, geheel gevernist met een prachtig groenglanzend zwart. Op den buik een uitgespaard veld, waarop, onder een rand van tegenovergestelde klimopbladeren, de voorstelling van Athena, Kassandra achter haar schild verdedigend tegen den aanval van Ajax. De teekening is bijzonder fijn, hoewel stijf, zeer gelukkige werking van drukke graveering en rood en wit. Dit alles maakt deze kan tot een prachtstuk der later-archaische kunst.
Afk. Verzameling Canino. H. 21 cM.
(Vgl. Roulez pl. XIV).

48. Oinochoë met ronde monding, slank, hals en buik scherp afgescheiden door een ornamentband tusschen twee ribbels, de rand

uitstekend met ingewikkeld profiel, boven de vaas uitstekend bandoor, door groeven verticaal verdeeld. De rand rood gekleurd, het oppervlak met prachtig vernis zwart gekleurd, behalve een band over het oor en het veld aan de voorzijde. Daarop bovenaan een ornamentband van door lijnen verbonden punten, dan op den schouder een stafornament en daaronder de voorstelling van den strijd van Heracles en Nessus, die Deianeira wilde ontvoeren en wel in den ouden vorm der sage, een strijd met het zwaard; links Deianeira en aan weerszijden een oude man. De archaische teekening sterk opgewerkt door graveering en schilderachtige werking van rood en wit; het is een mooi exemplaar der later-archaische kunst.

Afk. Verzameling Canino. H. 23,5 cM.

(Vgl. Roulez pl. VIII).

49. Fragment, waarschijnlijk van eene slanke oinochoë, locaal Attisch werk. Zwart met een uitgespaard veld, waarop in slordige teekening Dionysos en twee saters, op den achtergrond ranken.

Afk. waarschijnlijk Athene. H. 20 cM.

g.

50. Kyathos met oogen (vgl. de oogenschalen 7 e. v.), mooi Attisch werk. Aan weerskanten eene sfinx, dan de oogen en in het midden Dionysos op een ezel met bladranken op den achtergrond. Alles is mooi met rood en wit en graveering opgewerkt. Van binnen geheel zwart. Op het oor een hoornvormig uitsteeksel en een blad in zeer laag relief.

Afk. Verzameling Canino. Wijd 11 cM.

51. Kyathos, mooi Attisch werk van laat-archaischen stijl. Aan de buitenzijde de voorstelling van Heracles, die Apollo de hinde ontrukt, ten aanschouwe van verschillende godheden. Veel opteekening met rood en wit en graveering, mooi glanzend vernis.

Afk. Verzameling Canino. Wijd 11,5 cM.

h.

52. Groote zwartfigurige stamnos van archaischen stijl. Hals en rand geheel zwart, van onderen door paarsroode ribbels afgezet, op den schouder een stafornament. Rondom boven den voet stralenkelk, waarboven horizontale strepen. Aan voor- en achterzijde eene voorstelling gescheiden door een ornament van ranken met voluutpalmetten om de ooren geslingerd; (Dit is eene variatie op een zeer gewoon scheidingsornament op den buik van zwart-

figurige amphoren vooral, zie de volgende nummers. Merkwaardig is hoe hier op ééne plaats een lotos voor een palmet in de plaats is gezet). Aan de eene zijde, stijf geteekend, de strijd van Heracles tegen de amazonen, met veel gebruik van wit en rood en graveering. Aan de andere zijde een zittende Dionysos met kantharos en bladranken in de handen, twee maenaden en twee saters met rood en wit opgeschilderd; het kleed der eene maenade is nog op ouderwetsche wijze bijna zonder graveering ter aanduiding van de kleedval, terwijl d. e. t. dat der andere veel gegraveerde plooien vertoont.

Afk. Verzameling Canino. H. 29 cM., deksel wijd 20 cM.

i.

53. Groote pracht-amphora met deksel en verticaal geleede ooren. Zwarte rand, op den hals de veelvuldig voorkomende ornamentband van tegenover elkaar staande lange palmetlotossen, die palmetten omsluiten, verbonden door vlechting. Een gekleurde ribbel scheidt hals en schouder. Op den schouder staf-ornament. Rondom boven den voet stralenkelk, daarboven boogfries met knoppen, daarboven een maeander. Aan beide zijden van den buik eene voorstelling gescheiden door een op deze vazenklasse zeer veelvuldig voorkomend scheidingsornament van ranken met palmetvoluten en lotossen, een soort kruis vormende onder de ooren. De voorstelling aan de eene zijde toont, in laat archaischen stijl, Apollo met de lier en Leto en Artemis, met bladranken op den achtergrond. Schilderachtige werking van rood op de kleederen, die ook met witte ornamentjes zijn opgeteekend. Veel gebruik van wit, bescheiden graveering. Op de andere zijde, in dezelfde techniek, de voorstelling van Kaineus in den strijd op de bruiloft van Peirithoös door de kentauren onder rotsblokken bedolven en in den bodem zinkende. Het deksel, kwestieus of het hierbij behoort, zwart met uitgespaarde strepen, waarop stralen en klimopbladornament.

Afk. Verzameling Canino. H. 41,5 cM. deksel wijd, 7 cM. (Vgl. Roulez pl. XI).

54. Groote prachtamphora als 53, ornamentiek geheel dezelfde. Aan de eene zijde, zeer stijf geteekend met opschildering in rood en wit, eenige krijgers met groote schilden, die een omkijkenden barbaar (helm met hoorn, haar gegraveerd op de beenen en typisch profiel als kenteekenen van niet-Griek) weg-

voeren. Aan de andere zijde, zeer archaisch geteekend met schilderachtige opteekening in rood en wit, een held, die het lijk van een ander wegdraagt, (Ajax en Achilles?) waarbij eene vrouw met verschrikte gebaren en een grijsaard toekijken. Welke episode hier is voorgesteld is niet zeker na te gaan.

Afk. Verzameling Canino. H. 41,5 cM. deksel wijd 18,5 cM.

55. Groote prachtamphora als 53 met dezelfde ornamentiek. Aan de eene zijde, in laat archaischen stijl met schilderachtig gebruik van wit en rood en figuurtjes op zijn kleed, Dionysos op een kline aanliggend met een kantharos in de hand, terwijl een sater nadert met eene oinochoë om hem in te schenken. Ranken op den achtergrond. Aan de andere zijde drie saters de voorste met een wijnzak, de tweede op de fluit blazend, de derde met eene oinochoë; weinig graveering, opgeschildering met rood. Het deksel met zwarte concentrische kringen.

Deze drie amphoren (53—55), in ornamentiek gelijk, behooren ook wat hare teekening betreft, te zamen tot de oudste dezer groep.

Afk. Verzameling Canino. H. 40 cM., deksel wijd 18 cM.
(Vgl. Roulez pl. III).

Kast 16. 56. Groote prachtamphora met dezelfde ornamentiek, alleen de maeanderband ontbreekt; de teekening sterk gegraveerd met weinig rood, laat-archaisch, waarschijnlijk iets jonger dan de vorigen. Aan de beide zijden dezelfde voorstelling: een palmboom waaronder Apollo met de lier en Artemis met de hinde; ranken op den achtergrond; slechts bestaat er eene kleine variatie in de groepeering der figuren aan beide zijden. Deksel zwart met enkele roode kringen.

Afk. Verzameling Canino. H. 42 cM., deksel wijd 16,5 cM.

57. Groote prachtamphora als de vorige, ook in techniek en ornamentiek. Aan de eene zijde Dionysos met een beker in de hand in lang wit gewaad en himation, een bok naast hem. Voor en achter hem een dansende sater. Op den achtergrond bladranken en druiventrossen. Aan de andere zijde Heracles in de leeuwenhuid en Athena, bij een brandend altaar, waarop de laatste uit eene kan wijn giet, achter haar Hermes met vleugels, staf en hoed. Waarschijnlijk is dit de voorstelling van een symbolisch huwelijk van Athena en Heracles.

Afk. Verzameling Canino. H. 46,5 cM., deksel wijd 19 cM.
(Vgl. Gerhard, Auserl. Vas. I. 142; Roulez pl. VII).

58. Groote prachtamphora als 56. Aan de eene zijde Dionysos met kantharos en ranken met druiventros in de hand, en twee maenaden, de eene kleppers in de hand. Aan de andere zijde Aeneas met zijn grijzen vader Anchises op den rug, vergezeld van zijne vrouw Kreüsa en zijn zoontje Askanios, vluchtend uit Troje. Inscripties onverstaanbaar. Het deksel zwart met uitgespaard veld met stralen.
Afk. Verzameling Canino. H. 43,5 cM., deksel wijd 22 cM.
(Vgl. Roulez pl. XVI).

59. Groote prachtamphora als 56. Aan de eene zijde Sisyphos, die in de onderwereld den steen tegen den berg moet oprollen, daarbij in een gebouwtje, zeer eigenaardig als Dorisch gekarakteriseerd, de godin Persephone met korenaren en ranken in de hand. Aan de andere zijde weder de voorstelling van Aeneas' vlucht uit Troje, behalve de personen van N°. 58 is er nu nog een tweede jongen bij, waarschijnlijk het tweede weinig bekende zoontje van Aeneas, Eurybates. Deksel met cirkels en klimopbladrand.
Afk. Verzameling Canino. H. 42 cM., deksel wijd 17 cM.
(Vgl. Roulez pl. XV).

60. Groote prachtamphora als 56. Ook techniek als daar, doch bewerking en teekening zeer slordig; de vluchtigheid van bewerking blijkt ook hieruit dat van de boogfries met knoppen, alleen de knoppen zijn aangebracht, terwijl van de boogjes slechts op ééne plaats een paar getrokken zijn en de rest is vergeten. Aan de eene zijde een strijd tusschen twee geharnaste ruiters; een gevallene op den grond. Aan de andere zijde twee gewapende krijgers en een ruiter; eigenaardige teekening van het paard en face met den kop op zij gebogen in profiel.
Afk. Verzameling Canino. Hoog 37,5 cM.

61. Kleinere amphora met oogen. De rand van buiten zwart, op **Kast 17.**
den hals, die door een ribbel van den schouder is gescheiden, een veelvuldig voorkomend ornament van palmetten in afwisselenden stand, door voluutranken verbonden. Op den schouder een stafornament, boven om den voet een uitgespaard veld met stralenkelk. De voorstelling vertoont aan beide zijden twee oogen, herinnerend aan Ionischen invloed (vgl. de oogschalen 7 e. v), waartuschen een zittende Dionysos met bladranken. Onder

de ooren een vlechting. Zeer sterk gerestaureerd en overschilderd.
Afk. Reggio. H. 26,5 cM.

62. Kleine amphora met oogen, overigens georneerd als 61, alleen tusschen de oogen telkens eene Maenade en onder de ooren een blad; grof werk en ruwe teekening met wit en vrij veel graveering.
Afk. Verzameling Canino. H. 21,5 cM.

63. Dergelijke amphora met oogen, ornamentiek overigens dezelfde behalve op den buik. Daar zijn slechts twee oogen onder de ooren van de vaas en daartusschen aan de eene zijde eene maenade op een rund rijdende met een krans en bladranken in de hand; aan de andere zijde eene maenade en twee saters dansende. Vrij grof locaal werk, slordige teekening met opteekening met wit en rood en graveering.
Afk. Verzameling Canino. H. 23 cM.

64. Kleine amphora grootendeels zwart geschilderd. Op den hals uitgespaard veld met lotossen en lotosknoppen door een boog verbonden, rondom boven den voet uitgespaard veld met stralenkelk. Op schouder en buik aan beide zijden uitgespaard veld, waarop onder een stafornament eene hard loopende gevleugelde gorgo en face. Archaische teekening, oude wijze van gewaadbehandeling met kleur en geschilderde ornamentjes zonder veel plooien. Veel gebruik van wit en rood, graveering vooral op de vleugels. Oud, sterk aan de Ionische kunst herinnerend exemplaar.
Afk. Verzameling Canino. H. 22 cM.

65. Amphora, model als 61 met hetzelfde palmettenornament, stafornament onder de ribbel, die hals en schouder scheidt en stralenkelk. Boven dezen laatste eene boogfries met lotusknoppen. De voorstellingen aan beide zijden van den buik worden gescheiden door hetzelfde kruis van palmetranken en lotossen, dat de prachtamphoren dragen. De eene voorstelling toont een ephebe met paard en twee mannen, laat-archaische teekening met schilderachtig gebruik van rood en graveering, de andere in dergelijke techniek eene scène van eenige krijgers, waarvan

een zijne wapenrusting aantrekt, de godin Athena en nog een persoon. Vrij grof locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 26,5 cM.
(Vgl. Roulez pl. XIV).

66. Amphora, ook in ornamentiek als 65, behalve op den hals een band van lotossen en palmetten tegenover elkaar gesteld en afwisselend, verbonden door ranken. Op de eene zijde Dionysos op een ezel en een sater, zeer sterk uitgewischt. Op de andere een krijgsman en twee als barbaren (negers?) getypeerde, met een knots gewapende mannen met zeer karakteristiek gezicht. Vrij goede teekening met weinig wit en veel graveering, ook in den kleedval.
Afk. Verzameling Canino. Hoog 25,5 cM.

67. Amphora als de vorigen, palmetranken op den hals als 63 en stralenkelk, stafornament op den schouder. Onder de ooren het bekende scheidingsornament en palmetranken. Onder de voorstelling een breede vernisstreep. Aan beide zijden Dionysos met beker en bladranken en een sater. Grof locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 23,5 cM.

68. Kleine amphora, geheel geornamenteerd als 67, alleen geen scheidingsornament onder de ooren, de mondingrand rood gekleurd. Op den buik, in zeer slordige teekening met veel wit, aan de eene zijde een zittende Dionysos met kantharos en bladranken en twee maenaden, aan de andere zijde eene maenade met twee saters; bladranken met druiventrossen op den achtergrond. Zeer ruw locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 17 cM.

69. Kleine amphora, in alles als de vorige, alleen verschil in voorstelling. Op den buik, in zeer slordige teekening met rood en wit, een zittende Dionysos met beker en bladranken en drie maenaden, waarvan eene zittend. Op den achtergrond bladranken. Zeer ruw locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 17 cM.

70. Kleine amphora, gelijkend op de vorige, ook in ornament, alleen geen gekleurde mondingsrand en op den hals een band van tegenover elkaar gestelde lange lotossen en palmetten afwisselende verbonden door een vlechtband. Rondom den buik

gewapend, mannen te voet en te paard. Slordige gedrongen teekening met rood en wit. Locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 16,5 cM.

71. Kleine amphora, op den hals de bekende palmetrank, onder den schouderribbel een stafornament. Rondom boven den voet een stralenkelk, daarboven een puntband. Op den buik, zonder scheidings-ornament, twee voorstellingen met zeer schilderachtig gebruik van rood en wit en graveering; vrij slordige teekening. Aan de eene zijde Dionysos en dansende maenaden en saters. Aan de andere zijde eene vrouw met een kleed over het hoofd, en twee gewapende krijgers en een hond. Locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 19,5 cM.

72. Kleine amphora, op den hals 't bekende palmettenornament; verder stafornament en stralenkelk, daarboven een puntband. Op den buik scheidingsornamenten van palmetten enz. onder de ooren, daartusschen, in slordige teekening met wit en rood, aan de eene zijde Dionysos met beker en ranken en eene dansende maenade met een krans; aan de andere zijde twee dansende maenaden. Grof locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 17 cM.

73. Amphora als boven, grootendeels zwart, de hals geheel uitgespaard met bekende palmetranken, de voet uitgespaard met een stralenkelk. Aan voor- en achterzijde een smal uitgespaard veld waarop, onder stafornament, twee vrouwen (maenaden) met bladranken; archaisch geteekende figuren met schilderachtig gebruik van rood en wit bij de weinig gegraveerde kleederen.
Afk. Verzameling Canino. H. 24,5 cM.

74. Amphora met smallen roodgekleurden rand, overigens georneerd als 73, doch geen stralenkelk. In het veld aan de eene zijde een krijger met schild en eene vrouw met haar kleed over het hoofd, aan de andere zijde twee geknielde krijgers met schilden. Zeer grove, slordige teekening ook van het ornament, de figuren met veel rood en wit en weinig graveering. Zeer ruw locaal werk, bijzonder mat vernis.
Afk. Verzameling Canino. H. 26 cM.

75. Amphora van eigenaardig rond model met geleidelijken overgang van hals in buik. Met goed vernis geheel zwart gekleurd,

met voor en achter uitgespaard veld op den buik. Daarin onder een puntband, aan de eene zijde Dionysos met een beker en twee dansende saters, aan de andere zijde twee dansende saters. De teekening is slordig met veel rood en weinig graveering, doch in mooi glimmend vernis.

Afk. Verzameling Canino. H. 22 cM.

76. Amphora, geheel als de vorige, alleen verschil in de voorstellingen. Aan de eene zijde een sater en eene maenade. Aan de andere zijde, onder een boogknopfries, de gewapende godin Athena tusschen twee kolommen, waarop een haan. Deze zijde, waar de teekening met veel rood en wit en archaische kleedbehandeling met opgezette ornamentjes veel beter verzorgd is, is blijkbaar eene imitatie van de voorstelling op Panathenaeen-amphoren (zie 77 e. v.).

Afk. Verzameling Canino. H. 22,5 cM.

77. Zoogenaamde Panathenaeen-amphora, gelijk die bij de wed- **Kast 18**
strijden op het feest der Panathenaeen, gevuld met olijfolie, als prijs gegeven werden. Dit gebruik heeft zich, naar het schijnt, lang in stand gehouden, zoodat ook deze soort vazen zeer lang gefabriceerd zijn en daar men uit een soort conservatisme voor deze vazen, die bij de plechtigheid ter eere der godin Athena dienst moesten doen, zich steeds aan de oude voorbeelden bleef houden, bewaren deze stukken den archaischen zwartfigurigen vazenstijl ook nog in een tijd toen men in de vazenschilderkunst reeds veel verder was. Toch behoort dit stuk evenals de volgende nummers zeker in het laatst van de zesde of hoogstens in de eerste helft van de vijfde eeuw thuis gelijk ook blijkt uit den vorm der letters van de inscriptie, waarmee ze voorzien zijn: **Τον Αθενεθεν αθλον** (van de kampspelen van Athene). De vorm, met kleine oortjes en sterken ribbel onder den hals, is in hoofdzaak steeds dezelfde evenals de beschildering; geheel zwart met stralenkelk op een uitgespaard veld rondom boven den voet, op den hals aan vooren achterzijde een band van tegenovergestelde lotossen en palmetten afwisselend, en op schouder en buik, die ongemerkt in elkaar overgaan, aan beide zijden een uitgespaard veld, waarboven een stafornament. Aan de eene kant is dan steeds de godin Athena afgebeeld in volle wapenrusting met slangenborstharnas (aegis), tusschen twee zuiltjes, waarop een haan en

waarbij de genoemde inscriptie. Aan de andere zijde staat de wedstrijd afgebeeld, waarin de prijs is gewonnen. Op dit stuk, dat waarschijnlijk het oudste is, is de Athenafiguur bijzonder mooi bewerkt, vooral het kleed met zijne stijve, fijn gegraveerde archaische vouwen en ornamenten in rood. De dierenstrijd als embleem op het schild is zeer sterk overschilderd. Op de andere zijde is het diskuswerpen, het speerwerpen en het springen met halters afgebeeld, benevens een gymnasiarch, een deel dus van de z. g. vijfkamp (pentathlon). Ook deze figuren zijn door de graveering en het gebruik van rood zeer levendig van teekening.
Afk. Verzameling Canino. H. 62,5 cM.

(Vgl. voor deze amphoren: „Mommsen, Feste der Stadt Athen" blz. 81*c* „Monumenti" X 47, „Rayet et Collignon, Histoire de la Céram. Gr." 129 e. v., „A. E. J. Holwerda, Arch. Zeit." 1881, 205.

78. Dergelijke Panathenaeen-amphora (Zie 77). De Athenafiguur minder rijk aan versiering, doch het kleed iets vrijer geteekend aan de onderzijde. Op den anderen kant ephebenwedstrijd te paard. Het renperk is aangegeven door den witten paal. Achter de paarden de man, die hen aandrijft, met betrekkelijk vrij geteekend kleed. Zeer merkwaardig is de wanverhouding tusschen de overigens mooi geteekende dieren en de kleine knapenfiguren. Ook hier zeer werkzame graveerversiering.
Afk. Verzameling Canino H. 66 cM.

79. Dergelijke Panathenaeen-amphora (Zie 77). De Athenafiguur zeer sterk gegraveerd, zonder kleur, het kleed vrijer geteekend. Op de andere zijde een wedstrijd in worstelen en boksen tegelijk, z. g. pankration, met een gymnasiarch er bij.
Afk. Verzameling Canino H. 63 cM.

j.

Kast 19. 80. Groote lekythos, het benedendeel en de rand zwart, op den hals een soort stralen. Op den ook plastisch daarvan gescheiden schouder, een stafornament, waaronder een ornament van afwisselende palmetten en bladen, door vlechting verbonden. Op den buik twee oogen, waartusschen een zittende Dionysos met beker en ranken. Locaal werk.
Afk. Etrurië. H. 29,5 cM.

81. Buikige groote lekythos, het benedendeel en de rand zwart. Op den van den hals ook plastisch gescheiden schouder een stafornament, waaronder een boogfries met knoppen. Op den buik een strijd van twee boogschutters en drie gewapende helden met helmen. De teekening eigenaardig gedrongen, doch vrij goed en met graveering en rood. Onder de voorstelling een boogfries met lotossen en knoppen. Vrij goed werk.
Afk. Pompeji. H. 29,5 cM.

82. Groote lekythos, benedengedeelte en rand zwart. Op den schouder een stafornament en palmetvoluten met intermitteerende ranken. Op den buik bovenaan puntrand, daaronder Hermes, Athena en twee andere vrouwelijke godheden met ranken op den achtergrond in vrij laten archaischen stijl geteekend, met veel graveering en losse kleedbehandeling, eenig gebruik van rood ook voor de versiering van het kleed.
Afk. Pompeji. H. 34,5 cM.

83. Fragmenten van een dergelijken lekythos op dezelfde wijze versierd. De voorstelling toont in denzelfden stijl Hermes, Dionysos met beker, een fluitspelenden sileen en eene maenade met krotaloi; klaarblijkelijk hetzelfde fabrikaat als de vorige.
Afk.? onbekend. H. 34 cM.

84. Kleine, vrij buikige lekythos, benedengedeelte en rand zwart, op den hals een soort stralen, op den schouder een stafornament, waaronder een boogfries met knoppen. Op den buik, eigenaardig in den laat-archaischen stijl met schilderachtig gebruik van rood voor de kleeding, Hermes, Athena, en twee vrouwelijke godheden (vgl. 82). Eene Dorische zuil aan weerszijden. Locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 19 cM.

85. Lekythos als 84 met dezelfde versiering behalve de stralen op den hals. Met veel gebruik van wit en rood slordig geteekend, op den buik Dionysos met twee maenaden. Locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 20 cM.

86. Lekythos als 85. Op den buik vier mannen, waarvan een zittend; een in langen witten chiton gekleed blaast op de fluit. Ranken op den achtergrond. Locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 20 cM.

87. Lekythos als 86. Op den buik de strijd van Theseus met den Minotauros (vgl. XIV [2]) aan weerszijden een man en eene vrouw toekijkend. Bladranken op den achtergrond. Locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 19 cM.

88. Kleine buikige lekythos met lagen rand. Beneden-gedeelte en rand zwart. Op schouder twee lotossen en een blad. Op den buik twee zittende sfinxen en twee personen. Locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 15,5 cM.

89. Kleine lekythos met lagen rand. Beneden-gedeelte en rand zwart. Op den schouder een haan tusschen twee bladeren. Op den buik de strijd van Theseus met den Minotauros (vgl. 87), aan weerszijde eene vrouw. Vrij goed werk met weinig graveering.
Afk. Athene. H. 13,5 cM.

90. Kleine lekythos als 89 met dezelfde versiering, ook met een haan. Op den buik Dionysos en twee maenaden zittende. Ranken op den achtergrond. De kleederen der figuren in vrij lossen stijl gegraveerd, doch zeer slordig. Locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 14 cM.

91. Fijne lekythos, vrij buikig met lagen rand. Het ondergedeelte en de rand zwart, mooi glimmend vernis. Op den schouder een hardloopende haas en een hond (herinnerend aan het Protocorinthische motief vgl. XI [3]). Op den buik drie mannen met kleed en speer in den laten archaischen stijl met schilderachtig gebruik van rood en zeer juiste graveering. Mooi werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 12,5 cM.

92. Lekythos op den schouder staf- en bladornament, de buik geheel zwart. Mooi werk.
Afk. Napels. H. 10 cM.

93, 94. Lekythoi georneerd als 92. Locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 16 en 11,5 cM.

95, 96. Lekythoi als boven, maeander en puntbanden om den zwarten buik. Locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 16,5 en 12 cM.

97. Kleine lekythos als 95, 96.
Afk. onbekend. H. 8,5 cM.

98, 99. Lekythoi, benedengedeelte en rand zwart. Op den schouder een zeer verloopen soort blad- en stafornament. Op den buik in zwart een zeer eigenaardige band van dubbele palmetten en bladeren, tegenover elkaar, door een vlechting verbonden, waaromheen telkens een witte boog. Locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 18 en 13,5 cM.

100, 101. Lekythoi georneerd als 98, alleen om den buik een band van afwisselende palmetten en bladeren door vlechting verbonden. Locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 15 en 12 cM.

102, 103. Lekythoi, overigens georneerd als de vorigen, alleen op den buik bovenaan een maeander en daaronder ranken met voluutpalmetten. Locaal werk.
Afk. Athene en Troas. H. 14 cM.

104. Lekythos, slank met hoogen rand, van onderen zwart, op den schouder blad- en stafornament. Op den buik onder een maeander Apollo met lier en bladranken, Artemis en Leto allen zittende. Zeer ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 19 cM.

105. Dergelijke lekythos, dezelfde versiering, doch gewone gedrongen rand. Op den buik een puntband, waaronder waarschijnlijk een strijd tusschen een held en eene amazone, aan weerszijden eene amazone te paard. Ruw locaal werk.
Afk. Etrurië. H. 19,5 cM.

106. Kleine lekythos, de bovenrand rood geverfd, georneerd ongeveer als 104. Op den buik een puntband, waaronder twee amazonen. Locaal werk.
Afk. Verzameling Canino. H. 11 cM.

107. Lekythos als voren. Op den buik onder een maeander de strijd van Peleus en Thetis, met aan weerszijden eene vrouwenfiguur. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 15 cM.

108. Lekythos als voren. Op den buik een strijd van een held (Theseus?) met een (den Marathonischen?) stier. Op den achtergrond bladranken, als boven, waaraan kleederen enz. hangen. Ruw locaal werk.
Afk. Tanagra. H. 13,5 cM.

109\. Lekythos als voren. Op den buik waarschijnlijk een strijd als bij 108; bijna onherkenbare voorstelling onder een maeanderband. Zeer ruw locaal werk.
Afk. Troas. H. 13,5 cM.

110\. Lekythos als voren. Op den buik onder een puntband, een tweespan, waarop de godin Athena, voor haar Dionysos, voor de paarden eene dansende maenade. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 18,5 cM.
(Vgl. Roulez pl. III).

111\. Lekythos als voren. Op den buik drie strijdende helden, waarvan een gevallen is, en de godin Athena, die tusschenbeiden komt. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 14,5 cM.

112\. Lekythos als voren. Op den buik twee gewapenden en een ruiter. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 15,5 cM.

113\. Lekythos als voren. Op den buik onder een maeander de zeer afgesletene, duistere voorstelling van drie hard loopende personen met eigenaardige mutsen. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 16,5 cM.

114\. Lekythos als voren met langen hals. Op den buik onder een puntband twee groepen van eene zittende vrouw en een staanden man. Zeer ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 15,5 cM.

115—117. Lekythoi als voren. Op den buik onder maeander of puntband een man op kline, waarbij een vrouw met lier zit. Aan weerszijde een man of vrouw op een ezel. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 16, 15,5 en 17,5 cM.

118—121. Lekythoi als voren met gewonen of hoogen rand. Op den buik onder een maeander of puntband, een man op eene kline, waarbij eene vrouw met lier zit. Aan weerszijden eene zittende vrouw. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 15,5, 16, 13, 12,5 cM.

122\. Lekythos als boven. Op den buik onder een maeander een rennend tweespan in een renbaan. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 15 cM.

123, 124. Lekythoi als boven. Op den buik onder een maeander een rennend tweespan met een gewapenden hardloopenden man er naast. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 17, 12,5 cM.
(Vgl. Roulez pl. XVII).

125, 126. Lekythoi als boven met hoogen rand. Op den buik een rennend tweespan, waarnaast waarschijnlijk de godin Athena. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 14,5, en 17 cM.

127. Lekythos geheel als 125. Alleen is de rand boven de voorstelling op een wit overtrek van pijpaarde geschilderd. (Zie 138).
Afk. Athene. H. 12,5 cM.

128. Lekythos als voren. Op den buik bovenaan een puntband op een pijpaarden overtrek (Zie 138). Daaronder een tweespan, in en naast den wagen een persoon, naast de paarden waarschijnlijk Dionysos, voor het span Hermes. Beteekenis der voorstelling onzeker. Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 16,5 cM.

129—137. Lekythoi van verschillende grootte, behalve de eerste allen met hoogen rand. Overigens georneerd als boven, doch op den buik onder een puntbandornament, de voorstelling van een tweespan, waarbij twee personen; naast de paarden een persoon (Dionysos?), voor het span en er naar toe gekeerd zit eene vierde figuur. Zeer grof locaal werk, soms zelfs bijna onherkenbaar.
Afk. Athene. H. 10,5 tot 20,5 cM.

138, 139. Lekythoi geheel als 129 e. v., alleen zijn de ornamenten op schouder en het bovendeel van den buik op een wit overtrek van pijpaarde aangebracht, een overgang als 't ware tot de echte witgrondige soorten (vgl. XVII). Ruw locaal werk.
Afk. Athene. H. 21 en 16 cM.

140, 141. Laat zwartfigurige Attische aryballoi, geheel zwart met uitgespaarden band, waarop in het midden een ruw geteekende maeander.
Afk. Athene. H. 11,5, 8 cM.

142. Miniatuur aryballos, waarschijnlijk laat zwartfigurig Attisch, versierd met banden en bladornament.
Afk. Athene. H. 3,5 cM.

143. Scherven van eene groote vaas met inscriptie.
Afk. Athene. Lang 14 en 7 cM.

144. Scherf van den rand eener groote vaas (?) Aan beide zijden eene figuur. Op den rand rozetten.
Afk. Athene. Lang 16 cM.

In het magazijn opgeborgen zijn onder N°. XV, 37 stuks vaatwerk, waaronder ook tot XVII behoorend en 3 partijen scherven.

XVI. LATE ZWARTFIGURIGE STIJLEN.

In de vierde eeuw voor Chr. (dus na den bloeitijd van den straks te bespreken roodfigurigen stijl) hoort een zwartfigurig soort vaatwerk thuis, dat in Thebe gevonden wordt, en waartoe vooral het z. g. Kabyrion-vaatwerk, genoemd naar de vindplaats, het Kabyrenheiligdom bij Thebe, behoort; zoowel in vorm als in ornamentiek en teekening neemt dit vaatwerk onder het zwartfigurige eene zeer eigenaardige plaats in; de teekening der ornamenten is bijzonder los, figuren van menschen en dieren zijn er in eigenaardig dun vernis, waardoor hier en daar de kleikleur heenschemert, opgelegd, met uitsparing van lijntjes voor binnenteekening. Vooral caricatuurteekening komt hier zeer veel op voor. Zeer nauw sluit zich bij deze Kabyrionvazen het andere in Thebe gevonden late zwartfigurige vaatwerk aan.

Verder brengen we tot deze groep een stuk zeer laat zwartfigurig vaatwerk uit de vierde eeuw of iets later, waarschijnlijk vervaardigd in Zuid-Italië. In ornamentiek vertoont dit stuk eenige verwantschap met het Thebaansche.

We onderscheiden dus:

a. Thebaansch laat zwartfigurig.
b. Zuid-Italiaansch laat zwartfigurig.

Voor *a.* vgl. Athen. Mitth. 1888, blz. 412.

a.

Kast 19. 1. Groote nap, Kabyrionvaatwerk van den gewonen typischen vorm, met eigenaardig op latere tijden wijzend oor. Van binnen zwart, aan den buitenkant versierd met zeer los geteekende wijnstokken

voorzien van ranken en druiven. Daaronder op verschillende plaatsen de op dit vaatwerk veelvuldig voorkomende kraanvogel.
Afk. Thebe. H. 15 cM.

2. Nap als boven doch kleiner, behalve het oor als boven is aan de andere zijde nog een horizontaal oor bewaard (de combinatie van beide ooren komt veel op het latere vaatwerk voor). Van binnen zwart; aan de buitenzijde versiering van horizontale kringen en eene klimoprank.
Afk. Thebe. H. 10,5 cM.

3. Kabyrionscherf met negerkop in boven beschreven techniek.
Afk Thebe. L. 7 cM.

4. Pot (soort pyxis) Thebaansch zwartfigurig vaatwerk. Van binnen zwart; op den rand een uitgespaarde cirkel met puntversiering. De voet zwart, de buik door een breeden band in twee friezen verdeeld, waarvan de bovenste weer eene variatie op het klimop-rankmotief, de onderste een in zeer eigenaardigen laten stijl geteekenden rand van lotossen en palmetten bevatten.
Afk. Thebe. H. 11 cM.

b.

5. Pot, soort lekane met deksel en eigenaardig gevormde opstaande ooren en uitsteeksels, vrij laat Zuid-Italiaansch model. Op het deksel zijn drie wijd uitstaande palmetten geschilderd door de bladen zelf uit te sparen en den omtrek zwart te vernissen (feitelijk roodfigurige techniek). Aan voor- en achterzijde van den buik is van het geheel zwart geverniste oppervlak een groot vak uitgespaard, waarin, omgeven door eene puntbandlijst, zeer wijduit geteekende, in stijl aan de vorige (n°. 4) herinnerende palmetten en lotossen in zeer verloopen vorm aangebracht zijn.
Afk. Capua. H. 18 cM.

XVII. ATTISCH WITGRONDIG VAATWERK.

a. Hiertoe rekenen we in de eerste plaats zwartfigurig vaatwerk, evenals de gewone Attische soorten, waarbij echter het vaasoppervlak, alvorens de zwarte kleur er opgebracht werd, met wit overtrokken is. Het is beschilderd in den lateren zwartfigurigeu stijl. Hiertoe behooren ook tal van lekythen als boven (XV)

echter met dit verschil, dat de teekening hier ook op een witten grond is aangebracht.

b. Bij deze lekythen sluit zich de bekende groep der witte graflekythen aan, waarbij de buik met eene dikke laag pijpaarde is overtrokken, waarop de figuren in omtrekteekening of kleuren zijn aangebracht. Deze lekythen, bestemd voor het gebruik bij den grafcultus, werden altijd met bepaalde, meestal op den dood en de doodenvereering betrekking hebbende voorstellingen beschilderd. Ze behooren in de laatste helft van de 5de eeuw.

Vgl. „Pottier, Lécythes blancs Attiques", „Murray White Athenian, vases", „J. H. Holwerda Jr., die Attischen Gräber der Blüthezeit" blz. 74 e. v. „Rayet et Collignon. Histoire de la céramique Grecque" blz. 215 e. v.

a.

Kast 20. 1. Oinochoë met klaverbladvormige monding. Hals en ondergedeelte geheel zwart, verder een bekleedsel van witte fijne aarde, waarop op den schouder een zwart stafornament en daaronder, in laat zwartfigurigen stijl met veel graveering, de strijd van Heracles met den leeuw. Op den achtergrond een boom met ranken en de wapenrusting van Heracles. De voorstelling is hier en daar sterk bijgeschilderd.

Afk. Verzameling Canino. H. 22 cM.

2. Skyphos, de rand en het ondergedeelte zwart; daaronder op een wit bekleedsel als boven, aan beide zijden een leeuw en een zwijn onder een boom, vrij slordige teekening met weinig graveering en rood. Onder de ooren een klimopblad.

Afk. Verzameling Canino. H. 8 cM.

3, 4. Soort skyphoi, zeer late vorm. Tusschen den zwarten rand en het zwarte ondergedeelte een witte band als boven, waarop aan beide zijden twee zittende figuren. Naast de ooren een palmet met eene rank. Zeer laat ruw zwartfigurig werk.

Afk. Verzameling Canino. H. 6,5 cM.

5. Kleine aryballos met breed plat grondvlak. Het ondergedeelte en het oortje zwart, de hals rood. Verder geheel met wit overtrokken, waarop aan de voorzijde, in zwarte lijnteekening, een figuurtje in een mantel gehuld. (De teekentechniek behoort tot de eerste soort der volgende groep *b*).

Afk. Verzameling Canino. H. 6 cM.

6—11. Lekythen gelijk de locale stukken van XV *j*., van onderen zwart, de hals en schouder rood gekleurd met grof blad- en stafornament; de buik met een wit bekleedsel, waarop tusschen horizontale banden bestaande uit een ruitjesornament of maeander, een eigenaardig ornament van klimopranken met bladeren en bloesems.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 19 tot 13,5 cM.

12. Lekythos als 6—11, alleen op den buik bovenaan een zwarte band met eene uitgespaarde zigzagstreep; daaronder een ruitjesornament en dan een band van ranken en palmetvoluten. Locaal ruw werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 19 cM.

13. Lekythos als boven doch met hoogen rand. Op den buik onder een puntband tweemaal de voorstelling van twee in een mantel gehulde personen, die elkaar omhelzen. Ranken op den achtergrond. Locaal Attisch ruw werk.
Afk. Napels. H. 15 cM.

14. Dergelijke lekythos, grooter model. Versiering als voren. Op den buik onder een band van ruitornament de voorstelling van een vierspan, een persoon in den wagen Naast den wagen waarschijnlijk Apollo met de lier en Dionysos. Voor de paarden er heen gewend een zittende persoon (dezelfde voorstelling als (XV *j* 129—137). Vrij ruw locaal werk uit Attica.
Afk. Tripoli. H. 24 cM.

15. Kleine lekythos als 13. Op den buik dezelfde versiering als 14 doch voor de paarden een loopende persoon, alles in zeer ruwe schildering. Locaal Attisch werk.
Afk. Athene. H. 12,5 cM.

16. Gedeelte van een lekythos als boven. Op den buik onder een maeander eene schildering van drie personen, zeer ruw en later bijgeschilderd. Eene zuil duidt het huis aan, waarin deze personen zich bevinden.
Afk. Smyrna. H. 14 cM.

17. Lekythos, grooter model met hoogen rand. Van onderen zwart; schouder en hals roodgekleurd, met opgeschilderd blad- en stafornament, ruw geteekend. Op het witte bekleedsel van den

buik onder een puntband in ruwe teekening, met grove graveering, twee zittende en twee staande vrouwen. Grof locaal werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 21,5 cM.

19. Kleine lekythos als 13. Op den buik is op een wit overtrek eene zeer beschadigde teekening. Bovenaan een maeander; van de voorstelling daaronder is alleen een band, taenia, en het bovengedeelte van eene in omtrek geteekende vrouw behouden. De teekentechniek behoort reeds half tot de volgende groep.
Afk. Athene. H. 13 cM.

20. Groote lekythos, hooge rand. Het ondergedeelte zwart, op den roodgeschilderde schouder een stafornament en daaronder eene rij omlijnde palmetten met voluten. Op den buik tusschen twee puntbanden op witten grond in laat-archaische teekening met zeer schilderachtig gebruik van rood en weinig graveering de verjongingskuur door opkooking, die Medea op Jason toepast. Deze staat in den ketel, boven het vuur aan beide zijden eene zittende vrouw, waarvan één Medea en een man, waarvan één waarschijnlijk Aeson.
Afk. Verzameling Canino. H. 34,5 cM.

b.

21. Witte lekythos nog gedeeltelijk tot de vorige groep behoorende, de schouder is n.l. nog rood met blad- en stafornament als boven. Het ondergedeelte zwart. Op het witte oppervlak van den buik tusschen maeanders in dun bruin en paars vernis eene vrouw, zittend op een stoel met een krans in de hand, op den achtergrond een band, taenia.
Afk. Griekenland. H. 19 cM.

22. Witte lekythos. Op den schouder, onder een kymarand een palmetvoluten-ornament zeer los geteekend. Op den buik onder een maeander eene scene van twee jongelingen met speren bij een grafsteen staande. Deze lekythos is geheel beteekend met lijnteekening zonder kleuren. Hij is feitelijk als een overgang tusschen de vorige groep en deze te beschouwen.
Afk. Athene. H. 36 cM.

23. Dergelijke lekythos in dezelfde techniek beschilderd. Op den schouder een dergelijk palmettenornament, bijna geheel uitge-

wischt; op den buik eene dergelijke scene, twee personen bij een graf; de een, een jongeling, draagt eene speer; de tweede, eene vrouw, eene offerschaal.
Afk. Athene. H. 34 cM.

24. Dergelijke lekythos als 23, met eene dergelijke versiering en voorstelling; een deel van het ornament op den schouder, en het grootste gedeelte der twee personen, een man met speer, eene vrouw met taenia, is valsch. Op de trap van den grafsteen is een lekythos als deze afgebeeld; het grafmonument is met taeniën versierd.
Afk. Athene. H. 32,5 cM.

25. Dergelijke lekythos. Op den schouder een kymaornament en voluutranken. Op den buik, onder een maeander, twee personen, waarvan een een helm houdt. De teekening met rood heeft veel geleden en is sterk vervalscht.
Afk. Athene. H. 32,5 cM.

26. Dergelijke lekythos, op den schouder eene kyma- en palmetvoluutversiering; op den buik, onder een maeander, eene vrouw en een knaap, gehuld in een mantel, met eene lier in de hand, staande bij een grafmonument.
Afk. Athene. H. 26 cM.

27. Dergelijke lekythos met dezelfde ornamentiek; op den buik eene vrouw en een in een mantel gehulde jongeling bij een grafmonument.
Afk. Athene. H. 24,5 cM.

28. Dergelijke lekythos met dezelfde ornamentiek; op den buik zijn alleen nog sporen van een persoon met mantel en een met taeniën versierd grafmonument.
Afk. Athene. H. 24 cM.

29. Dergelijke lekythos met dezelfde ornamentiek. De voorstelling is weer een met taeniën versierd grafmonument waarbij een in mantel gehulde jongeling en eene vrouw met eene taenia in de hand.
Afk. Athene. H. 23 cM.

30. Dergelijke lekythos met dezelfde ornamentiek, ook met rood. De voorstelling is een grafmonument met taeniën versierd,

waarbij een in een mantel gehulde jongeling en eene vrouw met schaaltje en kan in de hand.
Afk. Athene. H. 26 cM.

31. Dergelijke lekythos met dezelfde ornamentiek. De voorstelling toont een met palmet gekroond grafmonument, waarbij een man, in mantel gehuld en eene vrouw met eene groote schaal voor offeranden.
Afk. Athene. H. 16,5 cM.

32. Dergelijke lekythos; het ornament bijna geheel uitgewischt evenals de teekening, waarvan slechts de mantel van een persoon en enkele vage sporen zichtbaar zijn.
Afk. Athene. H. 20 cM.

33. Dergelijke lekythos, met sterk uitgewischte ornamenten (dezelfde als boven) en teekening. Deze stelt voor Charon (links zijn diens handen en de punt van zijne boot duidelijk zichtbaar) die eene doode vrouw (de persoon rechts) ontvangt, welke door Hermes (de persoon in het midden met een mantel), tot hem geleid wordt.
Afk. Athene. H. 34 cM.

34. Dergelijke lekythos met geheel afgesleten teekening.
Afk. Athene. H. 33 cM.

XVIII. ATTISCH ROODFIGURIG VAATWERK.

Uit de zwartfigurige kunst heeft zich in de tweede helft van de 6de eeuw de roodfigurige kunst ontwikkeld. Deze gaat in de beschildering van het vaatwerk juist omgekeerd te werk als de vorige, die slechts op het vaasoppervlak het silhouette in zwart schildert. De kunstenaar, die in de roodfigurige techniek werkt, schildert daarentegen met het penseel eerst den omtrek der figuren in breede zwarte lijn. Daardoor verschijnt dus de figuur zelf in het rood van het vaasoppervlak, dat soms door toevoeging van verf hooger gekleurd is. Daarna wordt met eene stift de binnenteekening schetsmatig in de figuur aangegeven, die dan met eene vernisstift in zoogenaamde reliefijnen of wel in penseellijnen van zeer dun vernis wordt nageteekend. Hierna wordt het overschietende deel van het vaasoppervlak met zwart vernis geheel beschilderd. Het spreekt

vanzelf, dat deze techniek in fijn teekenen veel vrijer is, dan de zwartfigurige, en op deze roodfigurige vazen heeft zich dan ook, onder invloed van de eigenlijke schilderkunst, de vazen-teekenkunst tot haar grootsten bloei ontwikkeld. De tijd van den hoogsten bloei dezer kunst, vooral in de kringen van de groote kunstenaars, die zich als 't ware eerst om Epiktetes, daarna om Euphronios groepeeren, en wier namen ons bewaard zijn, daar ze vaak hunne producten met hun naam teekenden, valt omstreeks het jaar 500 en daarna. Eerst nog vrij stijf en archaisch in haar werk, heeft ze zich in toenemende mate daarvan losgemaakt. Meer en meer zien we perspectief en beweging optreden. Toch is deze kunst ook in haar bloeitijd nog streng van teekening en is er nog menige archaische trek in te bespeuren. Volle losheid en vrijheid van beweging zien we eerst omtrent 't midden van de vijfde eeuw verschijnen, wanneer reeds te groote pracht en eene zekere slordigheid haar spoedig verval aankondigen. Meerdere kunstenaarsnamen te noemen is overbodig; het museum bezit geen geteekende stukken. Slechts wanneer een bepaald stuk op grond van zijn stijl door eenig geleerde aan een bepaald kunstenaar wordt toegeschreven, zullen wij dien vermelden. Vooraf waarschuwen we echter reeds dat men onzes inziens met eene dergelijke toewijzing voorzichtig zijn moet.

Ook hier is het practisch het beste deze groep naar den vorm der vazen in onderafdeelingen te verdeelen. We onderscheiden dus:
a. Kylikes, b. Skyphoi, c. Pyxides en verwanten, d. Hydriae (Kalpis), e. Oinochoai, f. Krateres, g. Stamnoi, h. Amphorae, i. Lekythoi, j. Aryballoi, k. Askoi.

Vgl. „Hartwig Meisterschalen" „Furtwängler und Reichhold l. l." „Rayet et Collignon l. l." „Klein, Euphronios," „Klein, Vasen mit Meistersignaturen."

a.

1. Kylix, van binnen zwart. Het binnenbeeld, door een eenvoudigen maeander omgeven, vertoont een in een mantel gehulden persoon, met aan den wand hangend paelestragereedschap. Op de buitenzijde, aan den eenen kant drie mannen in mantel gehuld (een hiervan zeer gelijkend op 't binnenbeeld) en een band aan den wand hangende; aan den anderen kant een zittende man en een staande, die, op een stok geleund, aan een meisje een handspiegel overreikt. De teekeningen zijn streng, stijf en zuiver in profiel gesteld, de kleedbehandeling in enkele lijnen in archaischen stijl; eigenaardig zijn het lange bovenvlak van den schedel, **Kast 21.**

de vrij sterk ontwikkelde onderkin met uitgewerkte onderlip en vooral het oog, een kring met stip, waarbij hier en daar pogingen zijn aan gewend het in perspectief en face te teekenen; onder de ooren eenvoudige palmetten en voluten.

Afk. Verzameling Canino. W. 23,5 cM.

Vgl. A. E. J. Holwerda in het Jahrbuch des Instit. IV 24 e. v.

2. Kylix als boven; het binnenbeeld, omgeven door een maeander met kruisen afgewisseld, vertoont een man zittend in een stoel, op de fluit spelend en een knaap voor hem, het hoofd achterover, zingende. Aan den wand hangt een band (mogelijk een blad met zangtektst?). De buitenkant vertoont tusschen groote palmetvoluten aan de ooren een komos, zes mannen, feestgenooten, dansende en spelende, met lier of beker bij zich. De teekening is grootendeels streng, vooral de kleedbehandeling. Echter is de beweging der lichamen, die gedraaid, en face of troisquarts geteekend zijn, zeer goed en getuigend van groote vergevorderdheid; vooral de gedraaide musculatuur van de personen, troisquart op den rug en en face, de laatste tevens met dunne penseellijntjes, is zeer mooi. Ook de stand der voeten is vrijer. Eigenaardig is verder het oog, geteekend als bij N°. 1 en de verschillende baardbehandeling bij de verschillende personen. Bij den zittenden persoon binnenin is blijkbaar de oorspronkelijk met de stift ingekraste schets niet geheel gevolgd, en loopen hier en daar ingekraste schetslijnen door de figuur. Dergelijke schetslijnen zien we ook bij den man met den beker aan de buitenzijde, waar het vernis afgesleten is.

Afk. Verzameling Canino. W. 24 cM.

Vgl. „Leemans, de Zangles". „A. E. J. Holwerda in het Jahrbuch IV 24, e. v."

3. Kylix als voren; binnenin, door een eenvoudigen maeander omgeven, een man met speren, een Atheensch ruiter waarschijnlijk. Aan den buitenzijde aan den eenen kant een jongeling in ruiterkleeding, die een paard wegvoert, daarachter een man; aan den anderen kant een als een ruiter gekleed jongeling tusschen twee mannen; aan beide kanten wordt de plaats door Ionische zuilen en aan den wand gehangen voorwerpen gekarakteriseerd. Onder de hengsels kleine palmetten en voluten. Lossere teekening vooral in de kleedbehandeling met vrije plooien; stijfheid hier en daar in de lichaamsdraaiingen. Het oog is door eene punt gevormd, welke vrij goed op hare plaats is aangebracht; zoodat

het vrij wel in profiel staat. Eigenaardig is weer de verschillende behandeling van baard en haar bij de verschillende personen; de binnenteekening der personen is slechts in relieflijnen.

Afk. Verzameling Canino.

Vgl. „A. E. J. Holwerda in het Jahrbuch IV 24 e. v."

4. Kylix als voren; binnenin, door een met kruisen afgewisselden maeander omgeven, een hoplitodrome (gewapende hardlooper), die den eindpaal bereikt. Aan de buitenzijde om de ooren drie klimopbladeren; verder bacchische voorstelling van maenaden en saters. Naast betrekkelijke losheid in kleedbehandeling en sommige bewegingen staat onbeholpenheid in draaiing van het lichaam, vooral bij de omkijkende personen. Het oog is evenals bij de vorige schaal vrij wel in profiel en door eene punt gevormd, de binnenteekening door relief- en dunne penseellijnen; er is iets slordigs in de teekening, die overigens zeer verwant is met die van N°. 3.

Afk. Verzameling Canino. W. 22,5 cM.

Vgl. „A. E. J. Holwerda in het Jahrbuch IV 24 e. v."

5. Kylix als voren; binnen in, door een gecompliceerden maeander omgeven, Hermes met hoed en staf, wijn plengende uit eene schaal. Aan de buitenzijde onder de ooren palmetten en voluten, met klimopbladeren er naast. Aan de eene zijde een zittend meisje met ballen spelende, aan weerszijden een jongeling met een liefdesgeschenk, een vogel en een appel. Aan de andere zijde drie meisjes met band, bal, bloemtak en fleschje (bombylios) in de hand. Teekening als de vorigen, ook het oog, de binnenteekening enz. De behandeling der kleeding is vrij los. Aan de eene zijde rechts van den zittenden persoon en aan de andere zijde links van den persoon in het midden staat flauw leesbaar καλος (mooi).

Afk. Verzameling Canino. W. 23 cM.

Vgl. „Roulez, Vases peints XV", „A. J. J. Holwerda in het Jahrbuch IV 24 e. v."

6. Kylix als voren, doch grooter en met afzonderlijk geprofileerden rand. Op de binnenzijde in een door sterfiguurtjes afgewisselden maeander een podium, waarop de godin Athena, of haar beeld, waarvoor een man zijn stemsteentje neerlegt; het is eene variatie op een gedeelte van de groep om de buitenzijde, waar waarschijnlijk het proces tusschen Ajax en Odysseus om de wapenen van Achilles is afgebeeld. Aan den eenen kant staat achter een

podium dezelfde afbeelding van Athena, waarvoor twee mannen hun stemsteenje deponeeren. Twee jongelingen staan achter hen. Aan den anderen kant staat een treurende man (Ajax), door een ander getroost en een man in volle wapenrusting (Odysseus), wien een ander man een kleedingstuk overreikt. Eene Dorische zuil, twee altaren onder de ooren, benevens opgehangen wapenen tegen een wand karakteriseeren de plaats der handeling. Bij Odysseus en op een der altaren staat καλος (mooi). De verklaring van deze scène vindt men in eene schaal van Duris, aan welken meester we ook door den stijl van ons stuk herinnerd worden; de teekening is nog zeer streng vooral in kleedbehandeling en met betrekkelijk geringe wending uit het profielvlak; toch zijn hier en daar enkele goedgeslaagde verkortingen waar te nemen; ook het oog staat in de meeste gevallen goed en face. Merkwaardig is ten slotte de nonchalante teekening der voeten en het zware ondergezicht, met uitgewerkte onderlip, der baardelooze personen.

Afk. Verzameling Canino. W. 27 cM.

Vgl. „Roulez pl. II" en voor de bovengenoemde Durisschaal „Furtw. und Reichhold pl. 54."

7. Kleinere kylix als 5. Binnen in een slordig geteekenden met kruisen afgewisselden maeander, een zittende persoon in mantel en een staande met een helm in de hand; merkwaardig is ook hier, de slordige teekening der gezichten en de zeer losse, doch slordige kleedbehandeling. Aan de buitenzijde bevindt zich onder de ooren eene zeer gecompliceerde groote compositie van palmetten en voluutranken. Daartusschen aan beide zijden naakte jongelingen in de palaestra. Ook hierbij is de teekening vluchtig. In de houding der personen, de draaiing en de teekening der gezichten is veel, dat deze schaal reeds tot eene latere periode doet rekenen. Ook de kleedbehandeling, de slordige maeander en vooral ook het gecompliceerde ornament onder de ooren wijzen op eene latere periode.

Afk. Verzameling Canino. W. 22,5 cM.

8. Groote kylix. Aan de binnenzijde in een met allerlei figuren gecompliceerde maeander, een dansende sater en eene maenade. Aan de buitenzijde onder de ooren hetzelfde gecompliceerde ornament van palmetten en voluutranken als bij 7 en daar tusschen scènes van saters en maenaden. Deze schaal is vrijwel geheel in den vrijen stijl geschilderd; de draaiingen als b.v. die van het lichaam van den dansenden sater met de musculatuur

in relief- en penseellijnen zijn zeer goed geslaagd; boven het oog in profiel is thans ook het ooglid door een vernisstreepje aangegeven; de kleedbehandeling is vrij. Toch herinnert nog menig détail, vooral in de houding van sommige maenaden enz., aan den strengen stijl, die nog niet zoo ver verwijderd schijnt. Ook de ornamenten komen hiermee overeen (vgl. 7). Merkwaardig is eindelijk nog het gedrongene van verscheidene figuren.

Afk. Verzameling Canino. W. 27 cM.

9. Kylix, latere vorm en schildertechniek. Aan de binnenzijde binnen een maeander een zittende jongeling bij een waschbekken. Aan de buitenzijde, tusschen een zeer gecomplicrerd palmetten-ornament, aan beide zijden een in een mantel gehulde persoon en een eros. Vrij slordig werk, uit de laatste helft van de 5ᵉ eeuw.

Afk. Italië. W. 19 cM.

10. Scherven van eene groote kylix (tot een geheel samengevoegd); beschilderd in den vroeg-roodfigurigen stijl. Het binnenbeeld, een zich wapenend soldaat, staat slechts binnen een eenvoudigen cirkel. Aan de buitenzijde palmetten om de ooren en daartusschen aan beide zijden eene gevechtsscène. De teekening is zeer streng, de houding der personen is, voor zoover na te gaan, stijf en onhandig. Zeer vroeg roodfigurig werk.

Afk. Italië.

11. Platte kylix zonder voet. De teekening aan de binnenzijde eenvoudig omlijnd; ze stelt voor een jongen met halters bij een paal in de palaestra. De teekening ervan is zeer onvast; ook is het merkwaardig, hoe daarbij de oorspronkelijke ingekraste schets niet is gevolgd. Aan de buitenzijde onder de ooren een ornament van palmetten en voluutranken. Daartusschen weder scènes uit de palaestra; de knaap met het houweel woelt den grond om voor het springen (vgl. n° 30). Ook hier vertoont de teekening dezelfde onvastheid en stijfheid, die meer aan den onervaren maker dan aan de periode moet worden toegeschreven, daar de houding der personen en détails, als het aangeven van het ooglid, en de losse kleedbehandeling, zeker bewijzen, dat de geheel vrije ontwikkeling niet ver meer af is.

Afk. Verzameling Canino. W. 21 cM.

b.

12. Skyphos met een horizontaal en een verticaal oor, 4e-eeuwsche vorm. Aan beide zijden een gevleugelde persoon in laten roodfigurigen stijl, waarschijnlijk Attisch 4e eeuwsch.
Afk. Italië. H. 8 cM.

13. Dergelijk skyphos, kleiner. Aan de eene zijde een sater, aan de andere een wolf in denzelfden stijl als boven.
Afk. Italië. H. 6 cM.

c.

14. Pyxis met deksel, op drie breede pooten; het deksel, versierd met kyma en bladrank. Op den buik boven een kyma de voorstelling van eene huisdeur, waarvoor twee vrouwen, aan wie eroten toiletkisten brengen. Op den grond een toiletmand (kalathos). Latere Attisch-roodfigurige stijl van het laatst van de 5de of begin 4de eeuw.
Afk. Tripoli. H. 23 cM.

15. Pyxis met deksel, op drie pooten. Op het deksel eene halve bladrank, een stafornament en daartusschen eene dierfries. Op den bladrand, de voorstelling van een huis waarin staande en zittende vrouwen benevens eroten, allen met toiletdoozen, manden of toiletartikelen. Late Attisch-roodfigurige stijl van het laatst van de 5de of begin 4de eeuw.
Afk. Athene. H. 14 cM.

16. Kleine pyxis met deksel, geheel met kyma en bladrankornamenten versierd in denzelfden laten roodfigurigen stijl.
Afk. Athene. H. 5,5 cM.

17. Dergelijk deksel, waarop eene sfinx, een haas en een eros zijn afgebeeld. Stijl enz. als 16.
Afk. Tripoli. W. 8 cM.

18. Grooter dergelijk deksel. Op den knop een kymaornament verder dieren in eigenaardig slordigen pointilleerstijl; evenals de vorige laat-Attisch-roodfigurig uit de 4e eeuw, moeilijk van onder-Italiaansche stukken te onderscheiden.
Afk. Athene. W. 14,5 cM.

19. Psykter, de voet geheel zwart. Op den schouder een stafornament om den buik vrouwen en eroten met toiletkisten, toiletgerei enz. Alles in denzelfden laat-Attisch-roodfigurigen stijl, als 16, doch minder slordig van uitvoering.
Afk. Athene. H. 23 cM.

d.

20. Kalpis, geheel zwart, op den buik alleen vooraan tusschen de ooren een band van palmetten en voluten. Buiten om den rand een kymarand. Op den schouder, omgeven door maeander, puntband en kyma, de voorstelling van een strijd tusschen twee Grieken en twee kentauren; zeer mooie teekening bijna geheel in zuiver streng-roodfigurigen stijl. Slechts zwakke pogingen om het oog in profiel te brengen en eene enkele mislukte poging tot verkortteekening of draaiing; overigens geheel in profiel geteekend.
Afk. Verzameling Canino. H. 37,5 cM.
(Roulez, pl. XI).

21. Kalpis iets slanker van vorm, grootendeels zwart. Boven om den rand een kymaornament. Onder aan den hals een band van door bogen omringde palmetten; midden op den buik een door kransen afgewisselde maeanderband. Tusschen beide ornamentbanden in de voorstelling van Zeus en Hera, gezeten, eene Nike, die Zeus bekroont en Hermes. De teekening is uit de latere periode van den streng-roodfigurigen stijl; hoewel in vele opzichten nog streng, is vooral in kleedbehandeling, lichaamshouding en draaiing reeds vrij wat losheid waarneembaar.
Afk. Verzameling Canino. H. 37,5 c.M.
(Roulez, pl. I).

22. Kleine kalpis, geheel zwart; aan de voorzijde, tusschen twee kymabanden, een meisje met toiletkist en daarnaast een voluutrankmotief, dat in de late roodfigurige stijlen veel voorkomt. De teekening is vrij vluchtig in den laat-roodfigurigen stijl aan 't einde van de 5de of begin 4de eeuw. Waarschijnlijk Attisch.
Afk. Tripoli. H. 23,5 cM.

23. Dergelijke kleine kalpis. De teekening toont eene vrouw met bombylios in de hand bij een altaar (?). De teekening is zeer vluchtig van denzelfden laten roodfiguren stijl. Waarschijnlijk Attisch.
Afk. Tripoli. H. 11 cM.

e.

24. Slanke oinochoë met klaverbladvormige tuit en hoog oor. Op den schouder een kymaornament; onder aan den voet een met kruisen gecompliceerde maeanderband. Daartusschen de strijd van Herakles en Apollo om den drievoet, links de godin Athena, rechts Artemis. De teekening is zeer mooi in streng Attisch

roodfigurigen stijl. De binnenteekening uitsluitend door relieflijnen, zeer strenge kleedbehandeling in stijve plooitjes, bij sommige personen eene poging om het oog in profiel te zetten bij andere niet; eene enkele geslaagde poging tot verkortteekening als bij Herakles' been.

Afk. Verzameling Canino. H. 29,5.

(Roulez, pl. VIII).

25. Klein kannetje met klaverbladvormige monding. Op de voorzijde slordig in laten roodfigurigen stijl tusschen twee kymabanden een hardloopende knaap met onherkenbare voorwerpen in de hand, tusschen twee drievoeten, waarop kannen enz. staan. Waarschijnlijk Attisch roodfigurig; zeer ruw werk.

Afk. Tripoli. H. 9 cM.

26. Dergelijk kannetje. De voorstelling hier in denzelfden stijl geteekend als die van 25, een knaap, die met uitgestrekte handen op eene tafel toeloopt, is eveneens niet verklaarbaar. Attisch roodfigurig, ruw werk.

Afk. Athene. H. 9 cM.

27. Kannetje met klaverbladvormige tuit, geheel zwart. Op den schouder een soort loopende-hondornament. Op den buik personen in een mantel gehuld en daartusschen een naakte persoon; twee ervan hebben schalen (?) in de hand. De klei is door bijvoeging van rood zeer hoog gekleurd. De teekening is zeer ruw en slordig in dien laten roodfigurigen verval-stijl, die in de vierde eeuw in Athene, maar vooral ook in Zuid-Italië heerschte, welke beiden dan zeer moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn. Waarschijnlijk is het stuk Attisch.

Afk. waarschijnlijk Athene. H. 17 cM.

f.

28. Groote krater (klokkrater). Boven om den rand eene laurierbladrank (eigenaardig voor den lateren vrijen stijl). Onder aan den buik een gecompliceerde maeander met kruisen. Onder de ooren gecompliceerd palmetten- en volutenornament. Aan de plaatsen, waar de ooren zijn aangezet, een uitgespaard veld met een stafornament. Tusschen de groote ornamentband aan beide zijden de voorstellingen, geteekend in den zuiveren vrijen Attischen stijl, kort na 't midden van de 5[de] eeuw: losse kleedbehandeling, dubbele streep voor het ooglid, afwijking van de plaatsing in profiel enz.; toch eenige resten van stijfheid in de

houding en draaiing der lichamen; eenige slordigheid in het verloop der lijnen van de binnenteekening. De voorstellingen toonen aan de eene zijde drie in hun mantel gehulde jongelingen, een in deze periode en later zeer veel voorkomend motief en aan de andere twee jongelingen en een meisje met eigenaardige waaiervormige hoofddeksels op, een dans uitvoerende. De palen dienen ter karakteriseering van de plaats.

Afk. Rome. H. 40 cM.

29. Groote klokkrater, geheel zwart, alleen om den rand de laurierbladrank en daaronder een kymarand. Palmet-voluut aan de ooren. Waarschijnlijk werk uit ongeveer dezelfde periode als de vorige.

Afk. Napels. H. 37,5 cM.

30. Kleine krater. Om den rand kymaornament; onder de voorstellingen een maeander. Aan de eene zijde een jongeling in een mantel, met band in de hand; aan de andere twee jongelingen in de palaestra, een met een houweel (vgl. n°. 11); de paal karakteriseert de plaats. De teekening is vluchtig, en vrij laat-roodfigurig. Waarschijnlijk Attisch.

Afk. Tripoli. H. 16 cM.

(Vgl. „A. E. J. Holwerda, Arch. Zeit. 1881, 205").

31. Slanke krater. Onder aan den rand een stafornament; onder de voorstellingen kyma, en eene afgebroken golfijn. Aan den eenen kant twee personen in mantel gehuld, aan den anderen eene vrouw en een sater met bombylios. Dorische zuilen karakteriseeren de plaats. De teekening is in zeer dof vernis in denzelfden laten roodfigurigen Attischen stijl als 16, waarschijnlijk Attisch.

Afk. Attica. H. 22,5 cM.

g.

32. Stamnos. Om den rand kymaornament; op den schouder een stafornament; om de ooren palmetten en voluutranken; onder de voorstellingen een gecompliceerde maeander. Aan de eene zijde Dionysos met beker en tak, een sater en eene maenade met kistje en tak; aan de andere zijde een treurende jongeling, zittend, voor hem een jongeling, die hem troost, achter hem eene vrouw met een helm in de hand (waarschijnlijk Achilles treurend om Patroclos en Thetis, die hem nieuwe wapenen brengt?). De teekening is geheel in strengen stijl met eigen-

aardige ronde vormen en pogingen om het oog in profiel te brengen.
Afk. Verzameling Canino. H. 29,5 cM.

h.

Kast 23. 33. Groote amphora, prachtig glimmend zwart met gedraaide ooren (z. g. Nolaansche amphora). Aan de eene zijde Athena in lang gewaad, en borstharnas (aegis), helm en speer in de hand; aan de andere zijde eene gevleugelde godin eveneens in lang kleed met schaal en oinochoë in de hand (Hebe). De stijl is zeer mooi streng archaisch, groote rijkdom van vouwen, de kleedbehandeling geheel op archaische wijze, zwakke afwijking van de profielpositie der personen, poging de oogen in profiel te plaatsen. Onder de voorstellingen een gecompliceerde maeanderband; onder aan de ooren kymaornament.
Afk. Verzameling Canino. H. 60 cM.

34. Amphora van eigenaardige ronde vormen, geheel zwart; op beide zijden in roodfigurigen stijl een gewapende hardlooper (hoplitodiome); slechts zeer zwakke afwijking van de profielstelling, stijve houding, binnenteekening behalve met relief- ook met dunne penseellijnen, poging het oog in profiel te zetten. Onder de voorstellingen een maeanderband.
Afk. Verzameling Canino. H. 44,5 cM.

35. Amphora als 34. Aan de eene zijde een man in mantel op een stok geleund met een konijn in de hand, aan de andere zijde een opschrikkende sater met eene lier in de hand. De teekening is wel streng roodfigurig, ook wat de kleedbehandeling betreft; echter ziet men daar toch eenige ronding in, verder eene vrij gelukkige afwijking van de profiel-positie en vooral in het lichaam van den sater, met relief en penseellijntjes geteekend, eene zeer geslaagde draaiing en houding. Eigenaardig zijn verder het ringbaardje van den man, en het zeer realistisch geteekende satergezicht; de positie der oogen is ook vrij juist. Onder de personen een gecompliceerde maeander.
Afk. Verzameling Canino. H. 45 cM.

36. Fragmenten van eene groote amphora tot een geheel samengesteld. Om den voet zwarte stralen in een uitgespaard veld; op de ooren klimopbladornament. Aan beide zijden eene voorstelling, van boven en op zij door palmet-voluutranken, aan

den onderkant door eene boogfries met knoppen omlijst. Aan den eenen kant Dionysos met beker en rank en twee maenaden met klappers en thyrsos in de hand. Aan den anderen kant twee strijdende mannen, door een derde gescheiden en twee knielende jongelingen, die de strijdenden tegenhouden. Deze laatste voorstellingen zijn op verschillende wijzen o. a. als de strijd van Ajax en Odysseus om de wapenen van Achilles verklaard, echter zonder voldoenden grond. De teekening van beide zijden is streng archaisch met zeer veel zorg voor de archaische kleedbehandeling en groote stijfheid in de personen en hunne houding. Bijna geheel volgehouden is de plaatsing der personen in profiel; daarentegen bij de knielende personen vrij goed gelukte draaiing en poging om 't oog in profiel te teekenen. Alles maakt deze amphora tot een prachtstuk van den strengen stijl, dat door verschillende geleerden aan den vazenschilder Oltos of aan Euthymides wordt toegeschreven, onzes inziens zonder grond.

Afk. Verzameling Canino.

(Vgl. over dit stuk „Hartwig, Meisterschalen" blz. 80 en „Hoppin, Euthymides" blz. 22. „Robert, Archeol. Märchen". „Roulez', pl. XIII).

37. Amphora, op den hals aan beide zijden een gecompliceerd ornament van palmetten en voluutranken. Op den schouder een stafornament. Onder de ooren op den buik een groot gecompliceerd ornament van palmetten en voluutranken, als boven, en beneden onder de voorstellingen een rondloopende gecompliceerde maeanderband. Aan de eene zijde is afgebeeld Triptolemus op zijn vleugelwagen en Persephone (Kore) met kan en korenaren (?) in de hand; aan den anderen kant de godin Iris, die op een in mantel gehulden man toevliegt. Behalve in de ornamentiek van de vaas zijn er ook in de teekening vele verschijnselen van eenen vrijeren stijl waar te nemen, als de kleedbehandeling van den man, de plaatsing van het oog der personen, de stand van Persephone enz.; daarnaast toch nog eenige stijfheid in den stand der andere personen. Dit alles wijst ons stuk zijne plaats aan, op den overgang van strengen tot vrijen stijl.

Afk. Verzameling Canino. H. 53,5 cM.

(Roulez pl. IV).

38. Slanke amphora met puntig toeloopend deksel waarop eene

laurierrank is afgebeeld. Op den hals een palmet-ornament als bij de vorige; op den schouder een stafornament en onder de voorstelling een eenvoudige maeander. Onder de ooren zeer losse palmet-voluutranken. De voorstellingen aan de beide zijden behooren bij elkaar; zij vertoonen de godin Eos, die den jager Kephalos rooft, eenige medejagers van dezen, allen in jachtkostuum, en met jachtwapenen in de hand en een ander man die toeziet. Ook in deze teekening is naast veel stijfs in de personen menig los geteekend détail waar te nemen, als de verkorting van sommige voeten, détails in de kleedbehandeling, het gezicht, de stand van het oog, allen bijzonderheden die ons stuk ongeveer met het vorige in tijd gelijk stellen.

Afk. Verzameling Canino. H. 50 cM. Deksel wijd 16,5 cM. (Roulez pl. VI).

Kast 24. 39. Kleine amphora, geheel zwart, aan iederen kant een persoon op eenvoudigen maeanderband; aan de eene zijde een jongeling met een zwaard in de eene, eene scheede in de andere hand; aan de andere zijde een jongeling in mantel, geteekend in den reeds losseren strengen stijl.

Afk. Verzameling Canino. H. 32 cM.

40. Dergelijke amphora met in eenzelfden stijl geteekende personen, aan de eene zijde een zittende Dionysos, wien eene vrouw uit eene kan inschenkt in de schaal, die zij in de hand houdt, aan de andere eene vrouw met schaal (?), onderaan een band met klimopbladeren.

Afk. Italië. H. 27 cM.

41. Dergelijke amphora in eenzelfden stijl; aan de eene zijde een jongeling in een mantel, op een maeanderband. Aan de andere zijde eene gevleugelde vrouwefiguur, op een maeanderband. De vaas heeft zeer geleden.

Afk. Italië. H. 35 cM.

42. Soort amphora, z.g. pelike; boven aan den hals eene laurierbladrank. Onder de voorstellingen een gecompliceerde maeander, onder aan het oor een palmet. Aan de eene zijne een podium, waarop twee jongens, van welke een eene fluit bespeelt; voor hen een man met een staf, achter hen een gevleugeld persoon; aan de andere zijde drie jongelingen, in mantels gehuld, met elkaar in gesprek. De klei van de vaas is kunstmatig sterk rood

gekleurd. De teekening is vrij doch slordig. Klaarblijkelijk uit het begin van de 4e eeuw.
Afk. Athene. H. 33 cM.
(Roulez pl. XVIII).

43. Kleine pelike; aan den hals en onder de voorstellingen een kyma-ornament. Aan de eene zijde een man met mantel en stok, aan de andere zijde dezelfde (?) persoon, die mantel en stok wegwerpt. Late roodfigurige stijl. Waarschijnlijk Attisch.
Afk. Verzameling Canino. H. 14 cM.

44. Dergelijke pelike, met hetzelfde ornament; aan de eene zijde een jongeling in een mantel; aan de andere zijde een meisje in een mantel op welk een eros met toiletkistje toevliegt. Late roodfigurige stijl, waarschijnlijk Attisch.
Afk. Napels. H. 11,5 cM.

45. Dergelijke pelike met hetzelfde ornament; aan beide zijden een persoon in een mantel; de teekening sterk uitgewischt. Late roodfigurige stijl, mogelijk Attisch.
Afk. Tripoli. H. 11,5 cM.

i.

46. Lekythos; op den schouder een bladornament. Vóór op den buik eene Ionische zuil, die een met een kyma-ornament versierd dak draagt; daaronder op eene basis met voluten versierd eene sfinx. Slordig werk in laat-roodfigurigen stijl.
Afk. Athene. H. 17 cM.

47. Lekythos als boven; boven aan den buik een maeander, voor op den buik eene vrouw in een mantel met eene fakkel (?) bij een altaar en eene zuil, waarop de woorden: *καλον ὀσμα* (lekkere reuk) waarschijnlijk betrekking hebbende op de bestemming van het fleschje. Late slordige roodfigurig-Attische stijl.
Afk. Athene. H. 19,5 cM.

48. Kleine lekythos als boven; in grove teekening eene zittende sfinx voor op den buik.
Afk. onbekend. H. 9 cM.

49. Kleine lekythos als boven; voorop eene liggende sfinx.
Afk. onbekend. H. 9 cM.

j.

50. Mooie kleine aryballos met fijne teekening in den laten vrijen stijl, waarbij ook van een laag relief is gebruik gemaakt voor

enkele details. Kyma- en bladversiering; achteraan bij het oortje gecompliceerde palmet-voluten, waarop geheel wit en eenigszins in relief, eene zittende vrouw, aan wie een gevleugelde eros een sieraad overreikt.
Afk. Athene. H. 9 cM.

51. Fragment aryballos, versiering met ranken en kymaornament, waarop een vrouwenkopje in laten roodfigurigen stijl. Waarschijnlijk Attisch.
Afk. Tripoli. H. 7 cM.

52. Dergelijk fragment, eenvoudige rankversiering; vrouwenkopje in laten roodfigurigen Attischen stijl.
Afk. Athene. H. 7 cM.

53. Aryballos, voorop eene Hermesbuste in laten Attischen roodfigurigen stijl.
Afk. Athene. H. 13 cM.

54—56. Aryballoi, voorop vrouwen met toiletkistjes en toiletartikelen. Grof werk in laten roodfigurigen stijl. Waarschijnlijk Attisch.
Afk. Waarschijnlijk Athene en Kyrene. H. 13, 11, 14 cM.

57. Kleine aryballos. Slordig laat roodfigurig werk; voorop een gevleugelde figuur met toiletkistje.
Afk. Athene. H. 7,5 cM.

58. Fragment aryballos; voorop een panter in laten roodfigurigen pointilleerstijl.
Afk. Athene. H. 5,5 cM.

59. Kleine aryballos, waarop een visch is afgebeeld.
Afk. Tripoli. H. 5,5 cM.

60—65. Aryballoi, in verschillende grootte met palmetversiering.
Afk. waarschijnlijk Athene en Kyrene. H. 6—12,5 cM.

66, 67. Askoi in laten roodfigurigen stijl met pointilleering; bovenop dierfiguren. Waarschijnlijk Attisch.
Afk. Tripoli. H. 6,5—9 cM.

68. Soort askos, in laten roodfigurigen stijl met pointilleering, met dieren beschilderd, waarvan een, een leeuw, bij den kop van schildering in relief overgaat. Waarschijnlijk zeer laat Attisch werk.
Afk. Afrika. H. 4 cM.

In het magazijn opgeborgen onder N°. XVIII 10 stuks vaatwerk en eene partij scherven.

XIX. VAASJES MET NETWERKBESCHILDERING.

Bij de vorige soorten sluit zich eene groep van vaasjes aan, waarvan het oppervlak meestal geheel onbeschilderd is gelaten, terwijl in zwart vernis een netwerk opgeschilderd is, soms met witte stippen opgeteekend. Eene enkele maal vertoont een gedeelte van de vaas figuren in late roodfigurige techniek; we kunnen dus wel zeggen, dat dit vaatwerk in 't algemeen tot de 4de eeuw behoort; waarschijnlijk behoort het ook in Attica thuis.

1. Lekythos als de zwartfigurige (van Afd. XV), ruw locaal werk. Op den schouder bladornament; op den buik een maeander en puntband en daartusschen netwerk. Waarschijnlijk ruw locaal Attisch werk. **Kast 24.**
Afk. Griekenland. H. 15 cM.

2. Fragment van een aryballos, versierd met netwerk en witte stippen. Het prachtig vernis van dit stuk toont dat het nog tot eene goede periode behoort.
Afk. Egypte. H. 5 cM.

3–6. Dergelijke aryballoi met dezelfde versiering, doch minder mooi werk.
Afk. waarschijnlijk Athene en Kyrene. H. 7,5—9 cM.

7. Groote aryballos, met een kymaornament op den schouder en onder aan den buik een z. g. loopende hond, daartusschen op den buik netwerk zonder witte stippen. Waarschijnlijk laat werk.
Afk. Italië. H. 18 cM.

8. Kleine aryballos, van voren een zwart veld waarop een gehelmde kop, oorspronkelijk in rood (uitgespaard) en witte verf

in laat-roodfigurige techniek. De rest van het oppervlak is met een netwerk overtrokken voorzien van witte stippen.
Afk. Tripoli. H. 8,5 cM.

9. Alabastron met zeer breeden rand. Versiering met witte en zwarte banden, bovenaan witte palmetten, op het midden een band netwerk met witte stippen. Laat werk.
Afk. Italië. H. 13,5 cM.

XX. PLASTISCH VERSIERDE VAASJES.

Tot deze groep rekenen we een aantal vaasjes in den vorm van een terracotta kop of beeldje, welke, geheel of gedeeltelijk beschilderd, zich bij de vroegere groepen aansluiten, in zooverre als ze oorspronkelijk waarschijnlijk ook Attisch werk zijn. Ze behooren reeds tot de 5de eeuw doch vooral tot de volgende.

Men vgl. hiervoor „Treu Griechische Thongefässe in Statuetten- und Büstenform (Winkelmann-program)" en „Rayet et Collignon, Histoire de la céramique Grecque" blz. 270.

Kast 24. 1. Vaasje in den vorm van eene buste, het haar bruin gekleurd; de groote oogen wit en zwart. Het geheel maakt een vrij archaischen indruk, zoodat het waarschijnlijk in de eerste helft van de 5de eeuw thuis behoort.
Afk. Smyrna. H. 8,5 cM.

2. Vaasje in den vorm van een gehelmd hoofd; de helm bruin gekleurd. Ook dit is waarschijnlijk vrij archaisch werk van omstreeksch het midden der 5de eeuw.
Afk. Smyrna. H. 6,5 cM.

3. Kleine amphora in den vorm van eene noot of ruw blad, het oppervlak door putjes ruw gemaakt.
Afk. waarschijnlijk Athene. H, 11,5 cM.

4. Kannetje in den vorm van een zittenden sater, wit geschilderd zeer fijn werk uit de 4de eeuw.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 9 cM.

5. Soort askos in den vorm van een liggenden persoon. Grof werk, zwart geschilderd, vermoedelijk later werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 5,5 cM.

6. Kannetje in den vorm van een vrouwenkopje, waarop een hooge hals en een hoog oor. Het haar, evenals de hals van het vaasje, zwart met eene witte bladrank. Het gezicht geheel gekleurd met opgeschilderde oogen in wit en zwart. Vermoedelijk 4[e] eeuwsch werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 16,5 cM.

7. Rhyton in den vorm van een ramskop. Alle beschildering, die er waarschijnlijk op aangetroffen werd, is verloren gegaan. Het stuk is eenigszins verdacht.
Afk. Italië. L. 21 cM.

XXI. ZUID-ITALIAANSCH ROODFIGURIG.

In het laatst van de 5[e] of het begin van de 4[e] eeuw heeft zich de roodfigurige vazenschilderkunst van Attica uit naar Zuid-Italië, Apulië, Lucanië en Campanië overgeplant. Daar heeft ze zich spoedig opnieuw ontwikkeld echter niet in de sobere en fijne richting, die we in Athene zagen; de groote zucht naar pracht en rijkdom, die in die tijden in Griekenland gaat heerschen, heeft zich ook van de vazenschilderkunst meestergemaakt. Wel is natuurlijk hare teekenkunst geheel vrij, doch daaraan heeft men niet genoeg, de figuren worden op allerlei wijze opgesierd, veel wit wordt gebruikt om de schilderachtigheid te verhoogen, de vorm der vazen blijft niet bij den vroegeren eenvoud, de zucht naar pracht voert tot wansmaak. Zoo zien we dus in de eerste tijden vaak nog mooi werk, wel niet zoo fijn geteekend, maar vooral aantrekkelijk door de levendigheid van beweging en compositie; de voorstellingen worden vaak gecompliceerder, al komen de vaste motieven telkens terug. Gedurende de vierde eeuw zakt het peil meer en meer totdat de roodfigurige techniek in wansmaak ondergaat.

Op deze vazen komen vaak telkens weder dezelfde voorstellingen voor, personen met schalen, kransen enz.; naar onze meening zijn dit offerende personen en heeft dus de voorstelling op den grafcultus betrekking.

Ook hier doen we het best de producten naar hun vorm in groepen te verdeelen, al maakt de grootere veelvuldigheid van vormen dit niet gemakkelijk.

We onderscheiden dus:

a. Schalen (kylix), b. Kotylai, c. Lekanai, d. Kalpis, e. Oinochoai, f. Krateres, g. Amphorasoorten, h. Aryballoi, i. Allerlei.

In 't algemeen vgl. men „Patroni, la ceramica anticha." Voor de voorstellingen „J. H. Holwerda Jr., Die attischen Gräber der Blüthezeit blz. 47", en „Watzinger, Studien zur Unteritalischen Vasenmalerei."

a.

Kast 25. 1. Schaal, phiale, van buiten groen-zwart, van binnen om den rand een verloopen bladornament in wit, dan een uitgespaard veld met een z. g. loopenden hond, en dan in een cirkel een zeer opgeschikt vrouwenhoofd in volkomen vrijen stijl, doch zeer slordig geteekend. Zeer laat Zuid-Italiaansch roodfigurig werk.
Afk. Italië. W. 24 cM.

2. Dergelijke schaal, phiale. Binnen om den rand een z. g. loopende hond op een uitgespaard veld. Binnen een met wit opgeteekende eros met schaal en mand, daaronder eene voor dezen stijl typische gecompliceerde palmet-voluutrank. Late Zuid-Italiaansche stijl.
Afk. Italië. W. 22,5 cM.

3. Schaal, phiale, met ronde uitholling in 't midden en recht naar beneden gebogen rand. Op den rand een loopende hond, binnenin visschen. Aan de buitenzijde onbeschilderd, alleen met enkele zwarte cirkels. Zeer laat Zuid-Italaansch werk.
Afk. Italië. W. 19,5 cM.

4. Groote schaal, phiale met groote ooren en knoppen versierd. De buitenkant onbeschilderd. Buiten om den rand een loopende hond. Binnenin om den rand in wit eene laurierbladrank, daarbinnen in een rand een loopende hond, en daarbinnen het binnenbeeld: Hermes met hoed, staf en schoenen en een panter (?); verder ornamenten en voluutranken, alles sterk met wit opgeschilderd. Zeer laat Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. W. 32,5 cM.

5. Dekselschaal, lepaste. Op de schaal zelf rondom een laurierbladband, op de ooren met eigenaardige uitsteeksels een bladornament. De buitenrand van het deksel vertoont een kyma-ornament evenals bovenop de radvormige knop. Bovenop het

deksel vrouwen met toiletgerei en vliegende eroten. De teekening is geheel vrij en slordig; Zuid-Italiaansch roodfigurig werk.
Afk. Italië. H. 12,5 cM. deksel w. 19 cM.

6. Dekselschaal, lepaste. Op de schaal zelf palmetten tegenover elkaar, op den rand en den knop van het deksel een kymaornament. Bovenop het deksel zittende vrouwen, dienaressen met toiletgerei, en een eros. Geheel in vrijen stijl en, hoewel hier en daar mooi van teekening toch vrij slordig. Waarschijnlijk Zuid-Italiaansch roodfigurig werk.
Afk. Italië. H. 13,5 cM. deksel w. 22 cM.

7. Dekselschaal, lepaste. Om de schaal zelf een laurierbladrand. Buiten aan den dekselrand een loopende hond, op den radvormigen knop een soort bladrozet. Bovenop versiering van gecompliceerde palmetranken, waartusschen in wit met rood opgeschilderd twee zwanen. Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 13 cM.; deksel w. 17,5 cM.

8. Deksel van zulk eene dekselschaal. Onder den rand een bladornament, op den radvormigen knop een loopende hond. Bovenop het deksel palmetten en daartusschen eene zittende vrouw met eene schaal, en een eros, sterk met wit opgeschilderd. De teekening is vrij en betrekkelijk fijn. Typisch Zuid-Italiaansch werk.
Afk. onbekend. W. 15,5 cM.

b.

9. Groote kotyle. Om den rand een loopende hond, onder de ooren palmetten en ranken. Daartusschen aan de eene zijde een knaap te paard, aan de andere een jongen met een vogel op de hand. Het terrein door witte stippen aangegeven. Vrij slordig Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 20 cM.

10. Kotyle, om den rand een kymaornament. Onder de ooren palmetten en ranken, beneden een loopende hond. Aan de eene zijde een jongen in een mantel gehuld, aan de andere een sater met krans, tamboerijn en een onbekend voorwerp in de hand. Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 15,5 cM.

11. Kotyle, onder de ooren palmetten en ranken. Aan de eene zijde een vrouwenkopje met diadeem, sluier en halsketen. Aan de andere eene zittende vrouw met een vogel op de hand. Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 16,5 cM.

12, 13. Kleine kotylai, onder de ooren palmetten en ranken, daartusschen een vrouwenhoofd en een persoon in mantel gehuld. Vrij slordig Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië (?). H. 12 en 11,5 cM.

14—17. Kleine kotylai met een horizontaal en een verticaal oor. Aan beide zijden een uil tusschen twee lauriertakken, waarschijnlijk Zuid-Italiaansch werk (mogelijk ook laat Attisch).
Afk. Italië. H. 7—8 cM.

c.

18. Lekane met deksel. Streepversiering op deksel en schouder. Onder aan den buik een loopende hond, tusschen de ooren palmetten en ranken, waartusschen aan de eene zijde een vliegende eros, aan de andere zijde een zittende vrouw met eene schaal. Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 17 cM.

19. Dergelijke lekane met dergelijke versiering. Aan de eene zijde eene loopende vrouw met krans en offerschaal, aan de andere een vliegende eros met krans. Dergelijk Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 16,5 cM.

20. Dergelijke lekane met dergelijke versiering, zeer afgesleten; aan weerszijden een vrouwenkopje. Dergelijk Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 16,5 cM.

21. Kleine dergelijke lekane met deksel. Om den buik eene bladrank, op den schouder een stafornament, op het deksel kyma. Zeer slordig laat werk.
Afk. Tripoli. Hoog 8 cM.

d.

Kast 26. 22. Kleine kalpis, Zuid-Italiaansch werk. Op den hals een soort stafornament, op den schouder eene laurierbladrank, daaronder een loopende hond; op den buik aan de achterzijde zeer gecompliceerde palmetten en voluutranken, aan de voorzijde een altaar

met twee vrouwen met krans, schaal en toiletgerei. Allerlei vulfiguren.

Afk. Napels. H. 16 cM.

23. Kalpis, goed Zuid-Italiaansch werk. Om den hals eene laurierbladrank, beneden om den buik een maeanderband. Aan de achterzijde op den buik gecompliceerde palmetten en voluten, aan de voorzijde een zittende man met offerschaal en eene vrouw met tak en blad in de hand; de grond is door witte puntjes aangegeven. Vele vulfiguren.

Afk. onbekend. H. 30 cM.

24. Kalpis, vrij goed Zuid-Italiaansch werk. Om den hals kymaornament, aan den rand en de ooren een stafornament. Onderaan om den buik een loopende hond. Achteraan op den buik gecompliceerde palmetten en voluten. Aan de voorzijde eene zittende vrouw en een man met allerlei toiletgerei. De grond wordt door witte puntjes aangegeven.

Afk. Italië. H. 32,5 cM.

25. Kalpis, ruw Zuid-Italiaansch werk. Om den rand een stafornament, aan de voorzijde boven de voorstelling een kymaornament, er onder een maeander. De voorstelling toont eene vrouw met sluier en toiletkist bij een altaar.

Afk. Canzello. H. 24,5 cM.

26. Kalpis, zeer ruw en laat. Zui-dItaliaansch werk met zeer veel gebruik van wit en geel. Op den rand een stafornament, om den hals een stafornament (?). Aan de achterzijde zeer gecompliceerde palmet- en voluutranken. Aan de voorzijde een graftempeltje waarin eene vrouw met offerschalen enz., meest alles in wit; mogelijk is het geheel als een monument met beeld erin bedoeld. Aan weerszijden van den graftempel eene mand, kalathos, en vulfiguren.

Afk. Italië. H. 46 cM.

27. Miniatuur hydria met palmetversiering aan de voorzijde, zeer laat werk.

Afk. Tripoli. H. 8,5 cM.

e.

28. Groote kan, oinochoë met klaverbladvormige monding. Aan de voorzijde een omlijst veld, van boven door kymaornament

afgesloten. In het veld eene zittende vrouw met mandje en spiegel en eene staande met krans en schaal; vrij goed Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 29,5 cM.

29. Kleine dergelijke oinochoë; omlijst veld, van boven een kyma-ornament, beneden een loopende hond. In het veld eene zittende vrouw met mandje, kistje en tamboerijn; enkele vulfiguren; vrij goed Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 23,5 cM.

30. Dergelijke oinochoë; omlijst veld met kyma en maeanderband. In het veld eene vrouw met taenia en krans, verder eene bladrank en vulfiguren.
Afk. Italië. H. 22 cM.

31. Dergelijke oinochoë, iets kleiner. Aan de achterzijde een palmet. Aan de voorzijde van den hals een kymaornament, daaronder door voluutranken geflankeerd, een sater met eene schaal bij een altaar.
Afk. Italië. H. 19,5 cM.

32. Kleine dergelijke oinochoë, aan de voorzijde omlijsting met kymaornament en witte puntbanden, aan de voorzijde, tusschen twee voluutranken, een vrouwenkopje, alles sterk met wit opgeschilderd.
Afk. Italië. H. 15,5 cM.

33. Dergelijke kleine oinochoë. Aan de voorzijde op den schouder een loopende hond; daaronder, geflankeerd door voluutranken, een vrouwenkopje. Het fond is sterk rood gekleurd.
Afk. Italië. H. 14,5 cM.

34. Slanke kan met hangoor en sterk geprofileerden klaverbladvormigen rand, waarin een ingedrukt kymaornament. Onder aan den hals een wit staf- of stralenornament. Op den schouder een stafornament, onderaan den buik een loopende hond. Aan de achterzijde een zeer gecompliceerd palmet-voluutornament. Aan de voorzijde eene zittende vrouw met een vogel op den schoot (mogelijk Leda en de zwaan) en een eros met blad en krans; tusschen beiden een takje. Vrij goede Zuid-Italiaansche teekening met sterk gebruik van wit.
Afk. Italië. H. 31 cM.

f.

35. Krater. Rondom den rand eene laurierbladrank, aan de ooraanzetting kymaornament. Aan beide zijden onder de voorstellingen een gecompliceerde maeander. Aan de eene zijde is een drinkgelag afgebeeld; twee rustbanken, waarop vier personen aanliggen, één drinkend uit eene schaal. Voor de rustbanken staan tafeltjes. In het midden eene fluitspeelster, geheel in wit geschilderd. Aan de andere zijde, die zeer geleden heeft, twee personen, in een mantel gehuld en een man met palaestragerei. Slordige vrij late Zuid-Italiaansche teekening.
Afk. Italië. H. 25,5 cM.

36. Krater met sterk omgebogen rand; ornamenten en voorstellingen zijn zeer gesleten. Om den rand eene laurierbladrank, aan de ooraanzetting een kymaornament, onder de ooren palmetten en voluutranken, geheel onderaan een maeander, aan de eene zijde een zittende man met schaal en eene vrouw met krans, vele vulfiguren (deze zijde is zeer sterk gesleten). Aan de andere zijde twee personen in een mantel gehuld en vulfiguren. Slordige late Zuid-Italiaansche teekening.
Afk. onbekend. H. 29 cM.

37. Krater van slanker model, eene laurierbladrank om den rand, onder de ooren palmetten en voluutranken, onderaan een loopende hond. Aan de eene zijde een zittende man met kistje en eene vrouw met spiegel, voluutrank en andere vulfiguren. Aan de andere zijde twee personen in mantel gehuld en verscheidene vulfiguren. Vrij slordig laat werk, de personen sterk rood gekleurd.
Afk. Italië. H. 30 cM.

38. Kleinere dergelijke krater met dezelfde ornamenten, onderaan eene eenvoudige streep. Aan de eene zijde eene vrouw zittend op een vouwstoel met offerschaal en tamboerijn, en vulfiguren. Aan de andere zijde eene dergelijke vrouw zittend bij een altaar. Vrij slordig en laat werk.
Afk. Capua. H. 25 cM.

g.

39. Krater-amphora, kelebe, grootendeels bedekt met latere overschildering (hier en daar weggekrabd), die echter in hoofdzaak de oude lijnen volgt. Van het werken der restaurateurs, die vazen uit scherven in elkaar zetten, om daarna de scheuren dicht te

smeren, waarmee ze te gelijk gedwongen worden bijna de geheele teekening te vervalschen, is dit een zeer interessant voorbeeld. Bovenop den rand een stafornament, bij de ooren palmetten, aan den buitenrand zigzag, aan beide zijden twee colinettes. Op den hals aan beide zijden in zwartfigurige techniek eene klimopbladrank. Op den schouder een stafornament en op den buik, omgeven door staf-, zigzag- en maeanderornamenten de voorstelling. Aan de eene zijde eene hardloopende vrouw met schaal en thyrsos en een eros met tamboerijn en krans, en vulfiguren; de grond door witte puntjes aangegeven. Aan de andere zijde twee in hun mantel gehulde mannen, 't gewone motief, met vulfiguren.

Afk. Italië. H. 41 cM.

40. Groote amphora. Zeer sterk gerestaureerd en aan de randen der scherven overschilderd, ook heeft het stuk veel door het inwrijven met was geleden. Voor zoover echt, op den rand eene bloemrank, op den hals palmetten en een stafornament, op den schouder een loopende hond en een rankenornament. Stafornament aan de ooren. Onder de ooren gecompliceerde palmetten en voluten, onder aan den buik een gecompliceerde maeander. Rondom boven den voet stralen in zwartfigurige techniek. Aan de eene zijde twee staande en eene zittende vrouw met offerschaal, bloem, krans en taenia; het terrein door puntjes aangegeven, met een enkel takje; verscheidene vulfiguren. Aan de andere zijde een graftempeltje met eene vrouw (of het beeld er van) er in, een krans in de hand houdende, binnenin op den grond een tak. Rondom het graftempeltje offeranden brengende personen, twee mannen en twee vrouwen met taeniën en kransen. Ook hier is de grond door witte puntjes aangegeven; enkele vulfiguren. De teekening is in vrij mooien Zuid-Italiaanschen stijl.

Afk. Italië. H. 67,5 cM.

Afzonderlijk voetstuk

41. Kolossale slanke amphora in zeer laten, volkomen vrijen doch door zucht naar pracht tot wansmaak verloopenden stijl, met veel gebruik van wit en rood, waarschijnlijk Zuid-Italiaansch werk uit de derde eeuw. De ooren zijn gedraaid, het stuk is zeer sterk gerestaureerd en hier en daar overschilderd. Op den hals aan de eene zijde eene vrouw met offerschaal bij een altaar, aan de andere eene vrouw met fakkel en kistje. Op den

schouder aan de eene zijde een stier en een griffioen, aan de andere palmetten. Onder de ooren op den buik een zeer gecompliceerd bloem-, blad- en rankenornament. Onder de voorstelling een gecompliceerde maeander. Aan de eene zijde is op een heuvelachtig terrein de strijd tusschen twee Trojaansche helden afgebeeld; daar boven Hera en Hermes, met een boom tusschen hen, waaraan eene weegschaal hangt, waarin het lot der beide strijdenden gewogen wordt (psychostasis). Verder eene hard wegloopende vrouw, die zich de haren uitrukt. Aan de andere zijde saters met ruw, wit behaard lichaam, met eroten op den rug, die fakkel en boog dragen. Eenige vulfiguren. Merkwaardig is dit stuk zeker om zijne kunstige vrije teekening, die echter alle fijnheid van een groot kunstwerk mist.

Afk. onbekend. H. 90 cM.

42. Slanke amphora met gedraaide ooren. Om den rand kyma- **Kast 27.**
ornament. Aan beide zijden op den hals een vrouwenkopje in omlijsting van kyma en een loopende hond. Op den schouder aan de eene zijde een stafornament, aan de andere eene laurierbladrank. Onder de ooren palmet en ranken. Onder aan den buik een loopende hond. Aan de eene zijde twee in hun mantel gehulde personen, aan de andere zijde een heuvelachtig terrein met een sater, eene maenade en een eros (?) Het rood van het oppervlak sterk door kleur verhoogd. Mooie vrije teekening in goeden Zuid-Italiaanschen stijl.

Afk. Italië. H. 36 cM.

43. Kleine slanke amphora, op den hals aan beide zijden een kopje, op den schouder een stafornament. Onder de ooren palmetvoluten en ranken, onder de voorstelling een loopende hond. Aan beide zijden op den buik een sater. Het rood van het oppervlak is sterk door kleur verhoogd. Vrij goede teekening in denzelfden stijl.

Afk. Italië. H. 26,5 cM.

44. Slanke amphora met gedraaide ooren. Aan den hals een stafornament, op den schouder een loopende hond, onder de ooren gecompliceerde palmet-voluutranken. Aan de eene zijde een jongeling in een mantel bij een grafsteen en vulfiguren, aan de andere zijde eene zittende vrouw met eene offerschaal en

eene staande vrouw in een graftempeltje, op den achtergrond een offerkistje en een spiegel.
Afk. Nola. H. 49 cM.

45. Soort amphora, zonder ooren met beugel, op den hals palmetten, op den schouder een loopende hond evenals onder de voorstelling, op den buik twee gecompliceerde palmetvoluutranken en daar tusschen aan de eene zijde een persoon in mantel met vulfiguren, aan de andere eene vrouw met kistje en vulfiguren.
Afk. Italië. H. 48 cM.

46. Dergelijke kleinere amphora met beugel, op den hals een lang stafornament, op den schouder een stafornament. Op den buik twee gecompliceerde palmet-voluutranken en daartusschen aan iedere zijde een persoon in een mantel en vulfiguren.
Afk. Pratolino. H. 26,5 cM.

47. Soort amphora, pelike. Aan den hals rozetten en kyma, laurierbladrank en een loopende hond. Dit laatste ook onder de voorstelling. Onder de ooren een zeer gecompliceerd palmetvoluutornament. Aan de eene zijde een man met eene offerschaal, eene vrouw met spiegel en blad, een vliegende eros met schaal en vulfiguren. Aan de andere zijde ongeveer dezelfde man en vrouw met attributen. Het oppervlak hoog rood gekleurd. Vrij grof Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 36 cM.

48. Pelike, op den hals eene laurierbladrank, aan de eene zijde een rozetband, aan de andere onder aan den buik een loopende hond, onder de ooren palmet en voluutranken. Aan de eene zijde van den buik een man met kistje en krans, eene vrouw met blad en tamboerijn; aan de andere zijde twee personen in mantel gehuld, verder vulfiguren. Vrij grof Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 39,5 cM.

49. Dergelijke kleinere pelike met dezelfde ornamenten behalve den rozetband; aan de eene zijde eene vrouw met kistje en een jongeling met een emmer, aan de andere twee personen in mantel, verder vulfiguren. Vrij grof dergelijk werk.
Afk. Mont Alcino. H. 31 cM.

50. Pelike, aan den rand een stafornament, aan den hals een loopende hond, onder bij de ooren palmetranken, aan de eene zijde een sater met een wijnzak, aan de andere een persoon in een mantel gehuld. Grof Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Tripoli. H. 23,5 cM.

51. Pelike, aan den hals een loopende hond, onder aan den buik een maeander. Aan de eene zijde een eros met eene offerschaal bij een altaar, verder vulfiguren; sterk gekleurd rood oppervlak. Dergelijk grof werk.
Afk. Onbekend. H. 19 cM.

52. Pelike, aan den hals een kymaornament, om de ooren gecompliceerde palmetranken. Aan de eene zijde een knaap, aan de andere eene vrouw bij een altaar. Dergelijk vrij grof werk.
Afk. Italië. H. 16 cM.

53. Pelike, aan den hals een palmetband, onder aan den buik een loopende hond. Onder de ooren gecompliceerde palmetranken. Aan de eene zijde eene vrouw, aan de andere een eros, verder vulfiguren. Dergelijk grof werk.
Afk. Tripoli. H. 20,5 cM.

54. Pelike, aan den hals eene laurierbladrank. Aan de eene zijde twee vrouwen, waarvan eene met eene offerschaal, aan de andere een persoon in mantel. Waarschijnlijk Zuid-Italiaansch werk. Eigenaardig is het hoe hier het zwarte vernis van een groot deel van het oppervlak en de teekening is afgesleten; d. e. t. is het uitgespaarde oppervlak sterk rood gekleurd en dit rood is blijven staan. De teekening is vrij goed.
Afk. Tripoli. H. 18 cM.

55. Pelike, aan den hals kyma. Om de ooren palmetranken. Aan de beide zijden een vrouwenkopje. Zeer ruw Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 18 cM.

56. Pelike, om rand en hals en onder de voorstellingen een kymaornament. Aan de eene zijde een vrouwenkop met onduidelijke figuren, aan de andere twee personen in een mantel. Zeer grof Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Tripoli. H. 17 cM.

57. Kleine pelike, aan den hals een loopende hond, aan weerszijden een vrouwenkopje en vulfiguren. Het oppervlak sterk rood gekleurd. Zeer ruw Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Napels. H. 10,5 cM.

h.

58. Slanke aryballos, aan den hals een stafornament, op den schouder kyma. Om het oortje aan de achterzijde van den buik gecompliceerde palmetten en voluutranken. Aan de voorzijde eene vrouw en jongeling met taeniën. Vrij goed Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Pompeji (?). H. 19 cM.

59. Slanke aryballos, aan den hals een stafornament, op den schouder een loopende hond. Aan de achterzijde eene vrouw met kistje en krans, en vulfiguren. Zeer afgesleten teekening. Vrij grof Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Pompeji (?). H. 17,5 cM.

60. Aryballos, op den hals een stafornament. Op den buik een vogel, voluutranken en puntrozetten, onder het oor een palmet. Ruw Zuid-Italiaansch werk.
Afk. onbekend. H. 12 cM.

61. Aryballos, op den hals een stafornament, aan de achterzijde palmet- en voluutranken, aan de voorzijde een paardekop. Vrij grof Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Nola. H. 10,5 cM.

62—63. Aryballoi, op den hals een stafornament, op den buik menschenkop en voluutranken. Ruw dergelijk werk.
Afk: waarschijnlijk Italië. H. 8,5 en 9 cM.

64—65. Slankere kleine aryballoi. Op den hals een stafornament, op den buik een vrouwenkopje en eene onbekende ornamentstreep. Zeer grof dergelijk werk.
Afk. Italië. H. 9,5 en 10 cM.

i.

66. Kannetje van zeer laten vorm. Op den hals een laurierbladornament. Aan de achterzijde palmet- en voluutranken. Aan de voorzijde een vrouwenkopje met vleugel. Het uitgespaarde oppervlak is zeer sterk rood gekleurd, de teekening sterk met wit opgeteekend. Zeer laat en grof dergelijk werk.
Afk. Nola. H. 16 cM.

67. Kannetje, epichysis, gerestaureerd. Aan weerskanten van het oor bovenaan een kopje in relief. Op den hals een stafornament. Bovenop een kymarand, aan de ooren palmetvoluten, aan de voorzijde een gevleugde eros en vulfiguren. Om den buik eene ingekraste rank. Vrij goed laat Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Capua. H. 15,5 cM.

68. Fleschvormig kannetje. Op den hals een stafornament en kyma. Aan de achterzijde gecompliceerde palmetten en voluutranken, onderaan een loopende hond. Vooraan op den buik eene vrouw met kistje en taeniae en een eros met krans en bloemen; verder eenige vulfiguren. Vrij grof Zuid-Italiaansch werk.
Afk. Italië. H. 22 M.

69. Askos, om de tuit kyma; verder is het geheele oppervlak versierd met gecompliceerde palmetten en voluutranken. Aan de voorzijde een zittende eros met krans. Ruw dergelijk werk.
Afk. Apulië. H. 20 cM.

70—71. Fragmenten van een voetstuk (?) met palmetten enz. versierd; ook is het ondergedeelte van personen zichtbaar. Vermoedelijk Zuid-Italiaansch werk.
Afk. waarschijnlijk Athene. H. 8,5 en 10,5 cM.

XXII. ETRURISCHE NAMAAK.

In Etrurië zijn de Grieksche producten der zwart- en roodfigurige vazenkunst niet alleen geïmporteerd, doch ook nagemaakt. Waarschijnlijk uit de 3de eeuw voor Chr. vinden we daar producten, die aan de matheid van kleur van het oppervlak, het doffe vernis en de eigenaardige ornamentiek, dadelijk als Etrurische namaaksels te herkennen zijn. We onderscheiden hier:

a. Namaaksels van zwartfigurig werk, echter vaak met motieven en ornamenten, die aan den lateren roodfigurigen stijl herinneren.

b. Namaaksels van roodfigurig werk.

Voor deze vazen vgl. men: „Rayet et Collignon. Histoire de la céramique" blz. 324.

a.

1. Etrurisch-zwartfigurige stamnos. De hals geheel zwart, op den schouder een stafornament; rondom boven den voet stralen. Om **Kast 28.**

de ooren voluut-palmetten, voluten en maeander. Aan weerszijden twee in hun mantel gehulde jongelingen, het bekende motief der latere roodfigurige vazenkunst. Dof oppervlak, met vernis, grove beschildering alleen met het penseel.
Afk. Volterra. H. 28,5 cM.

b.

2. Groote kelebe met colonette-ooren in roodfigurige techniek op eigenaardig Etrurische wijze en met Etrurische ornamenten beschilderd. Boven op den rand palmetten en aansluitende gearceerde driehoeken; op den buitenrand strepen. Op den hals het eigenaardig Etrurisch ruitenornament met kruisen, daaronder rozetten. Onder de ooren Etrurisch-gestileerde palmetvoluten en daartusschen aan beide zijden een zwart veld, waarin een sater met thyrsos; taeniën en vulfiguren typisch gedrongen en vrij doch onzuiver geteekend; een echt voorbeeld van den Etrurischen stijl.
Afk. Casanova. H. 44 cM.

3. Dergelijke kleinere kelebe, op den rand dézelfde ornamenten, daaronder een eigenaardig golflijnornament; op hals, schouder, en buik dezelfde ornamenten; in de velden aan weerszijden een gewapend soldaat in denzelfden Etrurischen stijl.
Afk. Volterra. H. 36 cM.

4. Dergelijke kleinere kelebe, op den rand palmetten en strepen; op den hals een golflijnornament, daaronder de bekende ruiten en kruisen, dan weer een golflijnornament. Op den buik nogmaals dezelfde Etrurische palmetten en aan weerszijden een vrouwenkopje, alles weer in den eigenaardig Etrurischen stijl.
Afk. Etrurië. H. 33,5 cM.

5. Dergelijke kelebe. Van boven zeer beschadigd. Het oppervlak sterk afgesleten. Aan den hals hetzelfde ruitenornament, daaronder eene laurierbladrank. Op den buik de bekende palmetten en voluten en aan weerszijden een eros met taenia (?).
Afk. Cortona. H. 37 cM.

6. Dergelijke kelebe zeer gedrongen. Op den hals hetzelfde ruitmotief met punten, zeer grof geteekend en daarna in grove penseelteekening eene menschenbuste aan de eene, en èen paardekop aan de andere zijde. Op den buik eerst een breede

band met eigenaardig rankenmotief en onderaan een groot loopendehond-ornament. Zeer bijzondere grove Etrurische techniek en teekening.
Afk. Etrurië. H. 31,5 cM.

7. Slanke kan met klaverbladvormige tuit. Op den schouder een loopende hond. Op den buik, aan voor- en achterzijde, palmetten en ranken en daartusschen aan de eene zijde een zittende knaap met een vogel op de hand, aan de andere eene vrouw in een mantel. De teekening is zeer afgesleten, doch het werk zeer grof, waarschijnlijk Etrurische namaak van Zuid-Italiaansch roodfigurig werk, hoewel niet in den typisch Etrurischen ornamentstijl.
Afk. onbekend. H. 31,5 cM.

8. Kan, fragmentarisch, op den hals twee vrouwenkopjes, daaronder een stafornament. Op den buik gecompliceerde ornamenten van palmetten, voluutranken en loopende hond en eene vrouw. Het oppervlak is sterk roodgekleurd evenals bij vele Zuid-Italiaansche stukken. De teekening is bijzonder gedrongen en grof; waarschijnlijk weer Etrurische imitatie van Zuid-Italiaansch werk zonder den eigenlijken Etrurischen ornamentstijl.
Afk. onbekend. H. 29 cM.

9. Groote aryballos, op den hals een stafornament, daaronder een loopende hond. Op den buik palmetten, zeer verwarde palmetvoluut-ornamenten en vooraan een vrouwenkopje. Alles in zeer grove ruwe teekening, waarschijnlijk als boven.
Afk. onbekend. H. 24,5 cM.

XXIII. ZWART, BESCHILDERD VAATWERK.

Als de roodfigurige vazenkunst in haar verval-periode is gekomen, zien we in den Hellenistischen tijd, onder haar invloed weder eenige andere stijlen opkomen. Men blijft vasthouden aan het mooie zwarte vernis, waarmee nu het geheele oppervlak van het vaatwerk wordt overtrokken en zagen we reeds bij de latere roodfigurige soorten, hoe de uitgespaarde velden door eene roode verf hooger werden gekleurd, het is slechts een stap verder om die roode figuren niet meer uit te sparen, doch ze, na het oppervlak geheel te hebben gevernist, eenvoudig weder in roode verf op het

zwart aan te brengen. Dit is slechts een der soorten van eene dergelijke techniek; is deze zonder twijfel in Italië ontstaan, een Attisch product zien we, in de vaak zeer fiine vazen, soms met geribden buik, waarvan slechts een enkel dik opliggend ornamenttakje, soms met goud beschilderd, de eenige versiering is; hebben we waarschijnlijk den oorsprong van deze techniek wel in Attica te zoeken, ook in Zuid-Italië heeft ze zeer sterk gebloeid. Hierbij sluit zich nog eene derde groep aan, waarbij op het paarsachtig zwarte oppervlak de figuren in verschillende kleuren vrij dik opgebracht zijn; ook dit is eene in Zuid-Italië thuis behoorende vazenklasse, die waarschijnlijk in de derde eeuw voor Chr. thuis behoort.

We onderscheiden dus eenigszins met verandering van de boven genomen volgorde:

a. Fijnere soort met eenvoudige ornamenteering (Attisch en Zuid-Italiaansch);

b. Zuid-Italiaansch vaatwerk met kleurige beschildering;

c. Zuid-Italiaansch met roode figuren op zwarten grond.

Voor literatuur vgl. men: „Rayet et Collignon. Histoire de la Céramique blz. 328".

a.

Kast 29. 1. Groote kalpis, zwart met geribden buik. Om den rand een kymaornament, om den hals een ornamenttakje en om het achteroor een kring, allen eenmaal verguld; fijn werk, sterk gerestaureerd.
Afk. omtrek Napels. H. 52 cM.

2. Kleine kalpis. Zwart met geribden buik, een dergelijk takje om den hals.
Afk. Tripoli. H. 19,5 cM.

3. Kalpis, de voet afgebroken, zwart met geribden buik; om den hals een dergelijk takje, verguld.
Afk. Tripoli. H. 23 cM.

4. Kleine kalpis, zwart, zeer sterk rood verbrand. Geribde buik, op den hals een dergelijk takje.
Afk. Tripoli. H. 13,5 cM.

5. Kannetje met klaverbladvormige monding en geribden buik. Op den hals een dergelijk takje.
Afk. Athene. H. 14 cM.

6. Kommetje van eigenaardigen vorm, zwart met een dergelijk takje met korenaren om het midden.
Afk. Smyrna. H. 9 cM.

7. Kratervormig kommetje met een aan metaaltechniek ontleenden oorvorm. Om den rand een dergelijk takje.
Afk. Athene. H. 9 cM.

b.

8. Schaal, zwart met gedeeltelijk gegraveerde, gedeeltelijk wit geschilderde bloemrank als rand en kyma om het midden.
Afk. omtrek Napels. W. 24,5 cM.

9. Groote kom met hangooren. De beschildering aan de eene zijde bijna geheel afgesleten, aan de andere in wit, geel en rood, zeer grof geteekende verloopen kyma, zigzag en stafornament; takken met bladeren, taeniën en een menschenhoofd (?) in het midden. Zeer grof werk.
Afk. omtrek Napels. H. 19 cM.

10. Kleine soort kylix, zwart met witte puntbandversiering.
Afk. omtrek Napels. H. 5,5 cM.

11. Dergelijke kylix, zwart met gele puntbanden en bladrankversiering.
Afk. omtrek Napels. H. 6,5 cM.

12. Dergelijke kylix, zwart met witte klimopbladversiering aan de eene zijde, aan de andere een gele loopende-hond, strepen en eene bladrank.
Afk. omtrek Napels. H. 7 cM.

13. Deksel van eene lepaste. Op den knop een soort rozet, op den rand een stafornament. Bovenop in rood, wit en geel, eene gevleugelde vrouwenbuste, met vulfiguren.
Afk. omtrek Napels. W. 11,5 cM.

14. Deksel van eene lepaste. Op den knop een soort rozet. Bovenop in wit en bruingeel een vrouwenhoofdje en twee gecompliceerde bloemranken.
Afk. omtrek Napels. W. 11,5.

15. Groote kotyle, zwart; om den rand afgebroken golflijnornament. Onder de ooren palmetten en voluutranken. Aan de eene zijde,

in wit, geel, en rood, eene vrouw met emmertje. Aan de andere zijde een vrouwenhoofdje. Grove teekening.
Afk. omtrek Napels. H. 12 cM.

16. Kotyle, zwart; aan de eene zijde een wit, rood en geel verloopen kyma, strepen en bladeren; aan de andere zijde in wit eene bladrank.
Afk. omtrek Napels. H. 9 cM.

17. Kotyle, zwart; aan de eene zijde in dezelfde kleuren als bij 16, een kymaornament, banden, guirlandes met bladeren en rozetten.
Afk. omtrek Napels. H. 9 cM.

18. Kotyle met geribden buik. Op den rand vrij sterk gesleten ornamenten als takken; middenop een paardekop.
Afk. omtrek Napels. H. 16 cM.

19. Klein soort kantharos. Om den rand een kymaornament en puntband; aan de eene zijde op den buik bladeren in witte verf.
Afk. omtrek Napels. H. 7 cM.

20. Soort kleine krater met geribden buik. Zwart en geel stafornament onder de gestrikte ooren. Aan de eene zijde op den hals eene bladrank; aan de andere zijde eene duif tusschen twee bloemranken, in wit en geel.
Afk. Canosa. H. 16,5 cM.

21, Soort stamnos met geribden buik, zwart, aan de ooren stafornament. Op den schouder aan de eene zijde strepen en puntbanden, aan de andere zijde een hoofdje tusschen bloemranken.
Afk. Capua. H. 13,5 cM.

22. Kan met bladvormige tuit, zwart; om den hals zigzagornament; op den buik guirlandes, bladeren en rozetten in wit en geel.
Afk. Italië. H. 18,5 cM.

23. Dergelijke kan. Op den hals eene klimopbladrank; om den buik een tak met groote bladeren, in rood en wit.
Afk. Italië. H. 16 cM.

24. Dergelijke kan. Op den hals strepen en een puntband. Op den buik een tak met groote bladeren en rankjes in wit, rood en geel.
Afk. Griekenland. H. 17 cM.

25. Dergelijke kan. Op den hals verloopen kyma en strepen, op den buik vakken met puntversiering en bladeren, rood, wit en geel.
Afk. onbekend. H. 17 cM.

26. Dergelijk klein kannetje. Voorop een tak met bladeren en kleine rankjes in wit en geel.
Afk. Apulië. H. 10 cM.

27. Dergelijke zeer groote kan. Het oor aan de binnenzijde van den hals eindigt in een plastisch gevormd, wit gekleurd hoofdje. Geribde buik in twee afdeelingen, door een ongeribden band gescheiden. Op dezen band om het midden van den buik, in wit en geel een vogel tusschen twee bladranken. Om den hals een tak met bladeren en rankjes in geel. **Kast 30.**
Afk. Apulië. H. 38 cM.

28. Slanke amphora (soort pelike). Geribde buik als 27. Op den band om den buik voluutranken. Onder de ooren een staf-ornament. Op den hals aan de eene zijde een hoofdje tusschen twee gecompliceerde bloemranken, daarboven een soort guirlande; aan de andere zijde eene enkele rozet met streepjes er onder. Alles geschilderd in bruin, geel en wit.
Afk. Apulië. H. 33 cM.

29. Kleinere dergelijke amphora met geribden buik als boven. Op den band van den buik witte rozetten. De teekening op den hals is bijna geheel afgesleten, te onderscheiden is nog een loopende-hond-ornament, en daaronder de rest van eene gevleugelde vrouwenbuste, daaronder een puntband; alles in wit.
Afk. Apulië. H. 28,5 cM.

30. Kleine dergelijke amphora, met geheel geribden buik. Onder aan den hals aan de eene zijde verloopen kyma, stafornament en puntband (?). Aan de andere zijde een duifje tusschen twee bloemranken, alles in geel en wit.
Afk. Apulië. H. 22 cM.

31. Soort amphora van zeer eigenaardigen gedrongen vorm, de bovenzijde van den buik geribd. Onder aan de ooren een staf-ornament. Op den hoogen wijden hals, aan de eene zijde een rankornament, aan de andere een door takjes, strepen en punten

omlijst veld, waarin twee duifjes en eene bloemrank onder eene guirlandevormige taenia. Alles gekleurd in wit, rood en geel.
Afk. Apulië. H. 19 cM.

32. Slanke aryballos, zwart, op den hals in wit met gele en roode opteekening een bladornament, op den schouder eene eierlijst, strepen en puntband, en op den buik tusschen twee bladranken eene vrouw bij een waschbekken; haar kleed ligt op eene er bij staande stele, waarboven een spiegel hangt. Onder de voorstelling een loopende hond.
Afk. omtrek Napels. H. 8,5 cM.

33. Epichysis, aan de ooren aan den hals plastische dierkopjes. Aan den hals blad- en stafornament. Bovenop eene roode en witte bladrank en eene rozet. Om den buik rozetten en een krans (?).
Afk. Apulië. H. 16 cM.

34. Flesch, op den hals een stafornament; de buik geheel met netwerk tusschen horizontale cirkels. Alles in wit en geel.
Afk. Nola. H. 16,5 cM.

35. Askos. Aan den rand een stafornament; bovenop palmet en bladranken; puntband om den buik, alles in wit en geel.
Afk. Capua. H. 9 cM.

c.

36. Kotyle, zwart, waarop in roode verf aan beide zijden twee verticale laurierbladranken, waartusschen een persoon in mantel gehuld.
Afk. onbekend. H. 11,5 cM.

37. Potje met twee verticale ooren, zwart, aan beide zijden een door lijnen en stafornament omlijst veld, waarin een lauriertak, alles in rood.
Afk. Mont Alcino. H. 9,5 cM.

38. Buikig potje, met hoog opstaande verticale ooren. Aan beide zijden een dergelijk veld met lauriertak als boven.
Afk. Italië. H. 12 cM.

39. Kannetje. Op den schouder een stafornament, om den buik een groote lauriertak in rood.
Afk. Capua. H. 8,5 cM.

40. Groote stamnos, op den schouder een uitgespaarde rand met zwart en rood stafornament. Onderaan boven den voet stralen in zwartfigurige techniek. De geheele vaas verder zwart en daarop in rood over het geheele oppervlak lotos- en palmetvoluutranken, waartusschen boven de ooren een varkentje eveneens in rood met gegraveerde binnenteekening. De vaas is sterk gerestaureerd en hier en daar zeer afgesleten. **Afzonderlijk voetstuk.**
Afk. Italië. H. 38,5 cM.

XXIV. GEKLEURD HELLENISTISCH-ETRURISCH VAATWERK.

Hiertoe rekenen we een aantal stukken vaatwerk uit den Hellenistischen tijd, Grieksch of Etrurisch werk, dat zich door zijne sierlijke vormen onderscheidt; het vertoont dikwijls ook plastische versiering en is met kleuren beschilderd, of wel gedeeltelijk verzilverd; het oppervlak is echter vaak geheel afgesleten.

1. Krater van typisch Hellenistischen vorm en met plastische ornamenten om den rand, bladeren en druiventrossen om den hals, geribden buik en ooren, onder welke 4 vrouwenhoofdjes. Eigenaardige gegraveerde palmetten en voluten op den voet. Het geheele oppervlak is rood gekleurd. Waarschijnlijk Hellenistisch Grieksch of Etrurisch werk. **Kast 30.**
Afk. Volterra (?). H. 30,5 cM.

2. Krater-amphora van Hellenistisch Zuid-Italiaansch model. Het oppervlak is beschilderd geweest. Slechts in de met plastische voluten versierde ooren zijn de sporen van rood, wit en blauw zichtbaar. Waarschijnlijk Hellenistisch Grieksch werk.
Afk. Volterra. H. 44 cM.

3. Soort kotyle met ooren aan de metaaltechniek herinnerend, de beschildering afgesleten.
Afk. onbekend. H. 16 cM.

4. Kan van eigenaardig Hellenistisch model met ronde tuit en geslingerd geribd oor, aan de bovenzijde in een slangekop beneden in een vierkant, waarop een gevleugeld figuurtje, eindigende. De beschildering is afgesleten.
Afk. Mont Alcino. H. 26 cM.

5. Ronde kan met ronden geprofileerden rand en opstaand geslingerd oor met ribbels, de beschildering is afgesleten.
Afk. Mont Alcino. H. 27 cM.

6, 7. Eivormige kannetjes met sterk geslingerde opstaande ooren; de beschildering is afgesleten.
Afk. Mont Alcino. H. 20 en 21,5 cM.

8, 9. Schalen met verticaal oor, imitatie van metaal.
Afk. Mont Alcino. W. 28 en 29,5 cM.

10. Klein potje met hoog strikoor.
Afk. Mont Alcino. H. 8,5 cM.

XXV. ZWART VAATWERK.

In den Hellenistischen tijd komt overal in de oude wereld vaatwerk in gebruik, waarvan de eenige versiering bestaat in een bekleedsel van zwart vernis.

Soms is daarbij nog een figuurtje in de klei ingedrukt, is de buik van eene vaas geribd, gelijk we reeds bij nummers van XXIII zagen, of is eene enkele reliefversiering aangebracht. Dit vaatwerk, vaak voor een deel Etrusco-Campaansch genoemd, is zoowel door Grieken als door Etruriërs en Romeinen in de eerste eeuwen vóór en nog na Christus gebruikt. De beste stukken van Grieksch fabrikaat zijn nog zeer fijn, mooi glimmend zwart en in hunne vormen aan de vroegere Grieksche herinnerend, doch daarnaast treft men ook zeer slecht bewerkte stukken aan, voorwerpen voor dagelijksch gebruik, in een mat vernis, paars of grijsachtig, van zeer grof maaksel en mogelijk ook zelfs nog uit de eeuw na Christus' geboorte.

Het is niet mogelijk eene juiste scheiding, 't zij nauwkeurig chronologisch, 't zij naar den landaard der makers aan te brengen.

Vgl. „Martha, l'Art étrusque".

Kast 31. 1—48. Schalen en bakjes van verschillenden vorm, zwart geschilderd; het vernis is bij sommigen door het bakken verkleurd. Andere hebben ingedrukte eenvoudige ornamentjes, als hoofdjes of palmetjes aan de binnenzijde.
Afk. Volterra, Tripoli, Mont Alcino, Athene (?), Smyrna, Pompeji, Rome, Capua. W. 6—25,5 cM.

49. Bakje op een voet en met breeden rand, waarop ingedrukte rozetten en palmetten.
Afk. Apulië. W. 12 cM.

50—63. Schalen en bakjes (in kylixvorm) met twee horizontale ooren, verschillend van vorm en fijnheid, sommige door het bakken verkleurd, andere met ingedrukte ornamentjes als boven.
Afk. Smyrna, Tripoli, Volterra, Napels, Nola. W. 6,5—18 cM.

64—67. Bakjes met één horizontaal oor, verschillend van vorm, en verkleurd door het bakken.
Afk. waarschijnlijk Athene. W. 6,5—14,5 cM.

68. Groote platte schaal met één geribd oor, eierlijst in relief aan den rand. Waarschijnlijk Romeinsch werk.
Afk. Volterra. W. 21,5 cM.

69—78. Dekselschalen, schaaltjes enz. met twee, één of geen oor, sommige met bijbehoorend deksel.
Afk. Athene, Smyrna, Tripoli. H. 3—7, deksels wijd 6—13,5 cM.

79. Deksel van een dergelijke schaal.
Afk. waarschijnlijk Athene. W. 10,5 cM.

80—93. Skyphoi of kotylai van verschillende grootte en vorm en verschillend baksel.
Afk. Athene, Tripoli, Smyrna. H. 4—12,5 cM.

94—95. Kommetjes met verticale ooren en zeer dof paarszwart vernis. Romeinsch-Etrurisch werk.
Afk. Volterra en Cortona. Hoog 6,5 en 7 cM.

96. Kratertje met eigenaardige, een metaalvorm nabootsende ooren.
Afk. Tripoli. H. 5,5 cM.

97. Kommetje met verticale ooren en dof paarszwart vernis.
Afk. Volterra. H. 6,5 cM.

98. Kleine kotyle met een horizoniaal en een verticaal oor, dof vernis.
Afk. Athene. H. 5,5 cM.

99—100. Krateivormige potjes met twee ooren langs den buik, dof vernis.
Afk. Volterra. Hoog 13—14,5 cM.

101. Potje met twee ooren en bruin-zwart glimmend vernis.
Afk. Troas. H. 8,5 cM.

102. Potje met twee ooren en dof vernis.
Afk. Cortona. H. 9 cM.

103—105. Pyxides of gedeelten er van, cylindervormig van zeer verschillende grootte.
Afk. Athene. H. 3—8,5 cM.

106—107. Slanke potjes van verschillenden vorm, dof vernis.
Afk. Volterra. H. 13,5 cM.

108. Buikige potten, waarschijnlijk Romeinsch werk.
Afk. Cortona. H. 13,5 cM.

109. Groote kom zonder ooren, dof vernis.
Afk. Volterra. H. 15,5 cM.

110. Potje met strikoor en geribden buik.
Afk. Nola. H. 12 cM.

111. Potje met oor; op den buik ingedrukte figuren.
Afk. Troas. H. 6 cM.

112. Klein potje met oor.
Afk. Corinthe. H. 6,5 cM.

113. Klein dergelijk potje met geribden buik.
Afk. Nola. H. 6,5 cM.

114. Klein hoog potje met fijn geribden buik.
Afk. Canosa. H. 9,5 cM.

115—121. Kleine potjes met een oor, van zeer verschillenden vorm, vernis en baksel.
Afk. Mont Alcino, Volterra, Cortona. H. 5,5—9 cM.

122—125. Kleine slanke kannetjes van verschillenden vorm en vernis, met hoog oor.
Afk. Napels, Tripoli. H. 11—15,5 cM.

126. Kannetje met reliefkopje onder aan het oor.
Afk. Volterra. H. 11,5 cM.

127. Kannetje met palmet onder aan het oor.
Afk. Volterra H. 13,5 cM.

128. Klein kannetje met hoog oor en schenktuitje.
Afk. Mont Alcino. H. 9 cM.

129—138. Grootere en kleine kannetjes met klaverbladvormige monding, van zeer verschillenden vorm, sommige met zeer hoog oor, anderen met geribden buik of met ingedrukte figuren op den buik.
Afk. Napels, Volterra, Athene, Troas, Tripoli. H. 5,5 cM.

139. Dergelijk kannetje, onder aan het oor een reliefkopje.
Afk. Volterra. H. 13,5 cM.

140—146. Kannen met zeer eigenaardigen tuitrand, laat model, dof vernis, waarschijnlijk Romeinsch-Etrurisch werk.
Afk. Volterra. H. 10—20 cM.

147. Wijde gedrongen kan, laat model, dof vernis.
Afk. Cortona. H. 18 cM.

148—150. Amphoren van verschillenden vorm, dof vernis.
Afk. Athene, Tripoli. H. 12—18 cM.

151. Dekselpot (soort stamnos), dof vernis.
Afk. onbekend. H. 10 cM.

152. Dekselpot (soort pyxis) met ingedrukt stafornament bovenop.
Afk. Thebe. H. 9,5 cM.

153. Groote flesch in aryballosvorm, vrij dof vernis.
Afk. Thebe. H. 16 cM.

154—161 Aryballoi van verschillende grootte en vormen, eenigen met geribden buik.
Afk. Athene, Napels, Tripoli. H. 6—10 cM.

162—165. Tuitkannetjes van verschillend model.
Afk. Athene, Tripoli, Napels. H. 4,5—8 cM.

166. Flesch met geribden buik.
Afk. Canosa. H. 16 cM.

167. Soort askos, vernis met eigenaardigen metaalglans.
Afk. Italië. H. 11 cM.

168. Soort askos.
Afk. Tripoli. H. 7,5 cM.

169—171. Soort askos.
Afk. Tripoli. H. 7—9 cM.

172. Reukfleschje, Romeinsche vorm, geheel zwart gevernist.
Afk. Smyrna. H. 10 cM.

Weggeborgen zijn onder N°. XXV ± 130 stuks.

XXVI. VOORLOOPERS DER TERRA SIGILLATA.

Uit bepaalde vormen van het zwarte vaatwerk heeft zich langzamerhand de Romeinsche terra sigillata, waarover straks sprake zal zijn, ontwikkeld.

In de eerste plaats toch gaat men van de eigenschap van het zwarte vernis om bij sterker bakken rood te worden, expres gebruik maken, en vervolgens komt meer en meer de reliefversiering in Griekenland op. Zoo ontstaat dus de smaak in rood gekleurd vaatwerk, versierd met relieffiguren, hetwelk eerst door Grieken, spoedig ook in Italië wordt gefabriceerd, waar we in Arezzo, Pozzuoli enz. de eerste fabrieken van terra sigillata vinden, wier producten door zeer groote fijnheid uitmunten. De gang van deze ontwikkeling hebben wij te stellen in den tijd tusschen het midden van de derde en dat van de eerste eeuw vóór Chr. geboorte. We rekenen dus tot deze groep in de eerste plaats gewoon zwart vaatwerk, dat door hard branden geheel of gedeeltelijk rood is gekleurd en dat waarschijnlijk nog wel tot de derde eeuw behoort. Dan rekenen we hiertoe relief-vaatwerk, zwart of rood gebrand en wel ten eerste vaatwerk met een enkel ingedrukt relief versierd, dan de z. g. Calener omphalosschalen of verwanten daarvan, waarop we eveneens reliefs zien optreden, verder z g. Megarensische bekers of verwanten, een bepaald soort nappen met reliefs versierd, terwijl ten slotte eene collectie scherven van relief vaatwerk en terra sigillata uit de eeuw vóór Chr. ons de wording van de Romeinsche terra sigillata laat zien, welke laatste straks onder het Romeinsch vaatwerk nader behandeld wordt. We onderscheiden dus:

a. roodverkleurd vaatwerk; b. relief-vaatwerk; c. Calener schalen en verwanten; d. Megarenische bekers; e. schervencollectie.

Voor literatuur zie „Dragendorff in de Bonner Jahrb. 1895, 18" en „Wiegand e. a. Priene, blz. 401 e. v."

a.

1\. Groote gedrongen kan met hoog oor, zeer sterk rood verkleurd vernis, eigenaardig gevlamd. **Kast 32.**
Afk. Italië. H. 21,5 cM.

2\. Nap met een oor, zwart met eigenaardige blijkbaar expres gezochte roode vlammen.
Afk. Capua. W. 18 cM.

3—4. Zeer vreemde kantharosvormen met zwart en rood gevlamd vernis.
Afk. Lamia. H. 21 cM.

5\. Plat bakje, zwart en rood gevlamd.
Afk. onbekend. W. 9 cM.

6\. Bakje, metaalvorm met opstaanden rand, zwart met roode vlammen.
Afk. Smyrna. W. 6,5 cM.

7—9. Bakjes van verschillenden vorm, rood geschilderd, hier en daar nog zwart gevlamd, zeer gelijkend op terra sigillata.
Afk. Klein-Azië. W. 7,5—8,5 cM.

10\. Kannetje met een buik met regelmatige uitsteeksels, imitatie van dergelijk glas. Het oppervlak sterk gevlamd.
Afk. Napels. H. 7,5.

b.

11\. Soort amphora van boven zeer beschadigd. Zwart gevernist, op den rand in roode verf een zeer eigenaardige ornamentband van rozetten, kelken enz. Op de plaats onder de afgebroken ooren eene slang in relief.
Afk. Volterra. H. 23 cM.

12\. Situla, geheel imitatie van bronzen vaatwerk (vgl. de uitsteeksels voor een hengsel bovenop den rand). Geheel zwart gevernist. Aan de eene zijde in relief een strijd van een kentaur en een man, aan de andere Artemis en hare hinde; laat-Hellenistische stijl.
Afk. Volterra. H. 22 cM.

13, 14. Askos, geribde buik, bovenop een reliefkopje en face.
Afk. Italië. H. 9,5—12,5 cM.

15\. Askos, geribde buik, bovenop een reliefkopje in profiel.
Afk. Italië. H. 8,5 cM.

16. Askos, geribde buik met een hoofdje en face bovenop en een hoofdje als tuit.
Afk. St. Giorgio. H. 7 cM.

17. Askos met geribden buik, bovenop gaatjes, een reliefkopje als tuit.
Afk. Cortona. H. 8 cM.

18. Miniatuur askos met onduidelijke reliefversiering.
Afk. Tripoli. H. 4,5 cM.

19. Bakje met enkele bladeren in relief, geheel rood gebrand vernis, zeer gelijkend op terra sigillata.
Afk. Klein-Azië. H. 4,5 cM.

20, 21. Bakjes met deksel, waarop in relief een manshoofd in een kymarand; de beschildering is geheel verdwenen.
Afk. Tripoli. H. 4 cM. (deksel w. 6—7,5 cM.).

c.

22. Omphalosschaal, namaak van eene z. g. Calenerschaal, zwart gevernist. Om den omphalos een relief van helden met eene gevleugelde Nike in wagens met vierspan en vliegende kleine eroten (?).
Afk. Volterra. W. ± 20 cM.

23, 24. Dergelijke omphalosschalen zonder relief doch met enkele ingedrukte versieringen.
Afk. Volterra. W. 17,5—18 cM.

d.

25. z. g. Megarensische beker, rood met reliefversiering: voluten aan den rand, onder op eene rozet, van waar takken uitgaan, cirkeltjes enz.
Afk. Athene. W. 12 cM.

26. Klein bekertje als de Megarensische bekers, rood met reliefversiering: een rozetband, onderop eene rozet, tusschen beiden puntversiering.
Afk. Klein-Azië. W. 9 cM.

27. Scherven van Megarensische bekers met reliefversiering, zwart ongebrand vernis.
Afk. Athene.

28. Vorm van zulk een beker zonder reliefs.
Afk. Smyrna. W. 11,5 cM.

e.

29. Scherven van reliefvaatwerk uit Klein-Azië.

30. Scherven van vroege terra sigillata uit Klein-Azië.

31. Scherven van zeer fijne terra sigillata uit de vroege fabrieken in Italië.
    Afk. Pozzuoli, Bacoli enz.

Weggeborgen onder N°. XXVI, 4 stuks.

XXVII. PSEUDO-MYKEENSCH VAATWERK.

Deze benaming geven wij hier voor het eerst aan een groepje vaasjes uit den Hellenistischen of zelfs vroeg-Romeinschen tijd. Dit vaatwerk toont zeer eigenaardige, ten deele zeer bekende late vormen, doch is beschilderd op eene wijze, die aan het Mykeensche vaatwerk herinnert, zelfs zoo sterk, dat het er wel mee verwisseld wordt, waarom wij het dan ook dezen naam geven. Zelfs vindt men hier naast elkaar de beide technieken uit de Mykeensche kunst bekend, de matte verf en het glimmend vernis.

Vgl. „Wiegand, Priene blz. 426. Dragendorff-Thera 282." Wij zelf hadden nog geen gelegenheid onze boven gegeven meening te argumenteeren.

1. Kannetje van gele grove aarde met matte paarse beschildering.
   Afk. Carthago. Hoog 15 cM.

2. Kannetje met schuinen rand, dezelfde beschildering.
   Afk. Carthago. H. 11,5 cM.

3. Tuitkannetje met dezelfde beschildering.
   Afk. Carthago. H. 13,5 cM.

4. Askos met dezelfde beschildering.
   Afk. Tripoli. H. 10 cM.

5. Kannetje met roodbruine vernisstrepen.
   Afk. Egypte. H. 11 cM.

6. Slank kannetje met dunne, roodbruine vernisstrepen.
   Afk. Tripoli. H. 14,5 cM.

7—8. Kleine kannetjes met fijne roodbruine vernisstrepen.
   Afk. Tripoli. H. 7,5—12 cM.

9. Fleschje, gedrongen model met roodbruine vernisstrepen.
Afk. onbekend. H. 8,5 cM.

10—11. Reukfleschjes van verschillend Romeinsch model met roodbruine vernisstrepen versierd.
Afk. Smyrna. H. 7,5—9,5 cM.

12—17. Buikige fleschjes met eigenaardig geprofileerden rand met vrij matte vernisstrepen versierd.
Afk. Carthago, Tunis. H. 8,5—11 cM.

18. Amphoortje met zeer kleine aansluitende oortjes, roode aarde met eenvoudige mat-paarse beschildering.
Afk. Athene. H. 6,5 cM.

19—21. Kleine dergelijke amphoortjes, gele aarde met fijne strepen in vernis.
Afk. Carthago, Tripoli. H. 7,5—14 cM.

22—23. Ovale flesschen met streepversiering in vernisverf.
Afk. Rhodos en Klein Azië H. 14,5—20 cM.

24. Dergelijke flesch, slanke Romeinsche vorm, goed hard gebakken, grijs geschilderd oppervlak met witte en roode streepversiering.
Afk. Athene. H. 13 cM.

25—26. Kruikjes met beschildering van hals en rand.
Afk. onbekend. H. 14—16 eM.

Weggeborgen zijn onder N°. XXVII 17 stuks, terwijl ook onder N°. XXIX veel verwanten te vinden zijn.

XXVIII. ROMEINSCHE TERRA SIGILLATA EN VERWANTEN.

In den laat-Hellenistischen en Romeinschen tijd, de eerste eeuwen vóór en na Chr. vinden we in de eerste plaats in de geheele door de Romeinen beheerschte wereld het roode vaatwerk in gebruik, dat men thans algemeen terra sigillata noemt, wegens de fabriekstempels, die in den bloeitijd op de betere stukken voorkomen.

Vooral in de noordelijke landen, waar de Romeinen hebben gewoond, is dit vaatwerk opgemerkt, daar is het ook speciaal bestudeerd, meer dan in de eigenlijke klassieke wereld zelf.

Vandaar ook dat onze verzameling in deze afdeeling niet zeer volledig materiaal bezit, en dat we dus voor dit vaatwerk, evenals voor de andere speciaal Romeinsche soorten, verwijzen naar de afdeeling der Nederlandsche Oudheden. Over de wording van de terra sigillata werd reeds boven gehandeld, haar bloeitijd behoort voor ons minder tot de klassieke afdeeling; uit den vervaltijd d. e. t. bezit deze afdeeling eene zeer groote collectie.

Bij deze terra sigillata sluit zich een soort vaatwerk aan, dat met haar parallel loopt en zeer moeielijk van de late slechte soorten terra sigillata te onderscheiden is. Reeds in de eeuw vóór Chr., doch vooral in de eerste eeuwen daarna, komt dit roodachtig, vaak bruinachtig gekleurde vaatwerk voor, eene enkele maal met witte verf beschilderd. Het is evenals de terra sigillata gewoon vaatwerk voor dagelijksch gebruik geweest doch minder kostbaar. De terra sigillata is in haar vervaltijd als het ware in deze grovere soort opgegaan.

Vgl. voor literatuur: „Bonner Jahrbücher XCVI 18" en het daar geciteerde. Verder: „Wiegand e. a. Priene van af blz. 421" en „Dragendorff e. a. Thera blz. 281" e. a.

1, 2. Terra sigillata bakjes, gewoon model, doch plomp, vroeg werk. **Kast 33.**
Afk. Beja (Afrika). W. 7—8 cM.

3—7 Dergelijke bakjes doch fijner, sommige met hoofdje of palmet in relief op den buitenrand. Een met het merk INISUS (?) de anderen met een slecht afgedrukt voetje.
Afk. Afrika en Pompeji. W. 6—9 cM.

8. Dergelijk bakje, grooter met gearceerden rand aan de buitenzijde.
Afk. Afrika. W. 10,5 cM.

9, 10. Bakjes in dubbelen komvorm, een met onleesbaar merk.
Afk. Afrika. W. 10,5—12 cM.

11—16. Bakjes met rechtopstaande rand. Merken: een voetje met LRP, SMP.
Afk. Afrika (Tunis, Susa). W. 6—11 cM.

17—35. Schalen met rechtopstaanden rand, van verschillenden vorm met hoogeren of lageren voet, echt vroeg model. Sommigen met kleine relieffiguurtjes op den buitenrand of met ge-

arceerden krans binnenin. Verscheidenen dragen een merk en wel een enkel voetje of een met de letters METILI, LRPE, SEX. MI. CVEFKC. CNAP. CNAEIAIE (?). Verder in een vierkant LNP. TETT PRIV. SOII (?).

Afk. Beja. Sfax. Tripoli. Tunis, Malga, Carthago, Lebida, (Noordkust van Afrika). W. 11—24,5 cM.

36—48. Kommen met ronden rand, waarop in basrelief (borbatine) ranken en bladeren.

Afk. Noordkust van Afrika (Tunis, Sfax, Carthago, Beja, Bizerte).

49. Kommetje met scherpen rand, waarop een paar ranken in relief. Binnenin een merk, voetje met onleesbare letters.

Afk. Afrika. W. 8,5—25,5 cM.

Kast 34. 50—103. Schalen en kommen van zeer verschillenden vorm, alles latere terra sigillata of er mede verwant rood vaatwerk, voorbeelden van het in elkaar overloopen der beide technieken, behoorende tot de tweede en derde eeuw na Chr. waarschijnlijk. Bij verschillende stukken zijn ornamenten ingedrukt of gearceerde strepen aangebracht. Merken ontbreken bij dit latere goed geheel.

Afk. Noordkust van Afrika (Tripoli, Carthago, Lebida, Beja, Sfax, Testoer, Tunis, Bizerte) en Troas. W. 10—35 cM.

104—122. Bekertjes en potjes van late terra sigillata of rood aardewerk (weer dooreenloopende techniek) van verschillenden vorm en op verschillende wijze met indrukken of ingekraste lijnen versierd.

Afk. Noordkust van Afrika (Lebida, Testoer, Carthago, Beja, Bizerte, Tunis, Malga, Susa, Sfax). H. 7,5—12 cM.

123. Dergelijk bekertje met ingeknepen wanden, laat Romeinsch model.

Afk. Beja. H. 7 cM.

124. Schaaltje, rood aardewerk met twee ooren en reliefruitjes om het midden.

Afk. Tunis. H. 5,5 cM.

125. Potje, rood aardewerk met eigenaardige uitsteeksels bezet.

Afk. Tunis. H. 10,5 cM.

126. Kommetje, rood aardewerk met takken en bladeren in barbotine techniek.
Afk. Carthago. H. 7 cM.

127. Veldflesch, rood aardewerk.
Afk. Sfax. L. 13,5 cM.

128—129. Askoi van verschillenden vorm van late terra sigillata.
Afk. Carthago en Susa. H. 7,5—8 cM.

130. Bekertje als boven, rood aardewerk met een tak in wit er opgeschilderd.
Afk. Smyrna. H. 8,5 cM.

Weggeborgen zijn onder N°. XXVII, ± 180 stuks.

XXIX. HELLENISTISCH-ROMEINSCH VAATWERK (Allerlei).

Zeer groot is het aantal grovere stukken, dat uit den Hellenistisch-Romeinschen tijd tot ons is gekomen. De grofheid en onoogelijkheid is de rede, dat dit vaatwerk betrekkelijk slecht bestudeerd is. Ook is reeds opgemerkt, dat men het Romeinsche vaatwerk veel beter in de Europeesche provincies dan in de oude wereld zelf leert kennen, zoodat we ook hier naar de Romeinsche afdeeling der Nederlandsche Oudheden verwijzen.

Echter ontmoet men in het Zuiden allerlei vormen, die in het Noorden ontbreken, terwijl andere groepen juist voor eene vergelijking met de vondsten in Noord-Europa zeer interessant zijn. We stellen hier onder dit nummer eenige groepen ten toon, behoorende tot het vrij omvangrijke materiaal uit deze periode, waarvan het overige, meest zeer onoogelijk en moeielijk determineerbaar, weggeborgen is.

Wij onderscheiden hier:

a. Eene groep rood vaatwerk, waarschijnlijk wel met het vorige verwant, doch bijzonder hard gebakken en klinkend, waardoor het sterk aan na-Romeinsche waar in Noord-Europa herinnert. Hoewel sommige stukken van dit vaatwerk nog tot den Hellenistischen tijd behooren is het zeer waarschijnlijk, dat het ook nog lang na Chr. in gebruik is geweest.

b. Dof beschilderd vaatwerk, klaarblijkelijk geworden uit het zwarte vaatwerk (groep XXV), waarbij we ook zeer matte exemplaren aantreffen. Dit vaatwerk uit den Romeinschen tijd komt ook veelvuldig in Noord-Europa voor.

c. Wit plastisch versierd vaatwerk, waarschijnlijk uit dezelfde periode.

d. Onversierde kruiken en amphoren. Zeker heeft ook hier de Hellenistische tijd de voorbeelden geleverd, waaruit zich deze tak van Romeinsche ceramiek heeft ontwikkeld, om zich daarna naar Noord-Europa over te plaatsen. Ook voor deze groep geldt het in hooge mate, dat men wel in staat is de Noordelijke vondsten juist naar haar vorm te determineeren, doch dat de vondsten in de oude wereld zelve daartoe onvoldoende bestudeerd zijn. Ook is het niet mogelijk eene scherpe scheidinglijn te trekken tusschen Hellenistische en Romeinsche producten.

e. Hieronder stellen we ten toon eene keuze uit het groot aantal Romeinsche balsemariën van verschillenden vorm.

Voor de zeer gebrekkige literatuur vgl. men: „Koenen, Gefässkunde", „Wiegand Priene (passim)", „Dragendorff, Thera (passim)", „Bonner Jahrbücher C blz. 103".

a.

Kast 34. 1—2. Napjes met een oor, waarschijnlijk Hellenistisch werk. Afk. Tripoli. W. 11 cM.

3—4. Potjes met twee ooren, waarschijnlijk Hellenistisch werk. Afk. Tripoli, Tunis. H. 6,5—7,5 cM.

5. Soort kylix, waarschijnlijk Hellenistisch werk. Afk. Griekenland. H. 7 cM.

6. Groote kom, hard geribd vaatwerk. Afk. Tunis. H. 16,5 cM.

7—9. Kleine kommen, hard gebakken vaatwerk. Afk. Tunis, Sfax, Bega. W. 14—17 cM.

10. Potje met twee oortjes, hard, geribd vaatwerk. Afk. Beja. H. 12 cM.

11. Dergelijk potje met een oor. Afk. Klein-Azie. H. 10 cM.

12. Klein potje, hard, geribd vaatwerk. Afk. Smyrna. H. 5 cM.

13. Tuitpotje met een soort vergiet bovenop. Afk. Tunis. H. 9,5 cM.

14. Kannetje, hard geribd vaatwerk.
Afk. onbekend H. 15,5 cM.

15. Klein tuitkannetje, dergelijk vaatwerk.
Afk. Griekenland. H. 7,5 cM.

16—18. Deksels.
Afk. Lebida en Tripoli. W. 8—11 cM.

19. Potje van zeer hard gebakken, bijzonder fijn rood aardewerk.
Afk. Pompeji. H. 8 cM.

20. Klein potje met één oortje dergelijk fijn roodbruin aardewerk.
Afk. onbekend. H. 5 cM.

21. Potje met eigenaardige bulten aan binnen- en buitenzijde, hard roodbruin vaatwerk.
Afk. onbekend. H. 7,5 cM.

b.

22. Groote pot (urn) met dof bruine verf beschilderd.
Afk. Volterra. H. 24,5 cM.

23. Pot met twee ronde oortjes, dof roodbruin geschilderd.
Afk. Volterra. H. 14.5 cM.

24. Pot met een oor dof grijsbruine beschildering.
Afk. Volterra. H. 11,5 cM.

25. Potje met twee gedraaide ooren, de buik geribd, doffe roodbruine beschildering.
Afk. Troas. H. 8,5 cM.

26. Potje met één oor, bruingrijze beschildering.
Afk. onbekend. H. 9,5 cM.

27. Potje met twee ooren (een afgebroken), het oppervlak bruinzwart beschilderd en met zand ruw gemaakt.
Afk. Carthago. H. 8,5 cM.

28. Schaaltje met twee ooren, dof bruin geschilderd en ruw gemaakt oppervlak.
Afk. onbekend. H. 6 cM.

29—32. Bakjes met mat roodbruine beschildering.
Afk. Tripoli. W. 5—11 cM.

33, 34. Kommetjes met twee verticale ooren, mat bruingrijs beschilderd.
Afk. Volterra. H. 6,5—7 cM.

35—38. Kannetjes met doffe beschildering.
Afk. Volterra. H. 7—8,5 cM.

39, 40. Groote tuitkannen met doffe beschildering.
Afk. Volterra. H. 20—21 cM.

c.

41—44. Plastisch versierde kannetjes van grof aardewerk met geribden buik en ingedrukt kymaornament. Waarschijnlijk locaal werk uit Hellenistischen of Romeinschen tijd.
Afk. Noord-Afrika. H. 15,5—17,5 cM.

e.

45—48. Slanke kruikjes, Hellenistisch-Romeinsch werk.
Afk. Tunis, Carthago. H. 10,5—15 cM.

49—68. Hellenistisch-Romeinsche kruikjes van pijpaarde of roode aarde van verschillend model, niet nader te dateeren.
Afk. Athene, Cortona, Tripoli, Noord-Afrika, Beja, H. 7,5 —23 cM.

69, 70. Romeinsche kruikjes uit de eerste helft der 1^e^ eeuw na Chr.
Afk. Pompeji. H. 22 cM.

71. Romeinsch kruikje met tuit, hard gebakken rood vaatwerk waarschijnlijk uit de 1^e^ eeuw na Chr.
Afk. Rome. H. 17,5 cM.

72—74. Romeinsche kruikjes uit den lateren Keizertijd.
Afk. waarschijnlijk Afrika. H. 18—31 cM.

75. Romeinsch kruikje waarschijnlijk uit den lateren Keizertijd.
Afk. Cortona. H. 18,5 cM.

76—80. Ruwe amphoren van verschillenden vorm, waarschijnlijk Romeinsch werk.
Afk. Tripoli, Griekenland enz. H. 16—26 cM.

81—93. Romeinsche balsemariën van buikigen vorm met beschilderden rand (zeer verwant met stukken uit groep XXVII).
Afk. Noordkust van Afrika (o. a. Lebida, Kyrene, Sfax, Beja, Smyrna). H. 7—17,5 cM.

94—99. Dergelijke fleschvormige balsemariën.
Afk. Volterra, Rhodos, Noord Afrika. enz. H. 13—25 cM.

100—102. Groote balsemariën van langwerpigen vorm.
Afk. Griekenland. H. 17,5—22 cM.

103. Balsemarium in puntigen amphoorvorm.
Afk. Lebida. H. 19,5 cM.

104—110. Kleine grove balsemariën van verschillenden langgerekten vorm.
Afk. Noord-Afrika. H. 17,5—19,5 cM.

Weggeborgen zijn onder N°. XXIX ongeveer 400 stuks vaatwerk, zoowel exemplaren van de hierboven behandelde soorten als tal van andere, vooral latere stukken.

XXX. GROF GRIEKSCH-ROMEINSCH VAATWERK.

Hiertoe rekenen wij in de eerste plaats de groote amphoren, van verschillenden vorm, van onderen in eene punt eindigende, welke in den Griekschen zoowel als in den Romeinschen tijd voor handelsdoeleinden gediend hebben. Olie en andere producten werden hierin vervoerd, zoodat ze zeer verspreid zijn. Vooral bij die uit den Griekschen tijd neemt men vaak op de ooren dezer kruiken merken waar.

Uit den aard der zaak zijn gave kruiken uit dien tijd vrij zeldzaam. De nog grover gevormde Romeinsche kruiken komen d. e. t. zeer vaak voor, en zijn zelfs tot zeer laat in gebruik geweest.

Verder rekenen we hiertoe een aantal grove amphoren en vaatwerk van verschillenden vorm, deels voor grafgebruik.

Voor onzen catalogus en onze opstelling deden we slechts eene keuze uit de collectie, de overige stukken zijn boven op de kasten (N°. 31 en 34) geborgen. Ook in de Nederlandsche afdeeling vindt men er verscheidene:

a. Fragmenten van ooren van Grieksche puntkruiken.
b. Puntkruiken.
c. Kleiner grof vaatwerk.

Vgl. o. a. „Rayet et Collignon, Histoire etc. 360".

a.

Kast 34. Oorfragmenten met inscriptie Χηνιωνος (Chenionos), Διονυσιου (Dionysiou), Ηροδοτου (Herodotou), Κοδαλου (Kodalou), Κισσου (Kissou), Δαμοφιλος (Damophilos), Μονου (Monou), Τηρου (Terou) en een 40tal andere (niet tentoongestelde).

b.

Afzonderlijk opgesteld.

1. Grieksche puntamphora met gedeeltelijk beschadigde inscriptie op de ooren.
   Afk. Griekenland. H. 84 cM.

2—3. Grieksche puntkruiken uit Chios. Opgevischt uit de zee aan de kust van dat eiland.
   H. 60—68 cM.

4—6. Romeinsche puntamphoren.
   Afk. Tripoli. H. 106—112 cM.

7—8. Cylindervormige puntkruiken; de laatste, uit zee opgevischt, is sterk met schulpen enz. begroeid.
   Afk. het strand bij Cuma en Tripoli. H. 88—110 cM.

9—10. Zeer slanke puntamphoren van zeer laat model.
   Afk. onbekend. H. 80—85 cM.

11. Bolvormige Romeinsche puntamphora.
   Afk. onbekend. H. 75 cM.

12. Kleine Romeinsche puntamphora.
   Afk. Rome. H. 48 cM.

c.

13. Grove Romeinsche pot.
   Afk. Cuma. H. 36 cM.

14. Bolvormige pot, laat Grieksch of Romeinsch.
   Afk. onbekend. H. 31 cM.

15. Kratervormige grafurn.
   Afk. onbekend. H. 32,5 cM.

16. Fleschvormige amphora.
   Afk. Tripoli. H. 48 cM.

17—20. Romeinsche amphoren van verschillend model voor graf-gebruik.
Afk. Noord-Afrika, Tripoli en Cortona. H. 32—43 cM.

21. Slanke Romeinsche amphora.
Afk. Tripoli. H. 53 cM.

22. Slanke Romeinsche kruik.
Afk. Pompeji. H. 51 cM.

Verder zijn in het Museum aanwezig (zie boven) nog 14 stuks dergelijk vaatwerk en een 40tal oorfragmenten, onder N°. XXX.

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL, LEIDEN.

DATE	ISSUED TO
Je17'41S	[illegible]